

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญผ่านงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำ
ในอุโบสถวัดบางกระดี เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์ แผนก ก แบบ ก 2

ภาควิชาทฤษฎีศิลป์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญผ่านงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำ
ในอุโบสถวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์ แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาทฤษฎีศิลป์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

REFLECTION OF MON RURAL THROUGH MURAL THAI LAQUER PAINTING IN
WAT BANG KRADEE BANG KHUN THIAN BANGKOK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Fine Arts Art Theory
Department of Art Theory
Academic Year 2025
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญผ่านงานจิตรกรรมฝาผนัง
ลายรดน้ำในอุโบสถวัดบางกระดี เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร

โดย นางสาวศุภกานต์ เหมริด

สาขาวิชา ทฤษฎีศิลป์ แผนก ก แบบ ก 2

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ศาสตราจารย์ ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

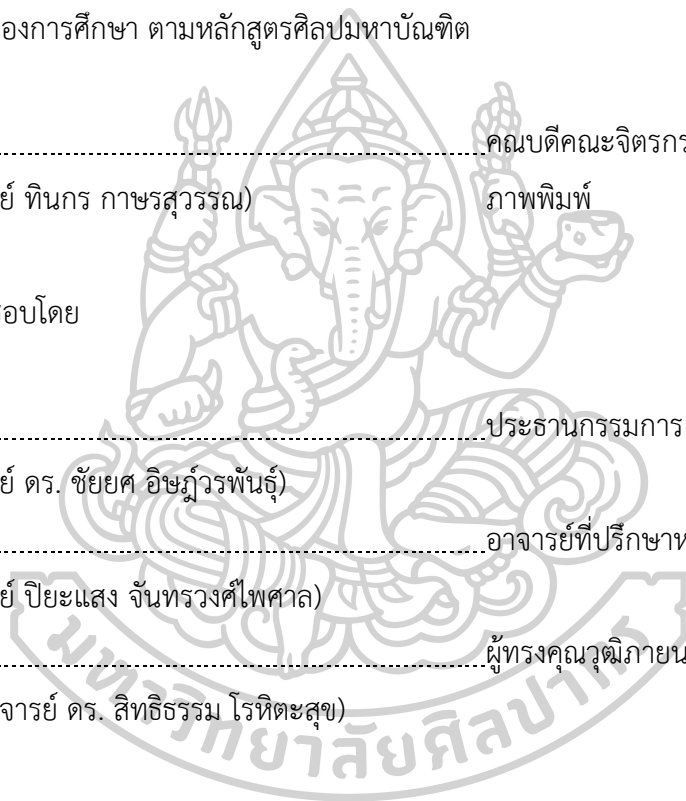
..... คณบดีคณะจิตรกรรม ประติมากรรมและ
(ศาสตราจารย์ ทินกร กาษรสุวรรณ) ภาพพิมพ์

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ชัยยศ อิชฎีวรพันธุ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ศาสตราจารย์ ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิธรรม โรหิตะสุข)

630120033 : ทฤษฎีศิลป์ แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : จิตรกรรมฝาผนัง, พระอุโบสถ, วิถีชีวิตชาวมอญ, ลายรดน้ำ, วัดบางกระดี่

นางสาว ศุภกานต์ เหมริต: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญผ่านงานจิตรกรรมฝาผนัง
ลายรดน้ำในอุโบสถวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก :
ศาสตราจารย์ ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

ชาวมอญเป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และเป็นชนชาติที่มีความศรัทธา เลื่อมใสในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นอย่างสูงไปพร้อมๆกับการนับถือ
ผีบรรพบุรุษ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของชาวมอญมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา
แทบทั้งสิ้น ทำให้ชนชาติมอญมีวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับวัด และยังได้รับการปลูกฝังจากบรรพบุรุษ
ให้ทำแต่ความดี เชื่อในคำสอนของพุทธศาสนา ทำให้ออกจากเรื่องราวทางพุทธศาสนามีความสำคัญ
มากกับชนชาติมอญแล้ว วัดยังเป็นสถานที่สำคัญและเป็นศูนย์รวมจิตใจสำหรับชาวมอญใน
การทำความดี เป็นที่ปลูกฝังความรู้ และแหล่งความรู้ทางพุทธศาสนาให้ลูกหลานของชนชาติมอญ
ทั้งจากกิจกรรมทางศาสนา และศาสนสถานผ่านรูปแบบศิลปกรรมของชาวมอญที่ตกแต่งอยู่รอบๆ
โดยเฉพาะงานจิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

ทำให้การศึกษาจิตรกรรมลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ พบว่า เรื่องราวของงานจิตรกรรม
ฝาผนังนั้นสามารถเล่าเรื่องราวทางพุทธศาสนา รวมทั้งสะท้อนวิถีชีวิตชาวมอญสอดแทรกอยู่
ในเหตุการณ์สำคัญทางพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องทั้ง 3 เรื่องราวคือ
ไตรภูมิ พุทธประวัติ พุทธทำนาย 16 ประการ และยังมีเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมที่แสดงความเป็น
มอญออกมาให้ผู้เข้ามาในอุโบสถได้เห็นและมีความเข้าใจในความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวมอญมากขึ้น
จากความตั้งใจแรงกล้าของเจ้าอาวาสวัดบางกระดี่และช่างเขียนที่ถ่ายทอดงานจิตรกรรมฝาผนัง
ออกมาจากการสนับสนุนและความศรัทธาของชาวมอญในชุมชนมอญบางกระดี่

630120033 : Major Art Theory

Keyword : Mural, Chapel, Mon rural, Thai Laquer, Wat Bangkradee

Miss Supakarn HAMMARID : REFLECTION OF MON RURAL THROUGH MURAL
THAI LAQUER PAINTING IN WAT BANG KRADEE BANG KHUN THIAN BANGKOK

Thesis advisor : Professor Piyasaeng Chantarawongpaisarn

The Mon people are a people with a history. There is a way of life that is related to Buddhism. And is a people with faith highly respected in the teachings of Buddhism along with ancestors, traditions and lifestyles of the Mon people are almost all related to Buddhism. This makes the Mon people have a lifestyle that is attached to the temple. And was also instilled by the ancestors to do only good. Believe in the teachings of Buddhism. Therefore, in addition to Buddhist stories, it is very important to the Mon people. The temple is also an important place and a mental center for the Mon people to do good deeds. It is to instill knowledge and a source of Buddhist knowledge for the descendants of the Mon people. Both from religious activities and places of worship through the art forms of the Mon people that are decorated around. Especially the murals related to Buddhism

As a result, the study of the painting of the temple of Bang Kradee Temple, it was found that the story of the mural can tell the story of Buddhism. Including reflecting the way of life of the Mon people interspersed with important Buddhist events that appear in the murals that tell the story of all 3 stories : Three worlds, Story of The Buddha, The Buddha's 16 Prophecies, and also has a unique art that shows the Mon personality for those who come to the temple to see and understand the faith. The way of life of the Mon people is more from the strong intention of the abbot of Bang Kradi Temple and the writer who conveys from the support and faith of the Mon people in the Mon community in Bang Kradee.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือ และความกรุณาของ ศาสตราจารย์ปิยะ แสง จันทร์วงศ์ไพศาล อาจารย์ผู้เป็นมากกว่าอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและ แนวทางการศึกษาค้นคว้า รวมทั้งให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อข้าพเจ้า ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาทฤษฎีศิลป์ และวิชาความรู้ต่างๆที่ข้าพเจ้าได้ เรียนรู้จากภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ รวมทั้งอาจารย์ผู้เขียน หนังสือ ตำรา บทความและความรู้ต่างๆที่ทำให้โลกความรู้ของข้าพเจ้ากว้างขึ้น

ขอขอบพระคุณพระครูโสภณธนสาร เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่ที่เมตตากรุณาให้ข้าพเจ้าได้เข้าไป ศึกษาและเก็บข้อมูลต่างๆภายในวัดและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชนชาติมอญ และชุมชนบางกระดี่ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้แก่ข้าพเจ้า

ขอขอบพระคุณ คุณพิชัย บุรณภาว ช่างเขียนลายรดน้ำที่ได้กรุณาถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้และความตั้งใจที่มีต่องานศิลปะไทยดั้งเดิมแก่ข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้ามีแรงผลักดันในการเขียน วิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สำเร็จ

ขอขอบคุณ พี่หมอไค และคุณหมอเซย์น ที่สนับสนุนความเข้มแข็งทางจิตใจของข้าพเจ้า เป็นกำลังใจ และอยู่ข้างๆ ข้าพเจ้าเสมอในช่วงเวลาที่ข้าพเจ้ากำลังเขียนวิทยานิพนธ์ ทำให้ข้าพเจ้า เข้มแข็ง มีกำลังใจ และมองเห็นคุณค่าของตัวเองจนผ่านอุปสรรคความท้อแท้ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ เหล่านั้นมาได้จนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณมารดาของข้าพเจ้า ที่สนับสนุนทุกความตั้งใจ เชื่อใจ และส่งเสริมทางเดิน ด้านการศึกษาของข้าพเจ้ามาโดยตลอด เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้รู้จักโลกกว้างและตระหนักถึงความรู้ ที่ได้เข้ามาอยู่เสมอ

และสุดท้าย ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกคนที่ได้เห็นและกำลังอ่านวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ข้าพเจ้าหวังว่า วิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าจะสามารถเป็นประโยชน์ เป็นแรงบันดาลใจ และต่อยอดความรู้ต่อไปในอนาคต ภายภาคหน้าได้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
ประโยชน์ของการวิจัย	5
ขั้นตอนของการศึกษา.....	5
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	5
วิธีการศึกษา	5
แหล่งข้อมูล.....	6
อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า.....	6
การเสนอผลงาน	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ชาวมอญในประเทศไทย.....	8
2.1.1 การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในประเทศไทย	10
2.1.2 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมอญ.....	13
2.2 ความเป็นมาของชุมชนมอญบางกระดี่	15

2.2.1	ที่มาของชุมชนชาวมอญบางกระดี่.....	16
2.2.2	วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญบางกระดี่.....	17
2.2.3	อัตลักษณ์ของชุมชนชาวมอญบางกระดี่.....	20
2.3	ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนชาวมอญ.....	20
2.4	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมของวัดมอญ.....	22
2.5	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
บทที่ 3	วัดบางกระดี่ และศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	36
3.1	แผนผังองค์ประกอบวัดบางกระดี่.....	37
3.2	ศิลปกรรมภายในวัดบางกระดี่.....	39
3.2.1	สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างภายในวัดบางกระดี่.....	39
3.2.2	ประติมากรรมภายในวัดบางกระดี่.....	46
3.2.3	จิตรกรรมภายในวัดบางกระดี่.....	55
บทที่ 4	วิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่.....	92
4.1	จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่ในประเด็นองค์ประกอบของเนื้อหาทางวัฒนธรรม และภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญ.....	93
4.1.1.	วัฒนธรรมมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่.....	93
4.1.2.	วิถีชีวิตของชาวมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่.....	106
4.2	ลักษณะของผลงานของช่างเขียนชาวมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภาพพุทธประวัติของ วัดบางกระดี่.....	111
	สรุปผลการวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่.....	116
บทที่ 5	สรุปและข้อเสนอแนะ.....	118
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	118
5.2	อภิปรายผลการวิจัย.....	119
5.3	ข้อเสนอแนะ.....	121

รายการอ้างอิง 122

ประวัติผู้เขียน 125

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ลักษณะของธงตะขาบ.....	27
ภาพที่ 2 ภาพเจดีย์ชเวมอดอ เมืองพะโค ประเทศพม่า.....	28
ภาพที่ 3 ภาพเจดีย์ชเวดากอง เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า.....	29
ภาพที่ 4 ภาพเจดีย์วัดศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี.....	29
ภาพที่ 5 ภาพเจดีย์วัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร.....	30
ภาพที่ 6 ประติมากรรมหงส์มอญหน้าศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมอญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร ..	31
ภาพที่ 7 เสาศงฆ์ธงตะขาบ วัดคันลัด สมุทรปราการ.....	32
ภาพที่ 8 ภาพธงชาติมอญเป็นภาพหงส์สีทองบินขึ้นสู่ดวงดาวสีน้ำเงิน.....	32
ภาพที่ 9 โลงมอญลายดอกพุดตาน พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดคงคาราม ราชบุรี.....	33
ภาพที่ 10 ภาพถ่ายจากดาวเทียม แสดงภาพด้านบนของวัดบางกระดี่.....	37
ภาพที่ 11 ภาพแสดงแผนผังสถานที่ วัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร.....	38
ภาพที่ 12 ภาพด้านหน้าอุโบสถวัดบางกระดี่.....	40
ภาพที่ 13 ภาพด้านข้างอุโบสถวัดบางกระดี่.....	40
ภาพที่ 14 ภาพวิหารวัดบางกระดี่.....	41
ภาพที่ 15 ภาพศาลเจ้าพ่อบางกระดี่.....	42
ภาพที่ 16 ภาพเจดีย์วัดบางกระดี่.....	43
ภาพที่ 17 ภาพศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่.....	44
ภาพที่ 18 ภาพเมรุวัดบางกระดี่.....	44
ภาพที่ 19 ภาพหอกลองวัดบางกระดี่.....	45
ภาพที่ 20 ภาพหอรระฆังวัดบางกระดี่.....	45
ภาพที่ 21 ภาพหน้าบันอุโบสถวัดบางกระดี่.....	46

ภาพที่ 22 ภาพหน้าบันวิหารวัดบางกระดี	47
ภาพที่ 23 ภาพหน้าบันศาลาการเปรียญวัดบางกระดี	47
ภาพที่ 24 ภาพหน้าบันศาลาการเปรียญวัดบางกระดี	48
ภาพที่ 25 ภาพซุ้มประตูอุโบสถวัดบางกระดี	48
ภาพที่ 26 ภาพซุ้มประตูวิหารวัดบางกระดี	49
ภาพที่ 27 ภาพซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดบางกระดี	49
ภาพที่ 28 ภาพประติมากรรมอุโบสถวัดบางกระดี	50
ภาพที่ 29 ภาพประติมากรรมหน้าต่างอุโบสถวัดบางกระดี	50
ภาพที่ 30 ภาพซุ้มหน้าต่างวิหารวัดบางกระดี	51
ภาพที่ 31 ภาพพระพุทธรูปอุโบสถวัดบางกระดี	51
ภาพที่ 32 ภาพพระพุทธรูปในวิหารวัดบางกระดี	52
ภาพที่ 33 ภาพเสาหงส์คู่วัดบางกระดี	54
ภาพที่ 34 ภาพจิตรกรรมเบื้องหน้าพระประธานวัดบางกระดี	62
ภาพที่ 35 ภาพแสดงองค์ประกอบในจิตรกรรมไตรภูมิพระร่วง วัดบางกระดี	63
ภาพที่ 36 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 1 วัดบางกระดี	65
ภาพที่ 37 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 2 วัดบางกระดี	66
ภาพที่ 38 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 3 วัดบางกระดี	67
ภาพที่ 39 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 4 วัดบางกระดี	68
ภาพที่ 40 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 5 วัดบางกระดี	69
ภาพที่ 41 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 6 วัดบางกระดี	70
ภาพที่ 42 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 7 วัดบางกระดี	71
ภาพที่ 43 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 8 วัดบางกระดี	72
ภาพที่ 44 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 9 วัดบางกระดี	73

ภาพที่ 45 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 10 วัดบางกระดี่	74
ภาพที่ 46 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 11 วัดบางกระดี่	75
ภาพที่ 47 ภาพแสดงผังเรื่องราวจิตรกรรมพุทธประวัติ วัดบางกระดี่	76
ภาพที่ 48 ภาพจิตรกรรมเทพชุมนุม วัดบางกระดี่	77
ภาพที่ 49 ภาพจิตรกรรมเทพชุมนุม วัดบางกระดี่	77
ภาพที่ 50 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1 วัดบางกระดี่	79
ภาพที่ 51 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 2 วัดบางกระดี่	80
ภาพที่ 52 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 3 วัดบางกระดี่	81
ภาพที่ 53 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 4 วัดบางกระดี่	82
ภาพที่ 54 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 วัดบางกระดี่	83
ภาพที่ 55 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 6 วัดบางกระดี่	84
ภาพที่ 56 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 7 วัดบางกระดี่	85
ภาพที่ 57 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 8 วัดบางกระดี่	86
ภาพที่ 58 ภาพแสดงผังเรื่องราวจิตรกรรมพุทธทำนาย 16 ประการ วัดบางกระดี่	87
ภาพที่ 59 ตัวอย่างงานจิตรกรรมพรรณพฤกษาและตำรับยาพื้นบ้าน วัดบางกระดี่	88
ภาพที่ 60 ภาพจิตรกรรมบานประตูอุโบสถ วัดบางกระดี่	89
ภาพที่ 61 ตัวอย่างงานจิตรกรรมบานหน้าต่างอุโบสถ วัดบางกระดี่	90
ภาพที่ 62 ภาพขยายเหตุการณ์เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์	95
ภาพที่ 63 ภาพขยายเหตุการณ์พิธีถวายพระเพลิงศพพระเจ้าสุทโธทนะ	97
ภาพที่ 64 ภาพขยายเหตุการณ์พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า	98
ภาพที่ 65 ตัวอย่างภาพโลงศพมอญ หรือ ฮะลาบ็อก	99
ภาพที่ 66 ภาพลายคั่นเขียนตัวอักษรมอญจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่	99
ภาพที่ 67 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1 แสดงภาพการก่อตั้งบ้านเรือนของชาวมอญ	100

ภาพที่ 68 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญในจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1	101
.....	101
ภาพที่ 69 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 แสดงภาพการก่อตั้งบ้านเรือนของชาวมอญ	101
.....	101
ภาพที่ 70 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนาย ช่องที่ 5	102
.....	102
ภาพที่ 71 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนาย ช่องที่ 5	102
.....	102
ภาพที่ 72 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 6 แสดงภาพการก่อตั้งบ้านเรือนของชาวมอญ	103
.....	103
ภาพที่ 73 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนาย ช่องที่ 6	103
.....	103
ภาพที่ 74 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 7	104
.....	104
ภาพที่ 75 ภาพถ่ายบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนมอญบางกระดี่ริมคลองสนามไชย	105
.....	105
ภาพที่ 76 ภาพถ่ายทางเดินในชุมชนของชุมชนมอญบางกระดี่ริมคลองสนามไชย	105
.....	105
ภาพที่ 77 ภาพถ่ายด้านหน้าหลังคาบ้านทรงจั่วมีปั้นลมแหลมในชุมชนมอญบางกระดี่	106
.....	106
ภาพที่ 78 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1 แสดงวิถีชีวิตของชาวมอญในการค้าขาย	107
.....	107
ภาพที่ 79 ภาพขยายแสดงเหตุการณ์หญิงสาวกำลังหาบคอนค้าขาย	108
.....	108
ภาพที่ 80 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 แสดงวิถีชีวิตของชาวมอญในการจับสัตว์น้ำดำรงชีพ	108
.....	108
ภาพที่ 81 ภาพขยายแสดงเหตุการณ์ชายกำลังใช้เบ็ดตกปลาจับสัตว์น้ำในแหล่งน้ำ	109
.....	109
ภาพที่ 82 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 แสดงวิถีชีวิตของชาวมอญในการทำขนมกะละแม	109
.....	109
ภาพที่ 83 ภาพขยายแสดงเหตุการณ์ชายกำลังใช้ไม้พายกวานขนมกะละแมในกระทะใบบัว	110
.....	110
ภาพที่ 84 ภาพถ่ายชาวบ้านกำลังพายเรือหาปลาริมคลองสนามไชย ชุมชนมอญบางกระดี่	110
.....	110
ภาพที่ 85 ภาพขยายรูปหงส์ในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเรื่องไตรภูมิ วัดบางกระดี่	112
.....	112
ภาพที่ 86 ภาพขยายรูปหงส์ในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเรื่องพุทธประวัติ วัดบางกระดี่	113
.....	113

ภาพที่ 87 ภาพเสาหงส์สำหรับแขวนธง วัดบางกระดี	114
ภาพที่ 88 ภาพคันทวยรูปหงส์แกะสลักในวิหารพระพุทธรูปยืน วัดบางกระดี.....	114
ภาพที่ 89 ภาพลวดลายดอกพุดตานในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดบางกระดี.....	115
ภาพที่ 90 ภาพขยายลวดลายดอกพุดตานที่ประกอบอยู่ในลวดลายคั่น และลวดลายพรรณพฤกษาใน ภาพจิตรกรรม	116

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวมอญ เป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานชนชาติหนึ่งในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีวิถีชีวิตแบบฉบับของตนเองมาเป็นเวลาช้านาน วัฒนธรรมของมอญบางอย่างได้เป็นแม่บทให้แก่ชนชาติที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงได้แก่ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา ตัวอักษร ศิลปกรรม ดนตรี และอื่นๆ อีกมากมาย ชาวมอญเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสทางด้านพุทธศาสนาอย่างสูงและลึกซึ้งไปพร้อมๆ กับการนับถือผีบรรพบุรุษ ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนมอญทั่วไปมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล การดำเนินชีวิตของชาวมอญตั้งแต่เกิดจนถึงการตายจะมีประเพณีเกี่ยวข้องกับศาสนาแทบทั้งสิ้น ชาวมอญในประเทศไทยนั้นได้อพยพมาจากพม่ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสยาม มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช และเริ่มมีหลักแหล่งที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายในประเทศไทยจนปัจจุบัน และมักอยู่เป็นหมู่คณะตามริมน้ำตามที่อยู่อาศัยเดิม เพราะอาชีพส่วนใหญ่ของคนมอญทำนา ทำสวน จับสัตว์น้ำ และมักจะตั้งชุมชนอยู่ใกล้วัดโดยการบูรณะวัดร้างของเดิมหรือการสร้างวัดขึ้นมาใหม่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญ¹ ในชุมชนนั้นๆ นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญแล้ว วัดยังเป็นสถานที่หนึ่งที่ชาวมอญสามารถเรียนหนังสือหาความรู้และหลักธรรมทางพุทธศาสนา ชาวมอญสมัยโบราณมักจะส่งลูกหลานของตนมาเรียนหนังสือหาความรู้ต่างๆ กับพระที่วัดเพื่อให้ลูกหลานซึมซับความรู้วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์และประเพณีทางศาสนาของชาวมอญนอกจากการรับรู้จากคำบอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวและบรรพบุรุษตนเอง

วัดบางกระดีเป็นวัดมอญที่อยู่คู่กับชุมชนชาวมอญบางกระดีมาอย่างยาวนาน ชุมชนมอญบางกระดีไม่มีการบันทึกหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน บ้างก็ว่าเป็นชาวมอญจากชุมชนอื่นๆ เช่น ชาวมอญพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และชาวมอญสามโคก จังหวัดปทุมธานี พากันอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ตามประสงค์ของพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ที่อยู่เป็นหลักแหล่งและประกอบอาชีพ แต่คาดว่าเป็นการอพยพเพื่อหาหลักแหล่งที่อยู่ใหม่ เพราะความแออัดของถิ่นที่อยู่เดิม

วัดมอญจึงมีความสัมพันธ์กับการตกแต่งภายในพระอุโบสถด้วยภาพจิตรกรรมในเรื่องราวทางพุทธศาสนา โดยงานจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นที่นิยมก็คือ พุทธประวัติ คติความเชื่อคำสอนของพุทธศาสนาอย่างไตรภูมิ และภาพปริศนาธรรม จิตรกรรมวัดมอญนิยมเขียนสอดแทรกประเพณีและ

¹ประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์. ประวัติเมือง“นครเขื่อนขันธ์” (สมุทรปราการ: พิพิธภัณฑสถานบ้านมอญ วัดคันลัด, ม.ป.ท.), 8.

วัฒนธรรมของชาวมอญลงในเรื่องราวของศาสนาปะปนไปกับการใช้ชีวิตของตนไปกับชนชาติอื่นในพื้นที่ที่ตั้งวัดนั้น เพื่อเป็นหลักฐานบันทึกประวัติศาสตร์ผสมเข้ากับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของชนชาติอื่นๆ ที่เข้ามาใช้ชีวิตอยู่อาศัย วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นของชนชาตินั้นรวมอยู่ด้วย บ้างก็มีการเขียนภาพการแพทย์แผนไทยหรือตำรับยาตามความเชื่อในแต่ละพื้นที่ในประเทศไทย

วัดบางกระดี่เป็นวัดราษฎร์ เป็นวัดสร้างขึ้นมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2420 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมา เดิมเจ้าอาวาสรูปแรกมีนามว่า “อาจารย์เฒ่า” เป็นทาสในเรือนของเจ้านายสมัยก่อนคนหนึ่ง เมื่อมีอายุมากแล้วจึงได้ขออนุญาตบวชเจ้านายได้อนุญาตและยังยกที่ดินให้สร้างวัดอีกด้วย วัดบางกระดี่ได้รับวิสุงคามสีมาเพื่อพ.ศ.2434 ตั้งอยู่เลขที่ 41 ถนนบางกระดี่ หมู่ที่ 8 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 22 ไร่ 3 งาน 40.5 ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือยาว 232 เมตรติดต่อกับคลองบางกระดี่ ทิศตะวันตกยาว 168 เมตรติดต่อกับหมู่บ้านประชาชน²

เนื่องจากชาวมอญนั้นเป็นชนชาติที่มีศิลปวัฒนธรรม การใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เพราะมีความเลื่อมใสและศรัทธาพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งมาตั้งแต่โบราณ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิตของชาวมอญตั้งแต่กำเนิด การดำเนินชีวิต จนถึงการตายจะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ด้านศิลปวัฒนธรรมมีการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญชุมชนบางกระดี่ขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อเป็นที่บันทึกรวบรวมประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวมอญชุมชนบางกระดี่ หนังสืออักษรมอญ การตรวจเทียบรูปแบบศิลปะ และรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ เครื่องดนตรีโบราณ และคงอนุรักษ์วัฒนธรรมความเป็นเชื้อสายมอญทางด้านภาษาในระบบเครือญาติ และการปักผ้าสไบมอญของผู้หญิงชาวบ้านในชุมชน นอกจากนั้นหลักฐานทางสถาปัตยกรรมอย่างวัดบางกระดี่ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญชุมชนบางกระดี่ เพราะเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา การทำนุบำรุงวัด นอกจากได้มาจากผู้ที่มีจิตศรัทธาที่มาทำบุญ ยังมีพลังศรัทธาของชาวบ้าน ชุมชนมอญบางกระดี่เป็นหัวใจหลักในการเชื่อมโยงด้านสังคมและวัฒนธรรม สำหรับชาวมอญแล้ว พระอุโบสถมีความสัมพันธ์กับประเพณีเกี่ยวกับความตายคือ ชาวมอญมีประเพณีในการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือ การสร้างพระพุทธรูปทองคำแท่งค์เล็กๆถวายวัดโดยจะนำพระพุทธรูปบรรจุกล่องมาไว้ภายในหรือบริเวณพระอุโบสถ³ พระอุโบสถของวัดบางกระดี่เช่นกัน ซึ่งปัจจุบันพระอุโบสถนี้เป็นอุโบสถหลังใหม่ที่ก่อสร้างบนพื้นที่ใหม่ภายในวัด ส่วนอุโบสถหลังเก่าปัจจุบันถูกใช้เป็นวิหาร

²กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2**, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2525),135-136

³น. ณ ปากน้ำ(นามแฝง) และอภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์, **จิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม**, (กรุงเทพ : เมืองโบราณ, 2554), 179.

เริ่มก่อสร้างขึ้นในปีพ.ศ.2547 สร้างเสร็จในปีพ.ศ.2555 อุโบสถหลังนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2551 โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ดำเนินเสด็จมาเป็นประธานตัดหวายลูกนิมิตเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนฐานไพที การกำหนดเขต (เมตร) กว้าง 40 เมตร ยาว 80 พระประธานพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตัก 99 นิ้ว สูงจากพระเกตุมาลา 150 นิ้ว ผนังภายในอุโบสถเขียน ภาพพุทธประวัติ และตำรับยาพื้นบ้านเทคนิคปิดทองลายรดน้ำทั้งหลัง เขียนโดยช่างฝีมือชาว ประจวบคีรีขันธ์ เรื่องราวการเขียนภายในได้มีการคุยกันระหว่างช่างฝีมือและเจ้าอาวาส คือ พระครู โสภณธนสาร (สมบัตร อุชฺจาโร) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน กำหนดการเขียนภาพนี้ด้วยตัวของท่าน เอง เริ่มทำการเขียนภาพในปี พ.ศ.2553 ใช้เวลาประมาณ 2 ปีจึงเขียนเสร็จทั้งหลัง เจ้าอาวาสได้นำ ต้นแบบและแรงบันดาลใจจากตัวอย่างศิลปกรรมวัดอื่นๆมาใช้ให้เข้ากับวัดและชุมชน โดยผลงาน จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภายในพระอุโบสถวัดบางกระดีแห่งนี้เป็นที่เจ้าอาวาสและช่างเขียนตั้งใจ ที่จะอนุรักษ์ศิลปะไทยโบราณ และงานช่างไทยชั้นสูงไปพร้อมกับศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของ ชวามอญไปพร้อมๆกับการบันทึกตำรับยาพื้นบ้านจากในสมัยโบราณเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ของผู้คนไม่ว่าจะเป็นผู้คนในชุมชนโดยรอบ และผู้คนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้⁴ ภาพจิตรกรรมฝาผนังใช้ เทคนิคลายรดน้ำปิดทองในงานช่างสิบหมู่ประเภทช่างรัก ที่ส่วนใหญ่แล้วเราจะพบบานลายรดน้ำเขียน บนผิวไม้ โดยพบความนิยมมากที่สุดคือการเขียนลายรดน้ำประดับภายนอกของตู้พระไตรปิฎก หีบไม้ ฉากลับแล บานประตู บานหน้าต่าง การเขียนลายรดน้ำขนาดใหญ่เช่นนี้หาพบได้ยาก ปัจจุบันนั้นมีการ เขียนลายรดน้ำปิดทองตกแต่งผนังด้านนอกของอาคารไม้ซึ่งมักเป็นพระตำหนักของกษัตริย์มาก่อน ได้แก่ หอเขียน วังสวนผักกาด และตำหนักไม้ วัดไทร เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ⁵ จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดบางกระดีที่ภายในนั้นเขียนจิตรกรรมด้วยเทคนิคลายรดน้ำทั้งหมด

เนื้อหาของงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำนั้นแบ่งเรื่องราวการเขียนดังนี้ ผนังสกัดด้านหลัง พระพุทธรูปเขียนภาพต้นพระศรีมหาโพธิ์สถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเหนือขอบบานประตูพระ อุโบสถ ด้านล่างเขียนลวดลายพรรณพฤกษาประกอบการเขียนตำรับยาพื้นบ้านแผนโบราณ ผนังสกัด ด้านข้างทั้งสองด้านแบ่งเป็นส่วนด้านบนส่วนติดกับเพดานเขียนภาพเทพชุมนุมตามคติของจิตรกรรม ไทยประเพณี ไส้ลงมาด้านล่างเป็นภาพพุทธประวัติแบ่งเหตุการณ์เป็นช่องด้านละ 5 ช่องมีกรอบ ลวดลายดอกพุดตานล้อมรอบ ซ้ายขวาเหนือช่องบานหน้าต่างเขียนบทสวดมนต์จักรวาลใหญ่ และบท สวดพาหุम्मหากาเป็นอักษรมอญเป็นลายคั่นระหว่างภาพพุทธประวัติ และเหนือกรอบช่องหน้าต่าง พระอุโบสถ ระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพพรรณพฤกษาประกอบการเขียนตำรับยาพื้นบ้านแผน

⁴พระครูโสภณธนสาร (สมบัตร อุชฺจาโร). เจ้าอาวาสวัดบางกระดี. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2565.

⁵อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์, ลายรดน้ำ, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2555), 12.

โบราณวัตถุต่าง และส่วนผนังสกัดด้านหน้าพระพุทธรูปเขียนภาพไตรภูมิโลกสัมมฐานส่วนบนเหนือ ขอบบานหน้าต่าง ด้านล่างเป็นลวดลายพรรณพฤกษาและสูตรตำรับยาพื้นบ้านเช่นเดียวกับผนังสกัด ด้านหน้า และด้านข้างโดยรอบพระอุโบสถ ผนังระหว่างลวดลายสูตรตำรับยาพื้นบ้านระหว่างกลาง บานหน้าต่างพระอุโบสถมีการเขียนภาพพุทธทำนายของพระพุทธเจ้าทั้ง 16 ประการร่วมอยู่ด้วย ส่วน บานประตูเขียนลวดลายพัตยศสมณศักดิ์พระสงฆ์ไทยประดับลายเครือเถานกาคาบ บานหน้าต่างเขียน ประดับด้วยลายกนกวงข้าวข้างละ 1 ต้น ด้านล่างทั้งซ้ายและขวาเขียนภาพทศชาติชาดก แม้รูปแบบ โดยรวมของจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่จะยังคงเป็นงานจิตรกรรมแบบไทยประเพณี ภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่ยังได้หยิบยกศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญมา ปรับใช้เขียนในเนื้อหาของงานจิตรกรรม การนำรูปแบบสัญลักษณ์ วิถีชีวิต และเรื่องราวของคติความ เชื่อชาวมอญที่ถูกรื้อแบบให้เข้ากับเรื่องราวของพุทธศาสนาที่ปรากฏบนงานจิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดบางกระดี่เป็นสิ่งที่ควรได้รับการศึกษาเกี่ยวกับที่มา แหล่งข้อมูลที่ศิลปินใช้เขียนภาพสื่อที่ ศิลปินใช้นำเสนอ รวมทั้งความเป็นมา คติความเชื่อ และความสัมพันธ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนัง ลายรดน้ำกับวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับชุมชนมอญวัดบางกระดี่ว่ามีความเกี่ยวข้องกันมากน้อยเพียงใด

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะช่วยให้บังเกิดความรู้อย่างเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง วัฒนธรรมชาวมอญผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภายในพระอุโบสถวัดบางกระดี่ เพราะภาพ จิตรกรรมเหล่านี้เป็นหลักฐานส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประเพณี และคติชนของชาวมอญในสยาม ซึ่งไม่เคยมีผู้ใดเคยทำการวิจัยในประเด็นดังกล่าวมาก่อน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่ในประเด็นองค์ประกอบ เนื้อหาทาง วัฒนธรรม และภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญ
2. เพื่อศึกษาผลงานวาดของช่างเขียนชาวมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภาพพุทธประวัติ ของวัดบางกระดี่

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้วิจัยจะทำการวิจัยเรื่องจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภายในพระอุโบสถวัดบางกระดี่ และ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบางกระดี่เพื่อเข้าใจถึงที่มาของวัฒนธรรม คติความเชื่อชาวมอญที่ ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงความสัมพันธ์ทางถ่ายทอดองค์ประกอบ เนื้อหาทางวัฒนธรรม และภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญในงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่
2. ทราบถึงรายละเอียด และคติธรรมผ่านผลงานวาดของช่างเขียนชาวมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภาพพุทธประวัติของวัดบางกระดี่

ขั้นตอนของการศึกษา

1. ค้นคว้าจากเอกสาร บทความ งานวิจัย ในประเด็นวิถีชีวิตชาวมอญ และชุมชนวัดบางกระดี่
2. ศึกษาแนวคิดและเนื้อหาของจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่
3. ผู้วิจัยทำการวิจัยภาคสนาม(Field research) ด้วยการบันทึกภาพ และศึกษาข้อเท็จจริงจากแหล่งข้อมูล เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้รับจากการค้นคว้าทางเอกสารและการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารอีกชั้นหนึ่ง
4. การศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดบางกระดี่ ดำเนินการศึกษาโดยการตีความวิเคราะห์ความหมายของคตินิยม สัญลักษณ์ และองค์ประกอบทางศิลปะ
5. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูล โดยเปรียบเทียบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดอื่น ๆ ของชุมชนชาวมอญตั้งรกรากอาศัยอยู่
6. อภิปรายสรุปผลวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบพรรณนา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ใช้เวลาวิจัยประมาณ 1 ปี

คิดว่าจะเริ่มงานวิจัย ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 และเสนอวิทยานิพนธ์/ ค้นคว้าอิสระ ภายในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาผ่านเอกสารควบคู่กับภาคสนามเป็นหลัก อันได้แก่ หนังสือวิชาการ บทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ จิตรกรรมไทยและทัศนศิลป์ พร้อมกับการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทางภาคสนาม นำมารวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์และด้านทัศนศิลป์เป็น

หลัก และการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสเพื่อวิเคราะห์รูปแบบงานจิตรกรรมแนวคิดและเนื้อหาของงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำนำมาอภิปรายสรุปผลเป็นรูปแบบการพรรณนา

แหล่งข้อมูล

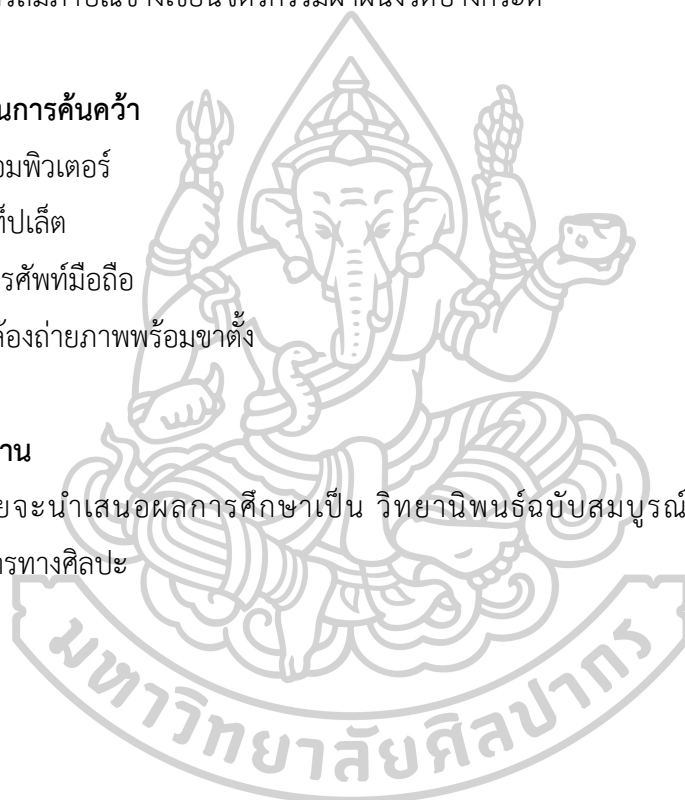
1. หนังสือ และเอกสาร
2. แหล่งข้อมูลสารสนเทศออนไลน์
3. แหล่งข้อมูลทางภาคสนาม
4. การสัมภาษณ์ช่างเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดบางกระดี่

อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า

1. คอมพิวเตอร์
2. แท็บเล็ต
3. โทรศัพท์มือถือ
4. กล้องถ่ายภาพพร้อมขาตั้ง

การเสนอผลงาน

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาเป็น วิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ และบทความวิจัยในวารสารวิชาการทางศิลปะ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษา เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต ประเพณี และ วัฒนธรรมของชาวมอญในประเทศไทยรวมทั้งความเป็นมาของชุมชนมอญบางกระดี่ เพื่อให้ทราบ ถึงอัตลักษณ์ของชาวมอญบางกระดี่ในความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนชาวมอญ เพื่อความเข้าใจ ถึงที่มาของวัฒนธรรม คติความเชื่อของชาวมอญที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำ วัดบางกระดี่ โดยมีประเด็นของการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.1 ชาวมอญในประเทศไทย

2.1.1 การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในประเทศไทย

2.1.2 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมอญ

2.2 ความเป็นมาของชุมชนมอญบางกระดี่

2.2.1 ที่มาของชุมชนชาวมอญบางกระดี่

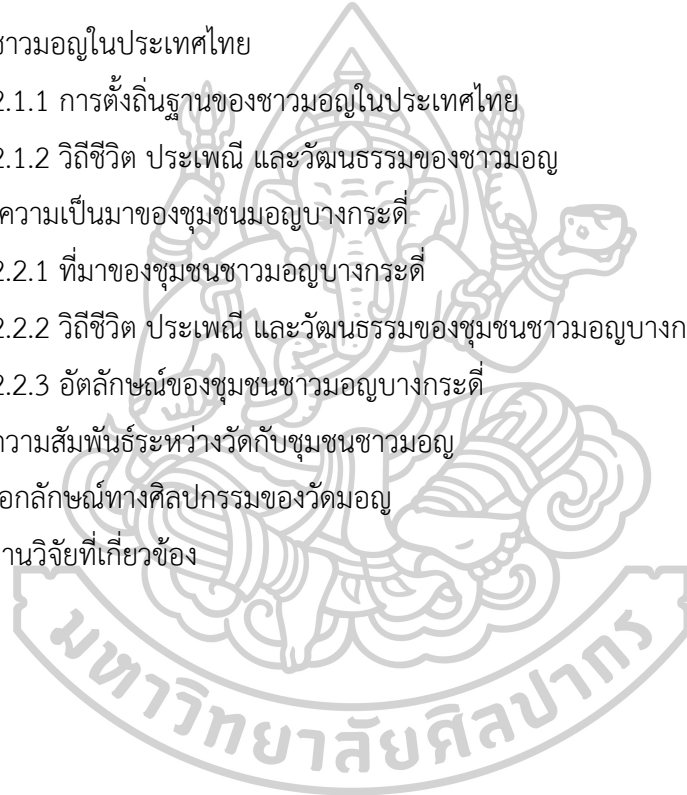
2.2.2 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญบางกระดี่

2.2.3 อัตลักษณ์ของชุมชนชาวมอญบางกระดี่

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนชาวมอญ

2.4 เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมของวัดมอญ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ชาวมอญในประเทศไทย

ชาวมอญ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนชาติหนึ่งที่มีการดำรงชีวิตอยู่คู่กับประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ชาวมอญมีบทบาทสำคัญมากในประเทศไทย รวมทั้งเป็นชนชาติที่ให้กำเนิดเทศกาลและวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชาวไทยหลากหลายอย่าง และยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ รวมทั้งเป็นชนชาติที่ให้ความสำคัญกับการนับถือพุทธศาสนามากที่สุดชนชาติหนึ่งของโลก

ชาวมอญ หรือ ชาวรามัญ คนมอญนิยมเรียกตนเองว่า “มอญ” “รมัน” หรือ “รามัญ” ส่วนคำว่า มอญ เป็นคำเดียวกับรามัญซึ่งมีที่มาจากชื่อประเทศชื่อว่า รามัญญเทศ หรือ รามัญประเทศ ซึ่งความหมายไม่ปรากฏเป็นที่แน่ชัด ชาวมอญสมัยโบราณได้ให้ข้อมูลอธิบายความหมายไว้ว่าเป็นที่หนึ่งในแง่ของพวกเขาคือเป็นที่หนึ่งในมวลมนุษยชาติ⁶ และชาวมอญที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันก็คือลูกหลานบรรพบุรุษชาวมอญที่ลี้ภัยทางการเมืองจากภาวะสงคราม และการติดตามครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานใหม่มาตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 จนถึงปัจจุบัน และจริงๆ แล้วยังมีชาวมอญอยู่จำนวนไม่มากนักค่อยๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย

ชาวมอญมีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองสูง รักในอารยธรรมของตนเอง ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดเมื่อชาวมอญได้มีถิ่นที่อยู่อาศัยในประเทศไทยก็มักจะตั้งรกรากอยู่รวมกันเป็นกลุ่มกระจัดกระจายไปตามที่ต่างๆ และจะมีการรำลึกถึงบรรพบุรุษชาวมอญในทุกๆ ปี เรียกว่า วันรำลึกบรรพชนมอญ (วันชาติมอญ) ชาวมอญในแต่ละที่จะมารวมตัวกันจัดงาน และเปลี่ยนสถานที่จัดงานไปตามพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชาวมอญในประเทศไทยทุกปี วันชาติมอญชาวมอญจะยึดนำวันตามจันทรคติคือ แรม 1 ค่ำ เดือน 3 หลังวันมาฆบูชา 1 วัน ซึ่งเป็นวันรำลึกการก่อสร้างกรุงหงสาวดีครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 1116 สำหรับในประเทศไทยเริ่มจัดงานฉลองรำลึกบรรพชนมอญครั้งแรกในปี พ.ศ. 2491 ประกอบด้วยการทำบุญถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุมอญจากทั่วประเทศอุทิศให้แก่บรรพชนชาวไทยและมอญ ตลอดจนบรรพชนชาวมอญผู้ล่วงลับ มีการจัดนิทรรศการประวัติศาสตร์และการละเล่นชาวมอญ และการขายสินค้าพื้นบ้านของชาวมอญหลากหลายชนิด วิถีชีวิตของชาวมอญในประเทศไทยถือว่าเป็นการใช้ชีวิตที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดต่อกันมาได้อย่างดีงามแม้จะเป็นชนชาติที่ไม่มีพื้นที่ประเทศปกครองตนเองก็ตาม⁷ ปัจจุบันชาวมอญในประเทศไทยจะนิยมเรียกตนเองว่า ชาวไทยรามัญ มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนดั้งเดิม มีการสื่อสารโดยใช้ภาษามอญและไทยตามความนิยมของพื้นที่และช่วงวัย และยังคงปรับตัวใช้ชีวิตและรับวัฒนธรรมตามยุคสมัยอยู่เสมอ แม้จะมีความเจริญเข้ามามีบทบาทให้กับการใช้ชีวิต การประกอบอาชีพในปัจจุบัน ความเคร่งครัดในการ

⁶สุภรณ์ โอเจริญ. มอญในเมืองไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541), 13

⁷พิสนธ์ ปลัดสิงห์. มอญ ชนชาติไร้แผ่นดิน, (กรุงเทพฯ : จตุจักรการพิมพ์, 2545), 84.

ประพจน์เชื่อฟังและปฏิบัติตามประเพณีบรรพบุรุษของตนและอยู่ในคำสอนทางพุทธศาสนานั้นไม่ได้ลดน้อยลงเลย ชุมชนมอญในปัจจุบันนั้นก็ให้ความสำคัญกับพุทธศาสนา และอุปลัมภ์คำศาสนาให้คงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้ดีมากชนชาติหนึ่ง ปัจจุบันชาวมอญในประเทศไทยนั้นอาศัยอยู่กระจัดกระจายในประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลาง โดยมีชาวมอญอาศัยอยู่ตามจังหวัด 35 จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ กรุงเทพฯ นครนายก นครปฐม นครสวรรค์ นนทบุรี ปทุมธานี ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สระบุรี สิงห์บุรี สุโขทัย สุพรรณบุรี อัญญา อ่างทอง อุทัยธานี กาญจนบุรี ตาก ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี กำแพงเพชร ชัยนาท เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ชัยภูมิ นครราชสีมา ปราจีนบุรี ซึ่งชาวมอญจำนวนมากได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นยุครัตนโกสินทร์⁸ เหตุผลในการเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยของชาวมอญนั้น ส่วนใหญ่แล้วเหตุผลมาจากการอพยพหนีภัยสงครามจากบ้านเมืองเดิมคือกรุงหงสาวดีเมื่อกว่าสองร้อยปีที่ผ่านมา ซึ่งชาวไทยเชื้อสายมอญในประเทศไทยนั้นต่างสืบเชื้อสายมาจากชาวมอญเหล่านี้ และคนเหล่านั้นเมื่อได้เข้ามาอยู่อาศัยในแผ่นดินไทยและแต่งงานสร้างครอบครัวลูกหลานพวกเขาก็เป็นชาวไทยสมบูรณ์แบบเหมือนกับคนไทยทุกคน สิ่งที่ชี้ว่าพวกเขาเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญนั้นคือ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษามอญที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่เนื่องจากชาวมอญเป็นผู้คนที่มิมีนิสัยเย็บสบงและซื่อาย มักไม่แสดงตัวให้ใครรู้เมื่อเข้าสังคมกับผู้อื่น ภาษาพูดของชาวมอญในประเทศไทยจึงหายไป รวมทั้งตัวของชาวมอญเองนั้นที่ไม่ได้สอนลูกหลานให้รู้จักภาษามอญให้ดีพอ⁹ แต่ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายมอญนั้นก็พยายามให้บุตรหลานนั้นรู้จักกับสิ่งที่บรรพบุรุษชาวมอญของตนประพจน์ปฏิบัติและอนุรักษ์ภาษามอญไปพร้อมๆกันให้กับลูกหลานชาวมอญและผู้คนที่ทั่วไปที่สนใจ ชาวมอญเมื่อมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย

สิ่งที่ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในประเทศมีเหมือนกันนั่นคือ ความพยายามในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเองควบคู่ไปกับความศรัทธาพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งที่ชาวมอญทุกคนในประเทศไทยมีนั้นกลายเป็น ข้อปฏิบัติทางจารีตประเพณีในการใช้ชีวิต ถึงแม้ชาวมอญที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นมีความเข้มข้นทางชาติพันธุ์น้อยลงจากการสืบทอดเชื้อสายมาเรื่อยๆจากการแต่งงานของชาวมอญและชาวไทยในพื้นที่ที่ยึดถือจารีตประเพณีก็ยังคงสืบทอดต่อกันมาโดยเฉพาะทางศาสนา ประเพณีและวันสำคัญ สิ่งเบาบางลงไปนั้นที่เห็นได้ชัดคือภาษา ปัจจุบันการใช้ภาษามอญกลายเป็นภาษาที่ใช้แค่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น คือกลุ่มคนชาวมอญช่วงวัยกลางคนและคนวัยสูงอายุใช้คุยกันในชีวิตประจำวันเท่านั้น คนรุ่นใหม่แทบไม่รู้จักและสัมผัสชีวิต

⁸ฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), **กลุ่มชาติพันธุ์มอญ**, เข้าถึงเมื่อ 19 สิงหาคม 2566, เข้าถึงได้จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/198>

⁹พิสนท์ ปลัดสิงห์. **คนมอญ**, (กรุงเทพฯ : แสงแดด, 2530), 172.

การใช้ภาษามอญในการสนทนาเลย เพราะปัจจุบันมีการใช้ภาษาไทยสนทนากันมากกว่าจากการอยู่อาศัยปะปนกับชาวไทยในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งการเขียนภาษามอญและอักษรมอญที่หลายคนเขียนยากแล้ว แต่ยังคงมีการอนุรักษ์อักษรมอญและมีแบบเรียนอักษรมอญเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจอยู่และมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันในทุกโอกาสอยู่เสมอในวันก่อตั้งอาณาจักรมอญที่ริเริ่มโดยกษัตริย์สองพี่น้องคือพระเจ้าสมละ และพระเจ้าวิมาละกำหนดเป็นวันชาติของตนเองเรียกว่า “วันชาติมอญ” โดยชาวไทยรามัญผู้มีเชื้อสายมอญในประเทศไทยจะจัดงานวันชาติมอญขึ้นในชื่อว่า “วันรำลึกบรรพชนมอญ” โดยผลัดเปลี่ยนสถานที่จัดงานรำลึกบรรพชนมอญไปตามจังหวัดต่างๆที่มีชาวมอญอาศัยอยู่ทั่วประเทศไทยเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษชาวมอญผู้ล่วงลับและเหล่าทหารที่เสียสละเพื่อชนชาติชาวมอญที่ยังมีชีวิตอยู่จนกลายเป็นงานประจำปีของเหล่าชาวไทยรามัญ¹⁰ สิ่งที่บรรพบุรุษของชาวมอญในประเทศไทยยึดถือปฏิบัติสืบทอดมาให้ลูกหลานและเห็นได้ชัดที่สุดคือการใช้ชีวิต ระลึกถึง และปฏิบัติตนตามคำสอนของบรรพบุรุษให้ควบคู่กับพุทธศาสนาอยู่เสมอ การดำเนินชีวิตของชาวมอญนั้นอยู่ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเรียบง่ายตามนิสัยรักสงบ และการอยู่อาศัยรวมกันเป็นกลุ่มและเคารพแผ่นดินที่พวกเขาได้มีที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินให้กับพวกเขาและครอบครัว บรรพบุรุษของพวกเขาได้วางรากฐานการใช้ชีวิตให้ลูกหลานของตนใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยความไม่ประมาท ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมดีงามตามคำสอนของพุทธศาสนา และพอใจกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่

2.1.1 การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในประเทศไทย

ชาวมอญเป็นชนชาติที่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นชนชาติแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นเจ้าของรากฐานทางอารยธรรมของประเทศพม่าในปัจจุบันแทบทั้งหมด ชาวมอญมีถิ่นที่ตั้งรกรากอยู่ในประเทศพม่าและประเทศไทย มาตั้งแต่อาณาจักรทวารวดีและหริภุญชัยร่วมกันมานาน¹¹ เนื่องจากประวัติศาสตร์ของชาวมอญในประเทศไทยมีมาตั้งแต่โบราณโดยเฉพาะดินแดนในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ก่อนที่จะมีประเทศไทยนั้นเป็นที่ตั้งของอาณาจักรทวารวดี อาณาจักรโบราณในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยจากการพบหลักฐานทางโบราณคดีชิ้นแรกคือ เหรียญเงินสองเหรียญในโถแก้ว บริเวณซากเจดีย์เก่าใกล้หมู่บ้านเนินหิน ในอำเภอเมืองนครปฐม เหรียญหนึ่งเป็นรูปแม่โคกำลังให้ลูกกินนม อีกเหรียญหนึ่งด้านหนึ่งเป็นรูปแจกันมีพรรณพฤกษาห้อยย้อยลงมา ด้านหลังของเหรียญทั้งสองมีจารึกอักษรไว้เป็นอักษรสมัยพุทธศตวรรษที่ 12 มีข้อความว่า “ศรีทวารวดี อิศวร ปุณยะ” แปลว่า “บุญกุศลของพระราชแห่งศรีทวารวดี” 12 การค้นพบเหรียญเงินทั้งสอง

¹⁰ องค์ บรรจุน. *ข้างสำหรับมอญ*, (กรุงเทพฯ: มติชน. 2557), 261.

¹¹ Peter Kunstadter, *Introduction to Thailand Section, in Southeast Asian, Minorities, and Nations*, vol. 1, ed. (New Jersey : Princeton University Press, 1967), 373.

¹² จีรา จงกล, *ศิลปกรรมสมัยทวารวดี*. (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. 2509), 3.

ทำให้ปัจจุบันถือว่า อาณาจักรทวารวดีเป็นอาณาจักรที่มีประชาชนเป็นชาวมอญโบราณ เนื่องจากอักษรบนเหรียญนั้นมีรูปแบบใกล้เคียงจารึกของราชวงศ์ปัลลวะ อักษรต้นแบบของอักษรมอญโบราณ 13 การค้นพบเหรียญเงินสองเหรียญนั้นเป็นหลักฐานว่าชาวมอญโบราณในอาณาจักรทวารวดีนั้นเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองไทยมานานและค่อยๆ ซึมซับวิถีชีวิตกลมกลืนกันไปในที่สุดเนื่องจากมีส่วนร่วมและความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ 14 ปัจจุบันชาวมอญในประเทศไทยนั้นเป็นลูกหลานบรรพบุรุษชาวมอญที่ย้ายถิ่นฐานมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารมาประเทศไทยจากสงครามในประเทศพม่าและย้ายถิ่นฐานตามครอบครัวมาทำการค้า ชาวมอญที่ย้ายมานั้นส่วนใหญ่ตั้งรกรากอยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ในประเทศไทยเนื่องจากบรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายมอญในปัจจุบัน ส่วนใหญ่อพยพมาจากเขตลุ่มแม่น้ำอิรวดี ตอนล่างของประเทศพม่าเข้ามาในประเทศไทย เนื่องด้วยสาเหตุจากการหนีภัยสงคราม จึงได้มีการอพยพมาจากหลายหมู่บ้าน ทอยยเข้ามาหลายยุคสมัย และใช้เส้นทางข้ามพรมแดนที่แตกต่างกันตามที่ปรากฏให้เห็นถึงความแตกต่างหลากหลายของคนมอญชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทยนับตั้งแต่ที่กษัตริย์บุเรงนองของพม่ายึดครองอาณาจักรมอญในปี พ.ศ. 1600 ชาวมอญได้อพยพหนีภัยสงครามมาเป็นระลอก ยุคที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนถึงการอพยพของชาวมอญ คือ สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้าปราสาททอง และพระนารายณ์มหาราชโดยส่วนใหญ่ใช้เส้นทางเกาะตะเภา หงสาวดี ผ่านด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเข้ามาอาศัยที่ซานเมืองกรุงศรีอยุธยา การอพยพของชาวมอญมายังประเทศไทยดำเนินมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เมื่อสี่ร้อยกว่าปีก่อนจนถึงช่วงต้นรัตนโกสินทร์และตั้งรกรากกระจัดกระจายไปทั่วประเทศไทย ชาวมอญมีการตั้งรกรากอาศัยอยู่มากที่สุดที่ภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งบรรพบุรุษของชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อสี่ร้อยกว่าปีก่อนมักจะได้รับโปรดเกล้า ๆ จากพระมหากษัตริย์ไทยให้ตั้งถิ่นฐานบริเวณภาคกลางของประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่ ชาวมอญจะถูกจัดให้อาศัยอยู่ตามลำน้ำหรือริมแม่น้ำทางตอนเหนือของกรุงเทพฯ ฯ ทางอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรีขยายเรื่อยมาจนถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่เมืองหน้าด่านทางทะเล โดยในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อปี พ.ศ. 2317 มีพญาเจ่งซึ่งเป็นหัวหน้านายทหารมอญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช โปรดเกล้าพระราชทานที่ดินทำกินให้กับชาวมอญ ซึ่งเวลาต่อมาพญาเจ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยามหาโยธา(เจ่ง) เป็นต้นสกุล “คชเสนี” ซึ่งเป็นต้นตระกูลชาวมอญต้นตระกูลแรกๆ ในประเทศไทย เรียก

¹³สุด แสงวิเชียร, มอญในอดีตและปัจจุบัน การศึกษาโครงกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้ในสมัยทวารวดี (กรุงเทพฯ: แสงสุรพาณิชย์. 2513, พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ ททรัพย์ แสงวิเชียร เมษายน 2513), 5.

¹⁴องค์ บรรจุน, ค้นหาร่องรอยภาษามอญ ในภาคอีสานของไทย, เข้าถึงเมื่อ 26 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_40858

มอญรุ่นนั้นว่า “มอญเก่า” จากการเข้าร่วมกับกองทัพสยามของพระเจ้าตากสินมหาราชในการทำสงครามกอบกู้เอกราช ชาวมอญได้รับสิทธิเสรีภาพเหมือนกับคนไทยทุกประการ เนื่องจากนับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน รูปร่างหน้าตา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับคนไทย ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระและสามารถทำงานได้เหมือนกับชาวไทยทุกประการ ชาวมอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับชาวไทยมาอย่างยาวนานทั้งในด้านประวัติศาสตร์ การใช้ชีวิตประเพณี และวัฒนธรรมบางอย่างของชาวยุโรปนั้นได้รับมาจากมอญ ชาวมอญเป็นชนชาติที่วางรากฐานทางภาษาและวัฒนธรรม ศาสนา รวมทั้งการเมืองการปกครองให้กับประเทศพม่า ประเทศกัมพูชา และชนชาติอื่นๆจำนวนมากทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พวกเขาได้สร้างสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนชาติเอาไว้มากมาย อารยธรรมมอญที่สำคัญมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ประเทศพม่าตอนใต้และประเทศไทยมานานก่อนที่ชนชาติไทยและชาวพม่าจะมีบทบาทในด้าน การปกครอง¹⁵ เหล่าขุนนางและทหารชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ได้รับความเมตตาให้เข้ารับราชการในอาซีพคงเดิมและยังมอบที่อยู่ให้กับชาวมอญได้อยู่อาศัย

เมื่อมีชาวมอญเข้ามาตั้งถิ่นฐานและเข้ารับราชการในราชสำนักมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จึงปรากฏย่านที่อยู่อาศัยของชาวมอญที่ไม่ไกลจากพระบรมมหาราชวังมากนัก เช่น บริเวณฝั่งตรงข้ามพระบรมมหาราชวัง หรือบริเวณทางทิศใต้ของเขตพระราชวังเดิมของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แนวคลองที่ขุดเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาไปออกคลองบางกอกใหญ่ได้ เรียกว่า “คลองมอญ” เป็นไปได้ว่าเป็นย่านชุมชนมอญอพยพเข้ามาตั้งใหม่ เพราะอยู่ใกล้พระบรมมหาราชวัง ต่อมาบุตรของเจ้าพระยามหาโยธาได้มาเป็นเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ และได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระยานครเขื่อนขันธ์รามัญราชชาติเสนาบดี ศรีสิทธิสงคราม” (เดิมชื่อ ทอมา คชเสนี) พร้อมนายทหารชาวมอญและครอบครัวที่ย้ายตามมาอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ก็ตั้งรกรากแยกย้ายกันอยู่ตามตำบลต่างๆและกลายเป็นเมืองที่มีชาวมอญอาศัยอยู่มากที่สุดที่หนึ่งในประเทศไทย และในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังมีทหารมอญอีกหนึ่งกลุ่มเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภารอีก ซึ่งนายทหารมอญรุ่นนี้มี “สมิงสอดเบา” เป็นหัวหน้า และต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พระยารัตนจักร” และได้เรียกมอญรุ่นนี้ว่า “มอญใหม่” ซึ่งในเวลาต่อมากลุ่มชาวมอญนั้นได้ช่วยขยายครอบครัวและอพยพออกมาลงหลักปักฐานจากสามโคก ปากเกร็ด และนครเขื่อนขันธ์กระจายอยู่รอบๆ กรุงเทพฯ ไปจนถึงสมุทรสงคราม สมุทรสาครเพื่อหลีกเลี่ยงความแออัดของประชากร ชาวมอญที่เหลือนอกจากต้นสกุลคชเสนีอยู่อาศัยกระจัดกระจายไปทั่วประเทศไทยทั้งก่อนหน้าและหลังจาก

¹⁵สุภรณ์ โอเจริญ, *มอญในเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2541), 165-166.

เจ้าพระยามหาโยธาได้รับบรรดาศักดิ์และการเข้ามาอาศัยอยู่ในนครเขื่อนขันธ์¹⁶ ได้มีอาชีพและบ้านเป็นหลักแหล่งกระจายกันไปทั่วประเทศไทย พวกเขาไม่ต้องคอยอพยพหนีภัยสงครามอีกต่อไป ปัจจุบันชาวมอญในประเทศไทยมักมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามถิ่นที่อยู่อาศัยและอยู่กันเป็นกลุ่มก้อนและใช้ชีวิตอย่างสงบสุข

2.1.2 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมอญ

เมื่อชาวมอญได้มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ชาวมอญและชาวไทยนั้นมีอะไรที่เหมือนกันหลายอย่างทำให้พวกเขาใช้ชีวิตเข้ากันได้ดีมากโดยเฉพาะศาสนา ชาวไทยและชาวมอญนั้นนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาทเหมือนกัน รวมไปถึงการประกอบอาชีพชาวนา ทำให้ความคล้ายคลึงของทั้งสองชนชาติทำให้ชาวมอญใช้ชีวิตกลมกลืนกับชาวไทยได้ดีแตกต่างกับชนชาติอื่นๆ¹⁷ วิถีชีวิตของชาวมอญในประเทศไทยนั้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับคำสอนของบรรพบุรุษและพุทธศาสนาตามแบบฉบับของตนเองมานาน ศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญบางอย่างนั้นกลายเป็นแบบแผนแม่บทให้กับชนชาติต่างๆที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงและเป็นแบบแผนวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ที่ชาวมอญได้มีการตั้งรกราก หลังจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การค้าและอพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่ต่างๆ อาชีพของชาวมอญในประเทศไทยนั้นอยู่ที่ปัจจัยของภูมิภาคที่ตั้งรกราก ซึ่งชาวมอญส่วนใหญ่นิยมสร้างที่พักอาศัยริมน้ำ คล้ายคลึงกับชาวไทยเพื่อการประกอบอาชีพของตนที่ยึดถือกันมาตั้งแต่ถิ่นเกิด ชาวมอญส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นชาวนามาตั้งแต่อยู่ที่เมืองสะเทิม ต่อมาเมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยการทำนาของชาวมอญในประเทศไทยก็เป็นที่นิยมมาก ซึ่งมีมากในพื้นที่ของกลุ่มชาวมอญอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีไปจนถึงชาวมอญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และชาวมอญยังเป็นชนชาติแรกที่ผลิตอิฐดินเผาสีแดงขนาดเล็กที่เรียกกันว่าอิฐมอญมาใช้ในการก่อสร้างงานก่ออิฐส่วนใหญ่โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ และกระจายไปทั่วประเทศไทย¹⁸ ชาวมอญคนอื่นๆก็นำอาชีพที่ทำหรือปฏิบัติกันเป็นประจำที่บ้านเกิดเมื่อนอนมีประกอบอาชีพที่ไทย คือการทำนา ทำสวน จับสัตว์น้ำ เย็บใบจาก การเย็บปักถักร้อย การสานเสื่ออก การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำอาหารการกินทั้งคาวหวาน

ชาวมอญบางพวกยังประกอบอาชีพค้าขายโดยเฉพาะการค้าเครื่องปั้นดินเผา และต่อยอดไปสู่การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าอื่นๆกับชาวไทยและชาวต่างชาติมากขึ้น ซึ่งอาชีพค้าขายเองก็

¹⁶ประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์. กำเนิดดินแดน “มอญปากลัด”เมืองนครเขื่อนขันธ์ (สมุทรปราการ: ม.ป.ท.), 1-2.

¹⁷Simon de La Loubere, *Historical Relation to the Kingdom of Siam* (London: Oxford University Press. 1986), 107.

¹⁸Brian L. Foster, “Ethnic identity of the Mons in Thailand” *Siam Society Journal* 61, 1 (January 1973): 205.

กลายเป็นอาชีพที่ชาวมอญให้ความสำคัญไม่ต่างจากอาชีพอื่นๆ¹⁹ ชาวมอญจึงนิยมสร้างบ้านเรือนของตนให้หันหน้าบ้านไปที่ริมน้ำ เพื่อการเดินทางในสมัยโบราณนิยมการสัญจรทางน้ำและติดต่อค้าขาย โดยเรือมากกว่าการสัญจรทางบก เนื่องจากการเดินทางสัญจรทางบกจะใช้เวลามากกว่า เนื่องจากชาวมอญนั้นเป็นชนชาติที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา ชาวมอญในประเทศไทยยังนิยมตั้งรกรากครอบครัวตนอยู่ใกล้เคียงกับวัดเพื่อความสะดวกสบายในการเดินทางไปทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และประกอบพิธีกรรมต่างๆ และชาวมอญสมัยโบราณมักจะส่งบุตรชายของตนในครอบครัวไปเรียนหนังสือกับพระสงฆ์ในวัดให้รู้หนังสือและเรียนรู้เรื่องหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาไปด้วย และเป็นผู้ที่เลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างสูง ในขณะที่เดียวกันนั้นชาวมอญยังคงความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษตามความเชื่อแตกต่างไปซึ่งการนับถืออื่นนั้นไม่เหมือนกัน เช่น ผีเต่า ผีมะพร้าว ผีข้าวเหนียว ผีฟักแพง ผีผ้า ฯลฯ แต่ทั่วไปแล้วชาวมอญนั้นมีประเพณีเกี่ยวข้องกับพุทธศานานับตั้งแต่การเกิด จนถึงการตาย จากคำสอนต่างๆที่บรรพบุรุษชาวมอญนั้นถ่ายทอดมาสู่บุตรหลานของตนนั้นมาจากการขนบธรรมเนียมประเพณีในคัมภีร์ชาวมอญโบราณชื่อว่า คัมภีร์โลกสิทธิ - โลกสมมุติ เนื้อหาในคัมภีร์จะสอนถึงขนบธรรมเนียม ระเบียบแบบแผนในการใช้ชีวิตและกฎเกณฑ์ข้อห้ามในการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม และความดีงามตามที่พุทธศาสนานั้นสอนให้มนุษย์ควรกระทำ โดยจะแบ่งเป็นสองช่วง “โลกสิทธิ” ขนบธรรมเนียมที่ชาวมอญควรปฏิบัติ บันทีกพิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อที่สำคัญของชาวมอญในการดำรงชีวิต “โลกสมมุติ” ธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับความตายของชาวมอญ การจัดงานศพ และความเชื่อในการจัดการศพคนตายจากธรรมชาติและผิตรธรรมชาติ²⁰

ซึ่งชาวมอญจะให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาและประเพณีที่สำคัญตามความเชื่อ ไปจนถึงเป็นชนชาติที่อุปถัมภ์ทำนุบำรุงพุทธศาสนาที่มีความศรัทธาสูงมากที่สุดชนชาติหนึ่ง เมื่อมีประเพณี วันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญในชีวิตของชาวมอญเองที่ต้องมีพิธีทางพุทธศาสนา มาเกี่ยวข้องกับชาวมอญจะให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษและมีส่วนประกอบขั้นตอนพิธีที่ไม่เหมือนชนชาติใด ซึ่งบางครั้งประเพณีเหล่านี้กลายเป็นแบบอย่างให้กับชนชาติอื่นๆ ประเพณีของชาวมอญจะมีความเกี่ยวข้องกับชีวิต ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ พุทธศาสนา และมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์จากการค้าขายและเปลี่ยนวัฒนธรรมกับอินเดีย ประเทศต้นกำเนิดพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พ่อค้าสองพี่น้องชาวมอญนามว่า ตะปุสสะ และ ภัลลิกะ ติดต่อค้าขายระหว่างเมืองสะเทิมของมอญกับประเทศอินเดีย ได้ยินกิตติศัพท์ของพระพุทธเจ้าหลังการตรัสรู้ไม่นานนัก จึงได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธองค์ด้วยความศรัทธา พร้อมนำข้าวสัตตูก้อน สัตตุงง(ข้าวตอก)ที่เป็นเสปียงติดตัวระหว่างการเดินทาง

¹⁹Brian L. Foster, “Ethnicity and Economy : The Case of the Mons in Thailand” (Ph.D., The University of Michigan,1972). 14.

²⁰จวน เกรือวิชมยาจารย์, *วิถีชีวิตชาวมอญ*, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2537), 1.

เดินทางค้าขายน้อมถวายพระพุทธเจ้า หลังจากถวายและมีโอกาสสนทนาและฟังธรรมของพระองค์ ทั้งสองเกิดความศรัทธาในคำสอนอย่างสูง จึงขอสมทานสนธิขอลงถึงพระพุทธ และพระธรรม ขณะนั้นยังไม่มีพระสงฆ์ ก่อนที่ทั้งสองจะเดินทางกลับบ้านเมืองตน ได้ทูลขอของกับพระองค์ไว้เป็นที่ระลึกกราบไหว้บูชา พระพุทธองค์พิจารณาแล้วว่าสองพี่น้องพอนั้นประกอบไปด้วยศรัทธาอันแรงกล้า มีความเลื่อมใสในพระองค์ ทั้งกิริยามารยาทงดงาม จึงทรงนำพระหัตถ์ลูบพระเศียรของพระองค์ ทำให้พระเกศาหลุดติดพระหัตถ์พระองค์มาแปดเส้น ประทานให้กับพ่อค้าทั้งสองกลับมา ตะปูลสะ และภักติกะสองพี่น้องยินดีเป็นอย่างยิ่ง และได้นำเส้นเกศาทั้งหมดนั้นถวายให้กับกษัตริย์มอญในสมัยนั้นคือ พระเจ้าเอิกपालะ พระองค์ทรงโสมนัสดีพระทัยเป็นอย่างยิ่ง และทรงโปรดให้สร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นที่เมืองตะเกลิง อาณาเขตของมอญ แล้วบรรจุเส้นเกศานั้นไว้เป็นที่กราบไหว้สักการบูชาเป็นสถูปเจดีย์ครั้งแรกก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ปัจจุบันเรียกว่าเจดีย์ชเวดากองในประเทศพม่า ซึ่งมีมือการก่อสร้างนั้น ตามประวัติกล่าวว่าเป็นฝีมือของนายช่างมอญ และปัจจุบันก็ยังมียัด เจดีย์ที่เป็นศิลปะของชาวมอญที่จะให้พบเห็นมากมายในประเทศพม่าปัจจุบัน เมื่อเวลาผ่านไป พุทธศาสนาเข้ามาในประเทศมอญจากการเดินทางค้าขายและเหล่าสาวกของพระพุทธองค์²¹

ชาวมอญที่ศรัทธาในหลักธรรมคำสอนก็เข้ามาอยู่ได้ร่วมพุทธศาสนามากขึ้น และพระภิกษุมอญเป็นพระภิกษุที่เคร่งครัดในจริยาวัตรในพระธรรมวินัย ศิล สมาธิ ปัญญา และพุทธศาสนายังทำให้เกิดความเชื่อ ประเพณี วันสำคัญให้กับชาวมอญและชนชาติอื่นๆที่เหล่าพระภิกษุสงฆ์ได้เดินทางเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ากระจายออกไปตามความมากมายของอิทธิพลที่แต่ละชนชาติได้รับ ซึ่งชาวมอญนั้นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดียและนำพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับชนชาติตนเองที่มีความเชื่อการนับถือผีบรรพบุรุษและเคารพธรรมชาติ ส่งผลให้ชาวมอญเชื่อฟังคำสอนของบรรพบุรุษควบคู่ไปกับคำสอนพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ความเป็นมาของชุมชนมอญบางกระดี่

ชุมชนมอญบางกระดี่เป็นชุมชนมอญขนาดใหญ่ชุมชนหนึ่งที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนมอญริมน้ำที่ตั้งอยู่สองฟากคลองสนามชัยคลองสายหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่สมัยก่อนเป็นคลองสัญจรเส้นสำคัญในการค้า และการเดินทางของกรุงเทพมหานครออกไปยังจังหวัดสมุทรสาคร เป็นชุมชนมอญที่อยู่ในหมู่บ้านบางกระดี่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 9 แขวงสามยุค เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ชุมชนมอญบางกระดี่เป็นชุมชนมอญที่อยู่กันอย่างสงบเรียบง่ายในชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ชื่อของคำว่า “บางกระดี่” มาจากบริเวณคลองมีปลากระดี่ชุกชุมมาก พื้นที่ของบาง

²¹ประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์. กำเนิดดินแดน “มอญปากลัด” เมืองนครเขื่อนขันธ์ (สมุทรปราการ: ม.ป.ท.),

กระตี่เป็นปาชายเลนจากน้ำในช่วงคลองนั้นเป็นน้ำกร่อยอุดมสมบูรณ์ ชาวมอญบางกระตี่ก็ได้อาศัยปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของตน ปัจจุบันชุมชนมอญบางกระตี่เป็นชุมชนมอญที่ยังคงรักษาประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญอยู่ได้ดีมากชุมชนหนึ่งจากกลุ่มชุมชนชาวมอญในประเทศไทย²²

2.2.1 ที่มาของชุมชนชาวมอญบางกระตี่

ชุมชนมอญบางกระตี่ เป็นหมู่บ้านของชาวมอญ ซึ่งได้อพยพหนีภัยพม่า เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีวัดบางกระตี่เป็นศูนย์กลางชุมชน ต้นกำเนิดของชุมชนมอญบางกระตี่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนว่ามอญบางกระตี่นั้นอพยพมาจากที่อื่นอย่างไร มอญพระประแดง มอญเกาะเกร็ด มอญสามโคกซึ่งเป็นการอพยพเข้ามาอย่างเป็นทางการเพื่อเป็นแรงงานทำงานราชการและสร้างความแข็งแกร่งให้กับอาณาจักรตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ให้ชาวมอญทั้งหมดได้มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและมีการบันทึกการอพยพไว้อย่างเป็นทางการ แตกต่างจากชาวมอญบางกระตี่ เพราะชาวมอญบางกระตี่นั้นไม่ได้อพยพมาจากเมืองมอญโดยตรงอย่างชาวมอญในชุมชนอื่นๆ คาดกันว่าเป็นการอพยพมาจากชุมชนที่เป็นชุมชนมอญอยู่แล้วที่อื่นๆในประเทศไทย เป็นการอพยพเพื่อหาหลักแหล่งทำมาหากินใหม่ เนื่องจากถิ่นเดิมแออัดยัดเยียดขาดแคลนพื้นที่ทำกินและแสวงหาแหล่งทรัพยากรใหม่ๆ พบว่ามีหลักฐานเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรกล่าวถึงบ้านบางกระตี่ในสมัยก่อน แต่สันนิษฐานได้ว่าบ้านบางกระตี่เดิม ตั้งถิ่นฐานอยู่ระหว่างบ้านหัวกระบือ และบ้านโคกขาม จากหลักฐานพบว่ามีการรณรงค์ 3 ฉบับของสุนทรภู่ ได้แก่ นิราศนรินทร์ นิราศเมืองเพชร และนิราศตามเสด็จ ซึ่งกล่าวถึงหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตบางขุนเทียนปัจจุบันคือ โคลงนิราศตามเสด็จทัพลำนํ้าน้อยกล่าวถึง บางนางนอง ห้วยทราย หัวกระบือ และโคกขาม นิราศนรินทร์ กล่าวถึงบางนางนอง บางขุนเทียน บางบอน บางกก หัวกระบือ และโคกขาม นิราศเมืองเพชร กล่าวถึงบางขุนเทียน บางประทุน คลองขวาง บางระแนะ วัดไทร บางบอน วัดกก หัวกระบือ หัวละหาน แสมดำ และโคกขาม อีกทั้งยังสันนิษฐานได้ว่า บ้านบางกระตี่ไม่น่าจะเกิดขึ้นก่อนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในช่วงปีพ.ศ. 2367-2394 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บางแนวคิดก็ว่าชาวมอญบางกระตี่เดิมนั้นตั้งอยู่บริเวณ คลองเลนเปนคลองสายหนึ่งที่เชื่อมต่อจากคลองสนามไชยที่ตั้งชุมชนบางกระตี่ในปัจจุบัน ห่างไปทางตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร โดยคนกลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ คือ ทหารมอญจากหงสาวดีที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งปัจจุบันคลองเลนเปนเป็นคลองสายหนึ่งที่สำคัญของในการทำ

²² สุวัฒน์ชัย สวัสดิผล, “ทุนทางสังคมกับการจัดการศูนย์เรียนรู้อัจฉริยะศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญบางกระตี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการพัฒนาศึกษาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), 4-5.

เกษตรกรรม และอาชีพประมงน้ำจืดของชาวมอญชุมชนมอญบางกระดี่ ต่อมาได้ย้ายถิ่นฐานและอพยพผู้คนมาอยู่ที่ปากคลองกระดี่น้อยและคลองสนามไชยแทน เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่านอกจากนี้ยังสันนิษฐานได้ว่าบางกระดี่เดิมนั้นน่าจะมีสภาพเป็นป่าชายเลน มีคลองสนามชัยเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพมหานคร และมหาชัยได้ สมัยรัชกาลที่ 4 มีมอญจากมหาชัยและคลองสุนัขหอนอพยพมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน มีอาชีพเย็บจาก ตัดฟืน แล้วนำไปขายให้กรุงเทพและมอญปากเกร็ด ต่อมามอญบริเวณใกล้เคียง เช่น บางไผ่ไก่ คลองบางหลวง และปากลัดอพยพมาอยู่ร่วมกันกลายเป็นชุมชนใหญ่²³ ชาวมอญบางกระดี่ยึดวัดบางกระดี่เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการก่อตั้งโรงเรียนวัดบางกระดี่ให้ลูกหลานในชุมชนและชุมชนละแวกบริเวณนั้นได้เรียนหนังสือ ในขณะเดียวกันก็ปลูกฝังให้ลูกหลานคนรุ่นใหม่ได้รับรู้วัฒนธรรมชาวมอญผ่านกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีต่างๆในวันสำคัญแม้ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่ได้สื่อสารด้วยภาษามอญแล้วก็ตาม กลายเป็นชุมชนที่มีการรักษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวมอญที่ติดมากที่สุดชุมชนหนึ่งในประเทศไทย

2.2.2 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญบางกระดี่

ชุมชนมอญบางกระดี่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเรียบง่ายสงบท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติริมคลองและป่าชายเลน ชาวมอญบางกระดี่นิยมปลูกบ้านริมคลองและสร้างบ้านด้วยไม้ค้ำยค้ำแบบไทยยกพื้นใต้ถุนสูงหลังคาทรงจั่ว เป็นเรือนไม้เครื่องผูก ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว ใต้ถุนไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง มีบันลุ่มแหลม ฝาเพี้ยม มุงหลังคาด้วยจาก มีนอกชานระเบียง และ ที่สำคัญที่สุดคือจะตั้งเสาเรือน ซึ่งเป็นเสาหลักของบ้านและเป็นที่ยึดฐานฝับ้านเรือนซึ่งเชื่อว่าเป็นที่สำหรับบรรพบุรุษของบ้านนั้นๆ

ชาวมอญนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำ และเนื่องจากแม่น้ำสายต่าง ๆ ในเมืองมอญส่วนใหญ่ จะมีแนวจากเหนือไปใต้การปลูกเรือนของชาวมอญจึงนิยมปลูกบ้านหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือเอาด้านซีกลงทางแม่น้ำลำคลอง การปลูกเรือนในลักษณะนี้ตัวบ้านจะได้รับลมที่มาจากทิศใต้ได้มากเพราะลมจะพัดจากใต้สู่เหนือโดยเฉพาอย่างยิ่งในฤดูร้อนภายใน บ้านจะไม่ร้อนมากเพราะมีลมจากทิศใต้พัดผ่านเข้าตัวบ้านเต็มที ทำให้อากาศภายในบ้านเย็นสบาย²⁴ชาวมอญจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมากมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

²³สุภาพร มากแจ้ง, “การศึกษาวิถีชีวิตมอญบางขุนเทียน "มอญบางกระดี่ (รายงานการวิจัย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ศูนย์ศึกษาและปฏิบัติการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสถาบันราชภัฏธนบุรี, 2540), 13-18.

²⁴สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, บ้านมอญ, เข้าถึงเมื่อ 10 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก https://library.stou.ac.th/wp-content/odi/mawn-qarnng/P_1.html

ตั้งแต่ตำแหน่งที่ตั้ง ทิศทาง ความสูงของตัวบ้านจากระดับพื้นดินเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยนั้นรู้สึกสบายใจ และทุกบ้านมีธรรมเนียมการตั้งเสาเรือนที่สำคัญสามเสา คือ เสาตัวผู้ ตั้งไว้ให้ผีบรรพบุรุษเข้ามาสิงสู่อาศัย เสาที่สองคือเสาตัวเมีย เสาสุดท้ายคือเสาที่สามเป็นเสาพระ แม้ปัจจุบันจะมีการปรับปรุงบ้านเรือนให้เป็นบ้านแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ตามยุคสมัยแล้วก็ตาม ชาวบางกระเจียวยังคงยึดถือการสร้างบ้านแบบเดิมไว้เพื่ออนุรักษ์รูปแบบบ้านเรือนมอญดั้งเดิม ประกอบกับความเชื่อว่าถ้าเปลี่ยนแปลงการสร้างบ้านตามที่บรรพบุรุษตนจะเกิดเรื่องไม่ดีกับคนในบ้านได้²⁵ และพวกเขายังคงสร้างบ้านเรือนอยู่ติดกันเป็นกลุ่มชุมชนหนาแน่น

ชาวมอญบางกระเจียวยังคงรักษาประเพณีของตนด้วยความสามารถของตนเอง และอาศัยปัจจัยสภาพแวดล้อมของธรรมชาติในการดำรงชีวิต ชาวบางกระเจียวยึดอาชีพการทำนาข้าวและนาทุ่งเป็นหลัก ภายหลังจากเวลาต่อมาหลายปีความเจริญค่อยๆเติบโตเข้าไปใกล้กับชุมชนบางกระเจียวยังคงมีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม ชาวบ้านที่ทำนาก็ทยอยขายที่ดินของตนเองให้กับหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้อาชีพการทำนาข้าวและนาทุ่งค่อยๆหายไปจากชาวมอญบางกระเจียวยิ่งต่อมาชาวมอญนั้นนิยมประกอบอาชีพอื่นๆเช่นการจับสัตว์น้ำ การค้าขาย การประกอบอาหารของควาวหวาน และการทำงานฝีมืออย่างการจักสานและการปักผ้าสไบมอญอยู่ภายในชุมชน เมื่อเวลาผ่านไปยุคสมัยเปลี่ยนไปเรื่อยๆความเจริญค่อยๆเข้ามาในชุมชน ลูกหลานชาวมอญรุ่นใหม่นิยมออกไปประกอบอาชีพภายนอกชุมชนมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาสังคมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การใช้ชีวิตของชาวมอญบางกระเจียวยังคงได้รับความเจริญมากขึ้น แต่ชุมชนมอญบางกระเจียวยังคงพยายามไม่ให้ชุมชนถูกความเจริญที่พัฒนาขึ้นในตัวตนในการดำรงชีวิตดั้งเดิมของมอญ²⁶

ชาวมอญบางกระเจียวยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมของชาวมอญไว้ได้อย่างแน่นอนหนา โดยที่ ชาวมอญบางกระเจียวยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมให้แก่มิตรไมตรีกับวัดบางกระเจียวยังคงรักษาความเป็นอยู่และเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรมให้แก่ผู้คนที่อยู่ในชุมชนและผู้คนที่ภายนอก ชุมชนมอญบางกระเจียวยังคงเป็นชุมชนที่รักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมอญได้ดีที่สุดชุมชนหนึ่งในประเทศไทย และนอกจากการทำนุบำรุงพุทธศาสนาชาวมอญบางกระเจียวยังคงมีความเชื่อการนับถือผีบรรพบุรุษและเจ้าที่ตามสถานที่ต่างๆซึ่งในชุมชนมอญบางกระเจียวยังคงมีการนับถือเจ้าอยู่สี่แห่งคือ เจ้าพ่อบางกระเจียวย เจ้าแม่หัวละหาร เจ้าพ่อกลางทุ่ง และเจ้าแม่ศรีไพรเป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้านมอญบางกระเจียวย

²⁵ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **คติความเชื่อการปลูกบ้านของชาวมอญ**, เข้าถึงเมื่อ 9 ตุลาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://library.stou.ac.th/wp-content/odi/mawng-qarnng/P_3.html

²⁶ ประกิต เพ็งวิชัย, “เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนชาวมอญ ขนานแท้... พิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านมอญ บางกระเจียวย,” **เทคโนโลยีชาวบ้าน** 23, 507 (กรกฎาคม 2554): 76

และยังคงสืบทอดพิธีทรงเจ้าในชุมชนอยู่และจัดพิธีเลี้ยงเจ้าหรือขวามอญเรียกกันว่า งานปีวประจู้ เป็นการเฉลิมฉลองให้กับเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้านมอญโดยที่ชาวบ้านจะนำสำหรับอาหารคาวหวานในแต่ละบ้านมาเป็นเครื่องเช่นถวายในพิธีกรรมพร้อมกันด้วยความศรัทธาหลังจากเทศกาลสงกรานต์ของทุกปีเพื่อเป็นการสักการะตอบแทนเจ้าจากการปกป้องรักษาผู้คนในชุมชนจากโรคภัยไข้เจ็บและภัยอันตรายต่างๆมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และการจัดพิธีทรงเจ้าเพื่อให้เจ้าพ่อเจ้าแม่ได้บอกกล่าวเล่าเตือนชาวบ้านว่าปีนี้จะทุกข์สุขอย่างไร จะต้องเตรียมดินฟ้าอากาศในปีนี้จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมดีหรือมีอุปสรรคหรือไม่ การตั้งหมู่บ้านหรือสร้างวัดของขวามอญนั้นมีความเชื่อที่ต้องตั้งศาลและอัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่ ณ ที่แห่งนั้นมาประจำที่ศาลและประกอบพิธีเลี้ยงเจ้าทุกปีเพื่อให้คนรุ่นใหม่แสดงออกถึงความหมายของการกตัญญูต่อครอบครัวและเคารพในถิ่นที่อยู่แจกจ่ายของเช่นไหว้หลังพิธีให้กับชาวบ้านในชุมชนเพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคลและมีสรรพคุณเป็นยา²⁷ ปัจจุบันชุมชนมอญบางกระตั้นั้นเปิดรับความหลากหลายมากขึ้นเหมือนกับสังคมไทยแต่คงการใช้ชีวิตของตนแบบดั้งเดิมในชุมชนเอาไว้โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งชาวบ้านมอญบางกระตั้นในช่วงวัยกลางคนนิยมการประกอบอาชีพภายในชุมชนบ้างก็สืบทอดรับช่วงต่อกันมาภายในบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขาย และการทำอาหารคาวหวาน และการประกอบอาชีพเสริมเป็นงานฝีมือ คนรุ่นใหม่นิยมออกไปทำงานในตัวเมืองกรุงเทพและพื้นที่ใกล้เคียง มีวัดบางกระตั้นเป็นศูนย์กลางชุมชน มีโรงเรียนวัดบางกระตั้นเป็นสถานศึกษาให้ลูกหลานภายในชุมชนละแวกนั้นได้รับการศึกษาและบ่มเพาะการเรียนรู้วัฒนธรรมขวามอญบางกระตั้นไปด้วยจากการจัดกิจกรรมร่วมกับวัดในงานประเพณีต่างๆ ซึ่งขวามอญนั้นให้ความสำคัญกับศาสนาพุทธเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ขวามอญให้ความสำคัญกับการบวชมากกว่างานพิธีอื่นๆขวามอญเชื่อว่าพระสงฆ์นั้นเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เมื่อมีบุตรหลานขวามอญในครอบครัวใดจะบวชครอบครัวจะตระเตรียมพิธีการยิ่งใหญ่ไปตามฐานะของตน ขวามอญไม่ว่าจะเป็นเครือญาติหรือผู้คนที่รู้จักในชุมชนจะให้ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการจัดงานและเตรียมพิธีและร่วมแรงร่วมใจกันจากคำสอนของบรรพบุรุษที่ปลูกฝังให้ลูกหลานเชื่อในพระพุทธเจ้าและทำนุบำรุงพุทธศาสนา²⁸ ปัจจุบันพระสงฆ์วัดบางกระตั้นเองยังมีการสวดมนต์เป็นภาษามอญอยู่เช่นเดียวกับกับชาวบ้านในชุมชนบางกลุ่มที่ยังใช้ภาษามอญในการสื่อสารกันเอง เมื่อถึงเวลาวันสำคัญทางศาสนา ขวามอญนั้นจะมารวมตัวทำบุญไหว้พระกันที่วัดบาง

²⁷เรื่องนี้มีตำนาน, “พิธีเลี้ยงเจ้าหมู่บ้านมอญบางกระตั้น” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 7 พฤษภาคม 2562.

²⁸พระ โชติภิญโญกุล, “โลกทัศน์ชาวไทยเชื้อสายมอญที่ปรากฏในพิธีกรรมงานบวช : กรณีศึกษาบ้านนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554) 48.

กระตือรือร้นและอนุรักษ์การแต่งกายแบบมอญมาที่วัดกันแทบทุกครั้งที่มีโอกาส เห็นได้ว่าชาวมอญบางกระตั้นให้ความสำคัญกับการรักษาวัฒนธรรมมอญและพุทธศาสนามากที่สุดชุมชนหนึ่ง²⁹

2.2.3 อัตลักษณ์ของชุมชนชาวมอญบางกระตั้น

ชุมชนมอญบางกระตั้นเป็นชุมชนมอญที่มีความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรมและความ เป็น ชาวมอญได้ดีที่สุดชุมชนหนึ่งในประเทศไทยทั้งวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมและความเชื่อ จากการร่วมแรงร่วมใจของชุมชนที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมอญควบคู่กับการทำนุบำรุงพุทธศาสนาระหว่างวัดและชุมชนมอญบางกระตั้น ชาวมอญบางกระตั้นมีประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่นและสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจนปัจจุบันในการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม ในชุมชนมีการสืบทอดวงปีพาทย์มอญที่เป็นศิลปวัฒนธรรมชาวมอญมา ตั้งแต่โบราณทั้งการเล่นปีพาทย์และการทำเครื่องดนตรีมอญดั้งเดิม และยังมีกรยึดถือความเชื่อในการประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมที่ถ่ายทอดกันมาแตกต่างจากธรรมเนียมของชาวไทย ตั้งแต่ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอาศัยที่บางกระตั้นได้ตั้งปณิธานไว้ว่าชาวมอญบางกระตั้นจะไม่ทอดทิ้งความเป็นมอญ ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆของชาวมอญนั้นยังคงมีให้เห็นอยู่จนปัจจุบัน ชาวมอญบางกระตั้นได้รับความร่วมมือจากผู้คนในชุมชนและวัดในการก่อตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญเป็นศูนย์กลางชุมชนในการรวบรวมสิ่งของต่างๆของชาวมอญมาจัดแสดงให้ผู้คนที่สนใจนั้นเข้ามาเยี่ยมชมและได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของชาวมอญทั้งการนับถือพุทธศาสนาและความเชื่อธรรมเนียมนับถือผีบรรพบุรุษ และธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่หาชมได้ยากโดยมีชาวมอญในชุมชนมอญบางกระตั้นเป็นพิพิธภัณฑสถาน บ้าน จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องดนตรี คัมภีร์อักษรมอญ รวมทั้งถ้วยชาม และเครื่องปั้นดินเผาโบราณที่ชาวบ้านขุดได้จากริมตลิ่งชายคลอง และมีคำอธิบายและรูปถ่ายงาน พิธีกรรมต่างๆของชาวมอญบางกระตั้นจัดแสดงเพื่อสืบทอดปณิธานเหล่านี้ให้คงอยู่และปลูกฝังให้ลูกหลานของเขาได้เรียนรู้ในสิ่งที่พวกเขาสืบทอดต่อกันมาให้ยังคงอยู่ต่อไปได้ในอนาคต³⁰

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนชาวมอญ

ชาวมอญให้ความสำคัญกับพุทธศาสนามาตั้งแต่โบราณ ทั้งการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ศีลธรรมคำสอนของศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงการตายรวมทั้งการกำเนิดประเพณี วัฒนธรรมของชาวมอญนั้นเกิดจากพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น เมื่อชาวมอญให้ความสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนาจึงมีธรรม

²⁹Family News Today, “สงกรานต์มอญบางกระตั้น” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เอชดี, 16 เมษายน 2558.

³⁰IASEAN, “บางกระตั้น วิถีมอญที่ซ่อนทับความเป็นไทย” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์วอยซ์ทีวี, 27 กุมภาพันธ์ 2559.

นิยมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดและการทำนุบำรุงศาสนาผ่านการทำบุญในรูปแบบต่างๆด้วยความศรัทธาโดยไม่แบ่งแยกว่าวัดนั้นเป็นวัดไทยหรือวัดมอญ อยู่ใกล้ที่ใดก็ไปที่นั่นยกเว้นช่วงเทศกาลสงกรานต์ที่พวกเขาถือว่าเป็นวันสำคัญทางศาสนาและชีวิต พวกเขาจะใช้เวลาอยู่กับครอบครัว ไปทำบุญตักบาตรที่วัดประจำหมู่บ้านของตนเอง ซึ่งชาวมอญจะมีธรรมเนียมในการสร้างวัดประจำหมู่บ้าน และยึดวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในงานประเพณีต่างๆสถานที่จัดงานมักจะเป็นวัดอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นงานมงคลและงานอวมงคล เพื่อเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในการทำนุบำรุงศาสนาให้คงอยู่ เมื่อมีการจัดงานสำคัญทางศาสนาและวันงานเทศกาลต่างๆจะนำมีการถวายข้าวของปัจจัยต่างๆถวายให้กับวัดและประกอบอาหารคาวหวานถวายพระภิกษุสงฆ์และถวายทานให้แก่ผู้คนทั่วไปเป็นบุญกุศลให้แก่ตนเองและผู้ที่มีส่วนร่วมงาน วันสำคัญทางพุทธศาสนาเองชาวมอญก็รวมตัวกันมาที่วัดเพื่อทำบุญตักบาตรถวายสังฆทานและฟังเทศน์ฟังธรรมจากพระสงฆ์ เมื่อวัดจะมีการจัดงานต่างๆเพื่อนำปัจจัยมาใช้ในการบำรุงวัด อาทิ การทำบุญทอดกฐินทอดผ้าป่าเพื่อการสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์และการปรับปรุงสถานที่ต่างๆภายในวัด³¹

เมื่อบุตรหลานเพศชายชาวมอญเติบโตขึ้นชาวมอญสมัยโบราณจึงนิยมให้บุตรหลานในบ้านได้เรียนหนังสือกับพระภิกษุสงฆ์ที่วัดถือว่าเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้ และเกิดธรรมเนียมว่าถ้าบุตรหลานเพศชายในครอบครัวอายุครบ 20 ปีให้บุตรหลานคนนั้นได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อเรียนรู้หลักธรรมคำสอนและสืบทอดพุทธศาสนาที่วัดในชุมชนเพื่อที่ครอบครัวจะสามารถทำบุญใส่บาตรบุตรหลานพี่น้องคนไต้งานบวชของชาวมอญจะมีพิธีกรรมและการแต่งกายพิเศษมากกว่างานบวชของชาวไทย เมื่อบุตรหลานชาวมอญมีอายุครบวัยที่จะบวชเป็นพระภิกษุ ครอบครัวจะเตรียมพิธีการ ข้าวของเครื่องแต่งกาย และการดูวันฤกษ์ยามงามดีในการบวชไว้ล่วงหน้านับเดือน³²

ก่อนวันบวชหนึ่งวันจะให้นาคนั่งกลางลานบ้าน อาบน้ำ คนล้อมหน้าล้อมหลังมีดฟ้ามัดดิน นาคนุ่งผ้าขาวม้าผืนเดียวแต่ไม่มีเวลากระดาก ญาติมิตรเข้ามาแย่งกันอาบน้ำ ถูตัว ฟอกสบู่ ทาขมิ้นจนผิวเหลือง เพื่อให้รับกับสีไตรจีวรที่ห่มคลุมในวันรุ่งขึ้น โดยยังไม่มีการปลงผม จากนั้นก็ช่วยกันแต่งองค์ทรงเครื่องให้เป็นนาค เรียบร้อยแล้วจึงแห่ นาคพากันไปลาศาลเจ้าที่ประจำวัด ศาลพ่อปู่ประจำหมู่บ้าน และขอขมาญาติผู้ใหญ่จนทั่วหมู่บ้าน ช่วงเย็นจะมีพิธีทำขวัญนาคโดยการกล่าวอัญเชิญเทพดา หมอทำขวัญจะสวดบทชุมนุมเทวดา เชิญเทพเจ้าทั้งหลาย นาค ครุฑ ภูต ผี ยักษ์ และผู้มีอำนาจทั่วจักรวาล ให้มาปกป้องดูแลนาคที่จะบวช และจะมีพิธีทอดแหวน โดยหมอทำขวัญจะนำแหวนที่ผูกด้วยสายสิญจน์ไว้ตรงปลายไม้ที่ยาวสัก 2 ศอก จุ่มลงในขันน้ำมันต์ แล้วนำแหวนนั้นมาวางลงบนฝ่ามือ

³¹ สุภรณ์ โอเจริญ. มอญในเมืองไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2541), 260.

³² ลักษณะไทย, “ความเป็นมางานบวชของคนไทยเชื้อสายมอญ” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยรัฐทีวี,

นาค เป็นความหมายว่า เมื่อปลงใจออกบวชจะต้องสละสมบัติทั้งหมดออกจากกาย³³ และจะให้ผู้บวช แต่งตัวห่มสบงผ้าถุงสีสันสดใส ทัดดอกไม้ สวมเครื่องประดับแต่งหน้าทาปากให้สวยงามมาแต่งให้ นาค เสมือนนาคเป็นเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่จะเสด็จออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าว่ายังไม่รู้ถึง หลักธรรมคำสอน และมีการแฝงคำสอนทางธรรมไว้ว่าเมื่อบวชเข้าสู่พุทธศาสนาแล้ว เครื่องประดับ ต่างๆจะถูกถอดออกไปเป็นการสละทุกอย่างทางโลก ไม่ยึดติดกับทรัพย์สินสมบัติและความงามภายนอก แล้ว³⁴ เมื่อผ่านพิธีทำขวัญนาค ในตอนเช้าก่อนจะเข้าสู่พิธีบวชทางศาสนาจะมีการแห่ นาคจากบ้านไป วัดหรือถ้าจัดพิธีในวัดจะแห่ นาครอบโบสถ์สามรอบซึ่งจะมีความคล้ายคลึงกับของชาวไทย แต่ความ แตกต่างของพิธีการงานบวชของชาวไทยและชาวมอญอีกอย่างคือ เมื่อถึงตอนเช้าโบสถ์ ที่เจ้านาค นาค เป็นภาษามอญ และพิธีการในอุโบสถจะเข้าได้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงได้แต่ส่งนาคเข้าเข้าประตู แล้วนั่งรออยู่หน้าโบสถ์จนเสร็จพิธีและเข้าสู่พิธีการฉลองนาคใหม่ โดยครอบครัวจะตระเตรียมอาหาร เลี้ยงญาติพี่น้องและแขกเหรื่อมากมายเป็นการขอบคุณผู้คนที่มาร่วมทำบุญและช่วยงานกันอย่าง เต็มที่³⁵

2.4 เอกลักษณะทางศิลปกรรมของวัดมอญ

ชาวมอญมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองและเป็นแบบอย่างให้กับชนชาติ ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา สิ่งที่เห็นได้ชัดคือศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญจะมีเอกลักษณ์ ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นด้านดนตรี ศิลปะ สถาปัตยกรรม รวมทั้งศิลปวัตถุต่างๆที่เห็นได้ชัดว่าเป็นสิ่งที่ชน ชาติมอญนั้นสร้างขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัดคือการสร้างเจดีย์มอญ และการสร้างเสาหงส์ทรงตะขาบ รวมทั้ง การนำสัญลักษณ์ต่างๆของชาวมอญมาใช้ประดับประดาบนงานศิลปกรรมของชาวมอญตกแต่งตาม สถานที่สำคัญของชาวมอญซึ่งก็คือวัด ถ้าอยากรู้ว่าวัดไหนในประเทศนั้นเป็นวัดมอญ วัดนั้นจะมีเสา หงส์ทรงตะขาบสำหรับแขวนผืนธงตะขาบในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและมีเจดีย์รูปแบบมอญ การ สร้างธงตะขาบของชาวมอญมีความเชื่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณตามความเชื่อของพุทธศาสนาตั้งแต่ สมัยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ได้ 8 พรรษาที่ระลึกถึงพระมารดาที่ดับไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์จึง ได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาเพื่อโปรดพุทธมารดาจนบรรลุพระโสดาปัตติผล เมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรม ครบ 3 เดือน พระพุทธมารดาก็เสด็จล้อยเลื่อนเข้าสู่ธรรมชั้นพรหมวิหารสุขกามา เหล่าเทวดาที่ได้มี

³³ สารคดีกลางเมือง, “บวชมอญ” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 22 พฤศจิกายน 2559.

³⁴ เรื่องนี้มีตำนาน, “พิธีกรรมทำขวัญนาคมอญ” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 3 ธันวาคม 2562.

³⁵ องค์ บรรจุน, ธรรมนิยมแต่งสวยก่อนบวช, เข้าถึงเมื่อ 29 กันยายน 2566 เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_13143

โอกาสฟังธรรมในครั้งนั้นก็พากันบรรลุโสดาปัตติผลเช่นกัน เมื่อเห็นสมควรพระพุทธองค์ก็เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์เมื่อวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในครั้งนั้นได้มีมวลเทพ พระอินทร์ พระพรหม ได้นำเนรมิตบันไดเงิน บันไดทอง บันไดแก้วรองรับพระพุทธองค์ขณะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เหล่าเทวดาต่างถือเครื่องสูงประกอบไปด้วย ฉัตร ธง เครื่องดีด สี ตี เป่า มาประโคมจากเทพบุตรมาตูลิปัญจสิงขร และมีดอกไม้ทอง ดอกไม้เงิน ไปรยปรายตลอดทางที่พระพุทธองค์เสด็จดำเนินลงมา ส่วนมวลมนุษย์บนโลกที่เลื่อมใสในพระองค์ ต่างพากันดีใจนำอาหารมาใส่บาตร แต่เนื่องจากผู้คนที่ไปใส่บาตรนั้นมีจำนวนมาก ไม่สามารถนำอาหารใส่บาตรพระองค์ได้ทั่วทุกคน จึงได้ทำข้าวต้มมัดลูกเล็กๆ แล้วโยนใส่บาตร ดังนั้น จึงเกิดประเพณีใส่บาตรข้าวต้มลูกโยน ตั้งแต่นั้นมาจึงเรียกว่า “การตักบาตรเทโวโรหณะ” นอกจากประชาชนจะนำอาหารไปใส่บาตรแล้ว ยังได้ทำการเฉลิมฉลองด้วยการปักธงรูปต่างๆเป็นทิวแถว กล่าวโดยเฉพาะชนชาติมอญที่อยู่ใกล้ประเทศอินเดียมากที่สุดนั้น ได้ทำธงเป็นรูปตะขาบ เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง เป็นปริศนาทั้งทางโลกและทางธรรม³⁶ คือ

ทางโลก ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลำตัวยาว มีเท้ามาก มีเขี้ยวเล็บที่มีพิษสามารถต่อสู้กับศัตรูที่จะมาระราน และรักษาตัวเองได้ อีกนัยหนึ่งตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลูกมาก 20 ถึง 30 ตัว แม่ตะขาบจะปกป้องลูกทั้งหมดไว้ในอ้อมอก โดยขดตัวเป็นวงกลม ธงที่ทำเป็นตัวตะขาบ หมายถึง ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมอญ

ทางธรรม กล่าวว่าทุกส่วนของตะขาบนั้น คนมอญตีความเป็นปริศนาธรรมทั้งสิ้นตั้งแต่หัวถึงหาง มี 22 ปล้อง ขาทั้งสองข้างนับได้ 20 คู่ มีหนวด 2 เส้น มีหาง 2 หาง มีเขี้ยว 2 เขี้ยว โดยมีรายละเอียดแต่ละส่วนจนหัวถึงหางว่า

หนวด 2 เส้น คือธรรมที่มีอุปการะมาก 2 อย่าง คือ

สติ คือความระลึกได้

สัมปชัญญะ คือความรู้ตัว

หาง 2 หาง ได้แก่

ขันติ คือ ความอดทน

โสรัจจะ คือ ความกลัวเมื่อทำบาป

เขี้ยว 2 เขี้ยว ได้แก่

หิริ คือ ความละอายแก่ใจที่ทำชั่ว

โอตตปปะ คือ ความกลัวเมื่อทำบาป

ตา 2 ข้าง บุคคลที่หายาก 2 ประเภท คือ

³⁶ประเพณีท้องถิ่นภาคกลาง, **ประเพณีแห่หงส์ ธงตะขาบ**, เข้าถึงเมื่อ 14 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก

บุพการี คือ บุคคลผู้ทำอุปการะมาก่อน

กตัญญูทวเฑที บุคคลผู้รับอุปการะที่ท่านทำแล้วเราทำตอบแก่ท่าน

ลำตัวมี 22 ปล้อง ประกอบด้วย สติปัญญา 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 สติปัญญา 4 ได้แก่

1. สติกำหนดพิจารณากายเป็นอารมณ์ เรียกว่า กายานุปัสสนา
2. สติกำหนดพิจารณาจิตต์ที่เสรำหมอง หรือ จิตต์ที่ฝ่องแผ้วเป็นอารมณ์ เรียกว่า

จิตตานุปัสสนา

3. สติกำหนดพิจารณาธรรมเป็นกุศล อกุศล ที่เกิดขึ้นกับใจเป็นอารมณ์ เรียกว่า ธัมมานุปัสสนา
 4. สติกำหนดพิจารณาความรู้สึก การรับรู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอารมณ์ เรียกว่า เวทนานุปัสสนา
- สัมมปธาน 4 ได้แก่

1. สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน
2. ปหารปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
3. ภาวนापธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
4. อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม

อิทธิบาท 4 ได้แก่

1. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
2. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น
3. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
4. วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น

อินทรีย์ 5 ได้แก่

1. สัทอินทรีย์
2. วิริยอินทรีย์
3. สติอินทรีย์
4. สมาธิอินทรีย์
5. ปัญญาอินทรีย์

พละ 5 ได้แก่

1. สัทธา ความเชื่อ
2. วิริยะ ความเพียร
3. สติ ความระลึกได้
4. สมาธิ ความตั้งใจมั่น
5. ปัญญา ความรอบรู้

ขาที่เป็นคู่ๆ รวมแล้วได้ 40 ขา ประกอบด้วย กุศลกรรมบถ 10 ได้แก่ กายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3

กายกรรม 3 ได้แก่

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการขโมยของผู้อื่น
3. กาเมสุมิถาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิฉิดในกาม

วจีกรรม 4 ได้แก่

1. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
2. มิสฺสุณาย วาจย เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด
3. ผรุสสาย อจาย เวรมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ
4. สัมผัสฺปฺลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

มโนกรรม 3 ได้แก่

1. อนภิชฌา ไมโลภอยากได้ของเขา
2. อพยาบาท ไม่พยาบาทปองร้ายเขา
3. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตามทำนองครองธรรม

บุญกิริยาวัตถุ 10 ได้แก่

1. ทานมัย แปลว่า การให้ทาน
2. สีลมัย แปลว่า การรักษาศีล
3. ภาวนามัย แปลว่า การเจริญภาวนา
4. อปจายนมัย แปลว่า การอ่อนน้อมถ่อมตน
5. เวยาวัจจมัย แปลว่า การช่วยขวนขวายทำในกิจที่ชอบ
6. ปัตติทานมัย แปลว่า การให้ผู้อื่นมาร่วมทำบุญกับ
7. ปัตตานุโมทนา มัย แปลว่า การอนุโมทนาส่วนบุญ
8. ธรรมสวนมัย แปลว่า การฟัง
9. ธรรมเทศนามัย แปลว่า การแสดงธรรม
10. ทิฏฐชุกฺกมัย แปลว่า การทำความเห็นให้ถูกต้องตามหลักธรรม

นาถกรณธรรม 10 ธรรมที่เป็นที่พึง ได้แก่

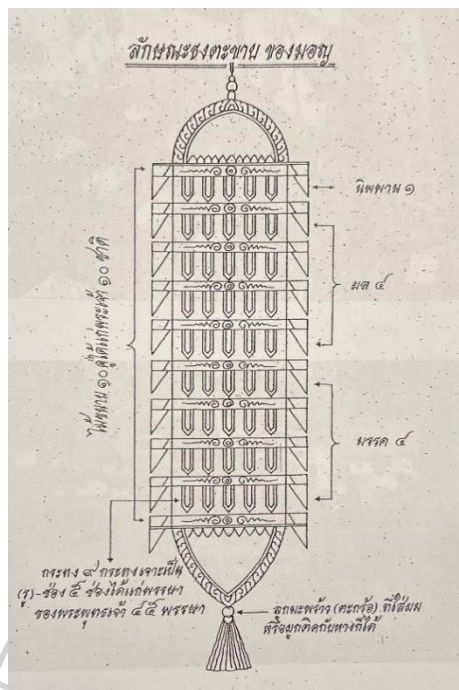
1. ศีล รักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย
2. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้สดับรับฟังให้มาก
3. กัลยาณมิตรตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนที่ดี
4. โสวัจัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

5. กิ่งกณีเยสุ ทักขตา ความขยันเอาใจใส่ในกิจของเพื่อน
6. ฉัมมกามตา ความใคร่ในธรรมที่สนใจ
7. วิริยารัมภะ ความเพียรเพื่อละความชั่ว
8. สันตุฎฐี ความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่
9. สติ ความระลึกได้
10. ปัญญา ความรอบรู้ในกองสังขาร

อนุสติ 10 อารมณ์ที่ควรระลึกได้ ได้แก่

1. พุทธานุสติ การระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า
2. ฉัมมานุสติ การระลึกถึงพระคุณของพระธรรม
3. สังฆานุสติ การระลึกถึงพระคุณของพระสงฆ์
4. สีลानุสติ การระลึกถึงศีลที่ตนรักษา
5. จาคานุสติ การระลึกถึงทาน ความดีที่ตนสร้างไว้
6. เทวตานุสติ การระลึกถึงคุณที่ทำให้คนเป็นเทวดา
7. มรณสติ การระลึกถึงความตายสัตว์โลกย่อมประสบ
8. กายคตาสติ การระลึกถึงความไม่งามปฏิภูลของร่างกาย
9. อานาปานัสสติ การระลึกถึงการตั้งสติลมหายใจเข้าออก
10. อุปสมมานุสติ การระลึกถึงพระคุณของพระนิพพาน³⁷

³⁷ประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์. ประวัติเมือง“นครเขื่อนขันธ์” (สมุทรปราการ: ม.ป.ท.), 19-23.

ภาพที่ 1 ลักษณะของระฆังของมอญ

ที่มา: ประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์. ประวัติเมือง“นครเขื่อนขันธ์” (สมุทรปราการ: ม.ป.ท.), 18.

เจดีย์มอญ เป็นเจดีย์ที่มีลักษณะเป็นรูปแบบเฉพาะตัว แตกต่างไปจากเจดีย์ทรงลังกาหรือทรงเจดีย์แบบย่อไม้สิบสอง ที่เห็นโดยทั่วไปในประเทศไทยในเขตจังหวัดปทุมธานีจะพบเจดีย์มอญอยู่เป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นเมืองที่มีกลุ่มชนชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่นานกว่า 300 ปี ชาวมอญเข้ามาก่อนชนชาติอื่น ๆ และมีประเพณีทางศาสนาที่ยึดถือสืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะการสร้างเจดีย์ในวัดเจดีย์มอญจากความศรัทธาในพุทธศาสนาอันแรงกล้า และเป็นการสร้างเพื่อรำลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอน โดยจำลองมาจากเจดีย์มอญสำคัญที่สามารถพบได้และแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ พระธาตุมูเตตา หรือพระเจดีย์ชเวมอดอ เมืองพะโค องค์กรฆังอวบอ้วนกลม คล้ายดอกบัวตูมเชื่อกันว่าเป็นรูปแบบเจดีย์มอญดั้งเดิมและเก่าแก่กว่าพระเจดีย์ชเวดากอง เนื่องจากมีการก่อสร้างครอบทับหลายรอบและมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะของศิลปะแบบพม่ายุคหลังเข้ามาผสมผสาน พบที่วัดศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี³⁸ และเจดีย์ชเวดากอง ซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีความเชื่อว่าเป็นเจดีย์ที่ชาวมอญสร้างไว้บรรจุพระเกศาของพระพุทธเจ้าโดยฝีมือของนายช่างชาวมอญ กลายเป็นต้นแบบในการก่อสร้างเจดีย์มอญให้กับวัดมอญในประเทศไทยและประเทศพม่า

³⁸สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี, เจดีย์มอญ, เข้าถึงเมื่อ 14 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก https://www2.m-culture.go.th/phatumthani/ewt_news.php?nid=1930&filename=index

ลักษณะจะเป็นเจดีย์ทรงที่ระฆังคว่ำเป็นเจดีย์ในผัง ในรูปสี่เหลี่ยมยกเก็จ 3 ชั้น โดยจะมีความพิเศษกว่าเจดีย์ที่เป็นแบบมอญ และจะประกอบด้วย ฐานชั้นล่างที่จะลาดเอียง โดยอยู่ในผังสี่เหลี่ยมยกเก็จ ถัดมาก็จะเป็นผัง ที่เป็นแปดเหลี่ยมยกเก็จ และฐานเชิงกลมโดยที่ จะมีการซ้อนลดหลั่นกัน และองค์ระฆัง จะมีการรัดอกและประดับ ด้วยลายเฟืองอุบะ ซึ่งเจดีย์จะไม่มีบัลลังก์ ซึ่งจะเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ที่เป็นแบบพม่าและมอญ และในส่วนที่เป็นปล้องไฉน ก็จะมีลักษณะห่าง และต่อด้วยปัทมบาทปัลลิวา เอกลักษณะของเจดีย์มอญที่สำคัญ คือ มีรูปทรงแจ้ (ฐานเตี้ยผาย) ช่วงองค์ระฆังสั้น ไม่มีบัลลังก์ช่วงปลียอดมักตกแต่งด้วยลายบัวคว่ำบัวหงาย ต่างจากเจดีย์ไทยที่มีรูปร่างเพรียวสูง ทรงลังกาคนมอญนิยมสร้างเจดีย์บริวารล้อมรอบเจดีย์ประธาน อาจมี 4 องค์ 6 องค์ หรือ 8 องค์ขึ้นกับความคติ ความเชื่อที่สำคัญต้องมีฉัตรสวมไว้เหนือปลียอด³⁹ บางวัดก็นิยมสร้างเจดีย์มอญขึ้นเรียงกันเป็นแถวแนวเดียวกันตามความนิยมในสมัยนั้นและจะค่อยๆลดหลั่นรายละเอียดการตกแต่งออกไปเหลือเพียงเจดีย์ก่ออิฐถือปูนเรียบๆที่ยังคงลักษณะรูปแบบของเจดีย์มอญไว้ให้รู้ว่าวัดนี้เป็นวัดของชาวมอญ

ภาพที่ 2 ภาพเจดีย์ชเวมอดอ เมืองพะโค ประเทศพม่า

ที่มา: ฐานข้อมูลศิลปกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, **เจดีย์ชเวมอดอ**, เข้าถึงเมื่อ 28 กันยายน 2566
เข้าถึงได้จาก <https://seaarts.sac.or.th/artwork/520>

³⁹ นนทร วันงาม และคณะ. **ปทุมธานี เมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เอส.เอส.กรุ๊ป. 2554), 164.

ภาพที่ 3 ภาพเจดีย์ชเวดากอง เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า
ที่มา: ฐานข้อมูลศิลปกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, เจดีย์ชเวดากอง, เข้าถึงเมื่อ 28 กันยายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://seaarts.sac.or.th/artwork/519>

ภาพที่ 4 ภาพเจดีย์วัดศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี
ที่มา: ท่องเที่ยววิถีชุมชน สายน้ำเจ้าพระยา, วัดศาลาแดงเหนือ, เข้าถึงเมื่อ 29 กันยายน 2566
เข้าถึงได้จาก <https://seaarts.sac.or.th/artwork/519>
<https://www.pathumthanitourist.com/th/>

ภาพที่ 5 ภาพเจดีย์วัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

สัญลักษณ์ต่างๆของชาวมอญที่ปรากฏอยู่บนงานศิลปกรรมชาวมอญ นอกจากเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและคตินิยมแล้ว สวดลายต่างๆที่ปรากฏในการตกแต่งประดับประดาในวัดมอญล้วนมีเกี่ยวข้องกับชาวมอญทั้งสิ้น อาทิเช่น หงส์มอญที่มักจะประดับไว้บนพื้นธงประจำชาติมอญ และบนยอดเสาหงส์ธงตะขาบมีตำนานที่เล่าขานกันมาว่า หลังจากท้องพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ได้ 8 ปี ได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ในแคว้นต่างๆ จนกระทั่งวันหนึ่งได้เสด็จมาถึงภูเขาสุทัศน์มรังสิต ซึ่งอยู่ทางเหนือของเมืองสะเทิม ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกทอดพระเนตรเห็นเนินดินกลางทะเล เมื่อน้ำงวดสูงได้ประมาณ 23 วา ครึ่งน้ำปริ่มฝั่งพอน้ำกระเพื่อมบนเนินดินนั้นมีหงส์ทอง 2 ตัวเล่นน้ำอยู่ ตัวเมียเกาะอยู่บนหลังตัวผู้ เนื่องจากเนินดินที่ยืนอยู่มีขนาดเล็กเพียงนิดเดียว พอที่หงส์ยืนได้ตัวเดียว ว่ากาลสืบไปภายหน้า เนินดินที่หงส์ทองทั้งสองเล่นน้ำนี้จะกลายเป็นแผ่นดินอันกว้างใหญ่ไพศาล เป็นมหานครมีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง และศาสนาของพระองค์จะเจริญรุ่งเรืองขึ้น ณ ที่นี้ ครั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงไปแล้ว 100 ปี เนินดินกลางทะเลใหญ่นั้นก็ตื้นเขินขึ้นจนกลายเป็นแผ่นดินอันกว้างใหญ่ มีพระราชบุตรของพระเจ้าเสนะคงคา ทรงพระนามว่าสมลกุมาร และวิมลกุมาร เป็นผู้รวบรวมไพร่พลตั้งเป็นเมืองขึ้นเป็นอันว่าเมืองหงสาวดี ซึ่ง ได้เกิดขึ้น ณ ดินแดนที่มีหงส์ทองลงเล่นน้ำอยู่นั่นเอง⁴⁰

⁴⁰ กัญญรัตน์ เวชชาศาสตร์. การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย, (นครปฐม:สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.), 19-23.

ดังนั้น ชาวมอญในหงสาวดีจึงใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศแต่นั้นมา ดังได้กล่าวแล้วว่า คนมอญนั้นมีชีวิตจิตใจ และความเป็นอยู่ผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา จึงสร้างเสาช้างตั้งตระหง่านอยู่หน้าวัด เป็นการแสดงว่าวัดนั้นเป็นวัดมอญ สำหรับประเพณีถวายธงตะขาบ การถวายธงตะขาบเป็นประเพณีที่ชาวไทยรามัญ ถือปฏิบัติกันในเทศกาลวันสงกรานต์ กระทำกันที่เสาช้างหน้าเจดีย์ หรือ โบสถ์ วิหาร อันเป็นสัญลักษณ์ของชาวรามัญแห่งหงสาวดี เสาช้างทำด้วยไม้กลม หรือ เหลี่ยม มีเสาประคบคู่ประดับด้วยบัวหัวเสา ที่ปลายเสามีรูปหงส์ทรงเครื่องหล่อด้วยโลหะยื่นอยู่ปลายเสากางปีกทั้งสองข้าง ที่จะงอปากหงส์แขวนด้วยกระดิ่ง บนสุดมีฉัตรสามชั้นปักอยู่⁴¹ นอกจากนั้นรูปหงส์จะปรากฏเป็นงานประติมากรรมตกแต่งภายนอกอุโบสถและสถานที่สำคัญอีกด้วย⁴²หงส์มอญที่ประดับธงตะขาบจะมีลักษณะคล้ายเป็ดแมนดาริน มีปากแบนและเรียวยาว มีหงอนเล็กน้อย ช่วงคอไม่ยาวมีแผงคอเป็นชั้น หางงอขึ้น เท้าเป็นพังพืดแบบเท้าเป็ดและห่าน มีลักษณะอ้วน ไม่เหมือนหงส์ตามคติไทยที่ผอมสูง เมื่อชาวมอญจะอพยพไปอยู่ในสถานที่แห่งใด เมื่อได้รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแล้ว ชาวมอญก็จะใช้รูปหงส์เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกให้ทราบว่าเป็นคนมอญเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างรูปหงส์ไว้บนยอดเสาเพื่อระลึกถึงความเป็นชาติ และยกย่องเชิดชูว่าหงส์เป็นสัตว์ชั้นสูงที่คุณในการกำเนิดดินแดนและระลึกถึงความเป็นชาติ เสาช้างดังกล่าวจึงมักจะสร้างประจำไว้ที่วัด ทำให้เสาช้างกลายเป็นสัญลักษณ์ว่าวัดนี้เป็นวัดมอญ⁴³

ภาพที่ 6 ประติมากรรมหงส์มอญหน้าศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมอญบางกระบือ กรุงเทพมหานคร
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

⁴¹สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, ลูกหลานชาวมอญปากลัด จัดพิธีแห่ธงธงตะขาบอย่างยิ่งใหญ่ ในงานเทศกาลสงกรานต์ ประจำปี 2561, เข้าถึงเมื่อ 14 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก <https://web.archive.org/web/20200713085906/http://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TNSOC6104140010061>

⁴²กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์. การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย, (นครปฐม:สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.), 49.

⁴³เรื่องเดียวกัน, 50-51.

ภาพที่ 7 เสาหงส์ธงตะขาบ วัดคันลัด สมุทรปราการ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 8 ภาพธงชาติมอญเป็นภาพหงส์สีทองบินขึ้นสู่ดวงดาวสีน้ำเงิน
ที่มา: ประชาไท, ซีไรต์ไม่สร้างสรรค์: กรณีนำธงชาติมอญเป็นลายผ้าถุง "โลกประหลาดในประวัติศาสตร์ความเศร้า", เข้าถึงเมื่อ 28 กันยายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2012/09/42869>

ภาพที่ 9 โลงมอญลายดอกพุดตาน พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดคงคาราม ราชบุรี
ที่มา: ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย, พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดคงคาราม, เข้าถึงเมื่อ 28 กันยายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/435>

ลวดลายดอกพุดตาน เป็นลวดลายที่ได้รับความนิยมในการตกแต่งศาสนสถานและโลงศพของชาวมอญ⁴⁴ โดยประกอบกันเป็นลวดลายดอกพุดตานในรูปแบบต่างๆ ทั้งงานจิตรกรรมและงานประติมากรรมภายในวัดตามอุโบสถและวิหารของชาวมอญ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระ โชติญาณโกศล. (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “โลกทัศน์ชาวไทยเชื้อสายมอญที่ปรากฏในพิธีกรรมงานบวช : กรณีศึกษาบ้านนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญผ่านพิธีกรรมงานบวช ให้เข้าใจถึงเหตุผลของการกระทำในพิธีกรรมบวช และรู้ความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรมในการอนุรักษ์แบบแผนงานบวชพระแบบมอญสืบต่อไปได้ ในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญบ้านนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นกรณีศึกษาและนำแนวคิดของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ ที่ว่าสัญลักษณ์ หมายถึงถึงพฤติกรรม การกระทำ การพูด และระเบียบแบบแผนที่เจ้าของวัฒนธรรมได้แสดงออกมา พบว่า ในพิธีกรรมการบวชของชาวมอญนั้นปรากฏสัญลักษณ์ต่างๆเป็นตัวแทนอัตลักษณ์ และพฤติกรรมของชาวมอญผ่านพิธีกรรม

⁴⁴ น. ณ ปากน้ำ(นามแฝง) และอภิวันท์ อุดลยพิเชษฐ์, จิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554), 179.

สิ่งของ โลกทัศน์ที่ปรากฏคือ หลักการประพฤติปฏิบัติตนของชาวมอญ งานบวชคือเครื่องชี้วัด ความสัมพันธ์ในสังคม ความเชื่อเรื่องบุญและบาป ความเชื่อทางโลกและทางธรรม โลกหลังความตาย และการรำลึกถึงบรรพบุรุษ

ศิริพร รัตนดำรงอักษร. (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน "ศูนย์ ศิลปวัฒนธรรมมอญ" ต่อความสำนึกทางชาติพันธุ์ : กรณีศึกษา ชุมชนมอญบางกระดี่” โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและรูปแบบการดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน "ศูนย์ ศิลปวัฒนธรรมมอญ" บางกระดี่ รวมทั้งการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานต่อความสำนึกทาง ชาติพันธุ์ของชาวมอญบางกระดี่ พบว่า พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน มอญบางกระดี่มีบทบาททางด้านจิตใจชาว มอญบางกระดี่ในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนและตระหนักถึงคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สืบสานประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญ และมีบทบาท ทางด้านสังคม และวัฒนธรรมโดยเป็นองค์กรสำคัญในชุมชนด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ท้องถิ่นของชุมชนมอญบางกระดี่

สุวัฒน์ชัย สวัสดิผล. (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการจัดการศูนย์เรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานชุมชนมอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมาของชุมชนมอญบางกระดี่ในด้านวิถีชีวิต อัตลักษณ์ของชุมชน และศึกษาพลวัต ของกระบวนการทางทุนทางสังคมในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานชุมชนมอญบางกระดี่จาก สภาพสังคมและการจัดการศูนย์การเรียนรู้ของสมาชิก พบว่าสมาชิกศูนย์การเรียนรู้รวมทั้งผู้คนใน ชุมชนมีความตระหนักต่อปัญหาการลดคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนโดยมีปัจจัยภายในชุมชน คือ ความ เป็นชุมชน ระบบเครือญาติ ผู้นำ และปัจจัยภายนอก คือ บุคคล หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและ เอกชนเข้ามาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมมอญของชุมชนบางกระดี่ ในรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานและการท่องเที่ยว

สุภาพร มากแจ้ง. (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตมอญบางขุนเทียน "มอญบาง กระดี่" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวมอญบางกระดี่ และรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชาวมอญบางกระดี่ โดยจำแนกข้อมูลทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชาวมอญจากการศึกษาพบว่าชาวมอญบางกระดี่มีลักษณะชุมชนเป็น ชุมชนพึ่งตนเอง มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน มีช่างฝีมือประจำหมู่บ้าน มีวัดเป็น ศูนย์กลางของชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นความสัมพันธ์ฉันเครือญาติ ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ โดยตรวจสอบกับคัมภีร์โลก สิทธิและโลกสมมติ ส่วนประเพณีทางศาสนาส่วนใหญ่มีการทำบุญถือศีลในวันสำคัญทางศาสนา เช่นเดียวกับคนไทย วิถีชีวิตของชาวมอญบางกระดี่แนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงจากสังคมพึ่งตนเองไปสู่ สังคมบริโภคนิยม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้ชาวบ้าน

บางกรณีมีฐานะดีขึ้นจากการขายที่ดินเพื่อเป็นโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวมอญ ชาวมอญบางกรณีที่ได้รับการอนุรักษ์สืบทอดและพัฒนาเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนไม่ให้ถูกความเจริญภายนอกกลืนกินอัตลักษณ์ความเป็นมอญไปจนหมดจากการปลูกฝังวัฒนธรรม ระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการด้านอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดวัฒนธรรมในแนวทางที่ถูกต้องและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

Brian L. Foster. (1972) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เชื้อชาติและเศรษฐกิจ : กรณีศึกษาชาวมอญในประเทศไทย” (Ethnicity and Economy: The Case of the Mons in Thailand) เพื่อศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชาติพันธุ์และเศรษฐกิจของชาวมอญตั้งแต่ด้านประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และอาชีพของชาวมอญที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทย ซึ่งพบว่า การประกอบอาชีพของชาวมอญในประเทศไทย มีผลในด้านเศรษฐกิจและการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของประเทศไทยจากการประกอบอาชีพของชาวมอญในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการค้าขายอัญมณี และการค้าเครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งปัจจัยการตั้งรกรากของชาวมอญที่มีผลต่อการประกอบอาชีพนอกจากการค้าขายและทำเครื่องปั้นดินเผา เช่น อาชีพทางการเกษตรที่คล้ายคลึงกับชาวไทยเช่นการทำนาปลูกข้าว ทำให้ชาวมอญนั้นสามารถใช้ชีวิตและประกอบอาชีพในประเทศไทยได้ รวมทั้งกล่าวถึงการนับถือพุทธศาสนาที่เหมือนกันทั้งสองชนชาติทำให้ชาวมอญสามารถใช้ชีวิตกลมกลืนกับสังคมไทยได้แม้จะมีข้อแตกต่างกันทางวัฒนธรรมบางประการ เช่นความเชื่อทางด้านพิธีกรรมและการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ และยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ของชาวมอญกับชาวไทยในการตั้งรกรากของชุมชนมอญในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยด้วย

บทที่ 3 วัดบางกระดี และศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง

วัดบางกระดี เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เป็นวัดราษฎร์ สร้างขึ้นมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2420 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามประวัติสืบต่อกันมา เดิมเจ้าอาวาสรูปแรกมีนามว่า “อาจารย์เฒ่า” เป็นทาสในเรือนของเจ้านายสมัยก่อน เมื่อมีอายุมากแล้วจึงได้ขออนุญาตบวชเป็นภิกษุ เจ้านายได้อนุญาตและยกที่ดินให้สร้างวัดอีกด้วย วัดบางกระดีได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อปีพ.ศ. 2434 ตั้งอยู่เลขที่ 41 ถนนบางกระดี หมู่ที่ 8 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 22 ไร่ 3 งาน 40.5 ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือยาว 232 เมตร ติดต่อกับคลองสนามชัย ทิศตะวันออกติดกับคลองบางกระดีน้อย ทิศตะวันตกยาว 168 เมตร ติดต่อกับหมู่บ้านประชาชน มีโรงเรียนวัดบางกระดีตั้งอยู่ในรั้ววัดติดกับชุมชนบางกระดี ชื่อวัดตั้งตามชื่อเดิมของคลองบางกระดี ที่มีปลากระดีอาศัยอยู่มาก เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านโดยเฉพาะชาวมอญในชุมชนบางกระดีโดยรอบบริเวณวัดและริมฝั่งคลอง ซึ่งวัดบางกระดีเป็นวัดมอญเก่าแก่ที่สำคัญวัดหนึ่งที่สูงขึ้นชื่อว่ามี ความสวยงามและรักษาศิลปวัฒนธรรมชาวมอญเอาไว้ทั้งศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรมและด้านศาสนาซึ่งพระภิกษุวัดบางกระดียังคงรักษาสวดมนต์เป็นภาษามอญไว้อยู่จนปัจจุบัน⁴⁵

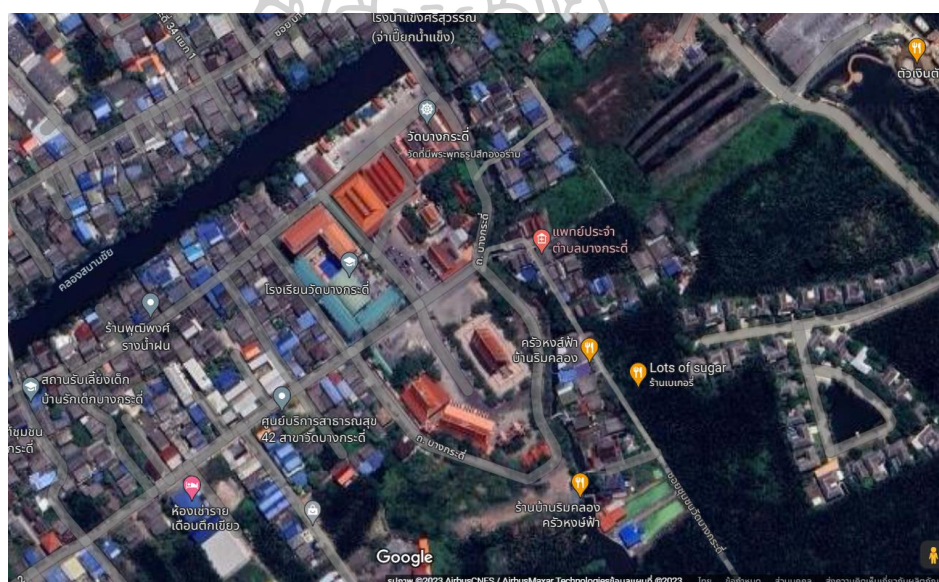
ภายในบริเวณวัดยังมีศาลเจ้าพ่อบางกระดีที่ถูกสร้างขึ้นมาพร้อมๆกับการก่อตั้งวัดและชุมชนมอญ ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวมอญตั้งแต่สมัยโบราณว่าเมื่อจะสร้างวัดหรือก่อหมู่บ้านจะต้องมีการอัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่มาประจำศาลคู่กับสถานที่นั้นเพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ ศาลเจ้าพ่อบางกระดีจะตั้งอยู่ ณ บริเวณศาลาทำน้ำริมคลองของวัดฝั่งริมคลองสนามไชย⁴⁶ ปัจจุบันวัดบางกระดีได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์เหล่าถาวรวัตถุ เสนาสนะภายในวัดอยู่เสมอด้วยการสนับสนุนของผู้มีจิตศรัทธาและชาวบ้านให้มีสภาพสมบูรณ์สวยงามอยู่เสมอ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันอย่างพระครูโสภณธนสาร (สมบัติ อุชฺจาโร) ตั้งแต่ท่านได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบางกระดี ได้จัดหาทุนสนับสนุนในการทำนุบำรุงรักษาศาสนาสถานในแต่ละปีอยู่เสมอจนปัจจุบัน

⁴⁵กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2*, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2525), 135-136.

⁴⁶เรื่องนี้มีตำนาน, “พิธีเลี้ยงเจ้าหมู่บ้านมอญบางกระดี” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 7 พฤษภาคม 2562

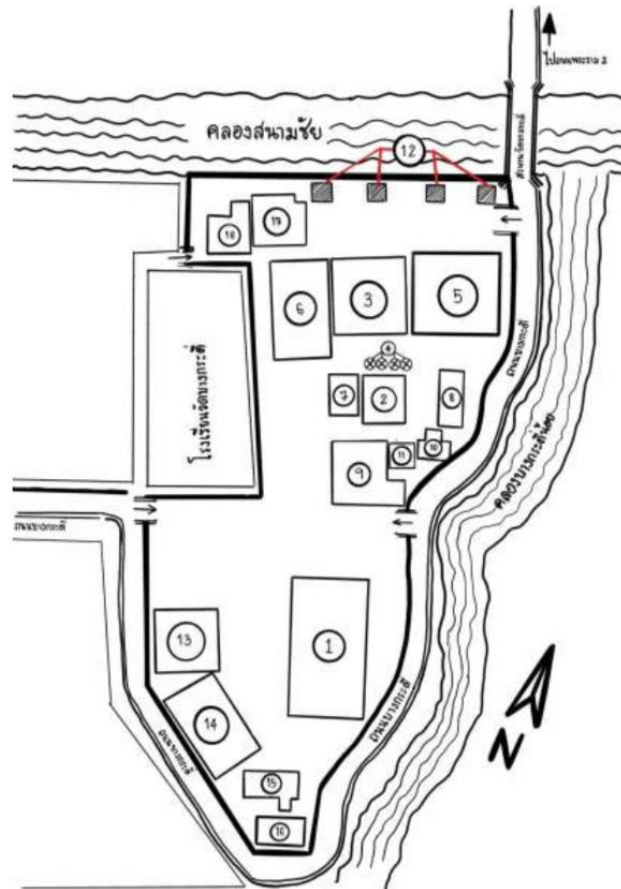
3.1 แผนผังองค์ประกอบวัดบางกระดี่

พื้นที่โดยรอบของวัดบางกระดี่เป็นวัดติดริมคลองสองด้านหน้าวัดหันไปทางทิศเหนือติดริมคลองสนามชัย ด้านข้างมีถนนบางกระดี่เป็นถนนคอนกรีตทางเข้าคั่นกลางระหว่างวัดกับคลองบางกระดี่น้อยล้อมรอบด้วยชุมชนและมีสภาพแวดล้อมเป็นป่าชายเลนและดงป่าจาก การเดินทางมายังวัดบางกระดี่มีสองทางคือทางถนนพระราม2 เข้ามายังถนนบางกระดี่ และทางน้ำคือเรือรับจ้างจากท่าเตียนเข้ามายังวัดบางกระดี่ผ่านคลองสนามชัยทางคลองบางกอกน้อยโดยเรือรับจ้าง ด้านหน้าวัดหันเข้าคลองสนามชัย การเดินทางมายังวัดบางกระดี่จะมีเส้นทางหลักคือจากถนนพระราม2เข้ามายังถนนบางกระดี่และขึ้นสะพานวัดบางกระดี่ข้ามคลองสนามชัยมายังฝั่งวัด โดยวัดจะตั้งอยู่ทางด้านขวามือ ด้านซ้ายมือจะเป็นคลองบางกระดี่น้อยมีถนนบางกระดี่เป็นถนนเลียบเขตกำแพงวัด และคลองบางกระดี่น้อยเข้าสู่ชุมชนบางกระดี่

ภาพที่ 10 ภาพถ่ายจากดาวเทียม แสดงภาพด้านบนของวัดบางกระดี่

ที่มา: Google earth, Wat Bang Kradi, เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.google.com/maps/place/@13.6002544,100.4031079,17z>

แผนผังสถานที่วัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร

① อุโบสถ	② วิหาร	③ วิหารพระพุทธรูปยืนไม้แกะสลัก
④ เจดีย์	⑤ กุฏิพระสงฆ์	⑥ ศาลาการเปรียญ
⑦ ศาลาอเนกประสงค์ 1	⑧ เวจกุฏิ	⑨ ศาลาบำเพ็ญกุศล 1
⑩ วิหารหลวงพ่อขาว	⑪ ศาลาอเนกประสงค์ 2	⑫ ศาลาริมน้ำ
⑬ ศาลาบำเพ็ญกุศล 2	⑭ ศาลาบำเพ็ญกุศล 3	⑮ เมรุ
⑯ อาคารพิพิธภัณฑสถานศึกษา	⑰ ศาลาบำเพ็ญกุศล 4	⑱ โรงเก็บของ

ภาพที่ 11 ภาพแสดงแผนผังสถานที่ วัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร

ที่มา: ภาพลายเส้นโดยศุภกานต์ เหมริด, 2566.

องค์ประกอบสิ่งก่อสร้างภายในวัดบางกระดี่นั้นไม่ได้แบ่งเป็นเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ชัดเจน อาณาเขตบริเวณวัดขนานไปตามถนนบางกระดี่คล้ายรูปคอกขวิดและพื้นที่เขตธรณีสงฆ์ตั้งโรงเรียนล้อมรอบ โดยอาณาบริเวณเขตพุทธาวาส มีอุโบสถติดกับรั้ววัดตรงข้ามเป็นพระวิหารซึ่งเดิมนั้นเป็นอุโบสถหลังเก่าตรงหน้าวิหารมีกลุ่มเจดีย์มอญ 4 องค์ โดยที่หอไตรอยู่ข้างกันคั่นระหว่างวิหารและโรงครัวด้วยถนนและที่ตั้งโรงครัว มีศาลาสำหรับบำเพ็ญกุศล 4 หลัง

เขตสังฆาวาสมีอาณาบริเวณคล้ายกับสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยมีกลุ่มกุฏิทรงไทยมอญประยุกต์ยกพื้นสูงแบ่งกุฏิเป็นหลังละห้องมีเวจกุฏิภายในตัวหันหน้าเข้าหากัน และมีการตั้งเวจกุฏิแยกต่างหากในเขตสังฆาวาสด้านล่าง มีลานกว้างที่ใช้เป็นพื้นที่หอดินหลังเดียวติดกับถนนทางเข้าวัด มีเหล่าวิหารและศาลารายสำหรับให้พระสงฆ์นั่งสมาธิและศึกษาธรรมและมีด้านข้างติดกับกลุ่มศาลาการเปรียญและคั่นกลางด้วยศาลาเอนกประสงค์สำหรับให้ผู้ที่มาทำบุญได้เข้ามาสักการะพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมีพื้นที่ติดกับที่ตั้งหอไตร รอบนอกจะเป็นเขตธรณีสงฆ์ คือพื้นที่ตั้งเมรุใกล้กับและพื้นที่โรงเรียนนอกรั้ววัด

3.2 ศิลปกรรมภายในวัดบางกระดี่

วัดบางกระดี่เป็นวัดมอญวัดหนึ่งที่ยังคงมีการบูรณปฏิสังขรณ์ตามกาลเวลาอยู่เสมอแม้จะมีการปรับเปลี่ยนที่ตั้งศาสนสถานที่สำคัญ สิ่งก่อสร้างภายในนั้นมีการบูรณะขึ้นใหม่โดยการยกพื้นสูงอาคารแบบก่ออิฐถือปูนและยกพื้นอาคารไม้ทรงไทยประยุกต์ซึ่งทางวัดเองนั้นยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมความเป็นไทยและมอญเอาไว้ และเก็บรักษาศิลปวัตถุต่างๆของชาวมอญได้เป็นอย่างดี

3.2.1 สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างภายในวัดบางกระดี่

เนื่องจากวัดบางกระดี่นั้นเป็นวัดที่อยู่ท่ามกลางชุมชนมอญที่สงบและมีพื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดค่อนข้างกว้างขวางมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อกาลเวลาผ่านไปพื้นที่ของวัดก่อสร้างเริ่มขยับขยายรองรับชาวบ้านและผู้คนที่ศรัทธา ทำให้ทางวัดนั้นมีการสร้างอุโบสถหลังใหม่แทนที่อุโบสถหลังเก่าที่มีขนาดเล็กในช่วงปีพ.ศ. 2547 เมื่อก่อสร้างและตกแต่งแล้วเสร็จจึงทำพิธีตัดหวายฝั่งลูกนิมิตในปีพ.ศ. 2555 และปรับปรุงอุโบสถเก่าเป็นพระวิหารแทน

อุโบสถ

อุโบสถวัดบางกระดี่ปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่ทดแทนอุโบสถหลังเก่าเดิมหันหน้าไปทางคลองสนามชัยทางทิศเหนือ มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยประเพณียกพื้นสูง มีมุขหน้าและหลัง มีระเบียงรอบ หลังคาซ้อนลดหลั่นกัน 3 ชั้นชนิดจั่วปิด มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นภาพประติมากรรมตราประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก พ.ศ.2539 เสา่ออมุมไม้แปด ชุ่มประตุนหน้าต่างเป็นชุ่มบุษบก

ทรงมณฑปครึ่งซีก บานประตู 4 บาน บานหน้าต่าง 10 บาน มีบันไดนาคทอดลงจากกระเบื้องมุขลงมา
 ที่ฐานประดิษฐานอุโบสถ

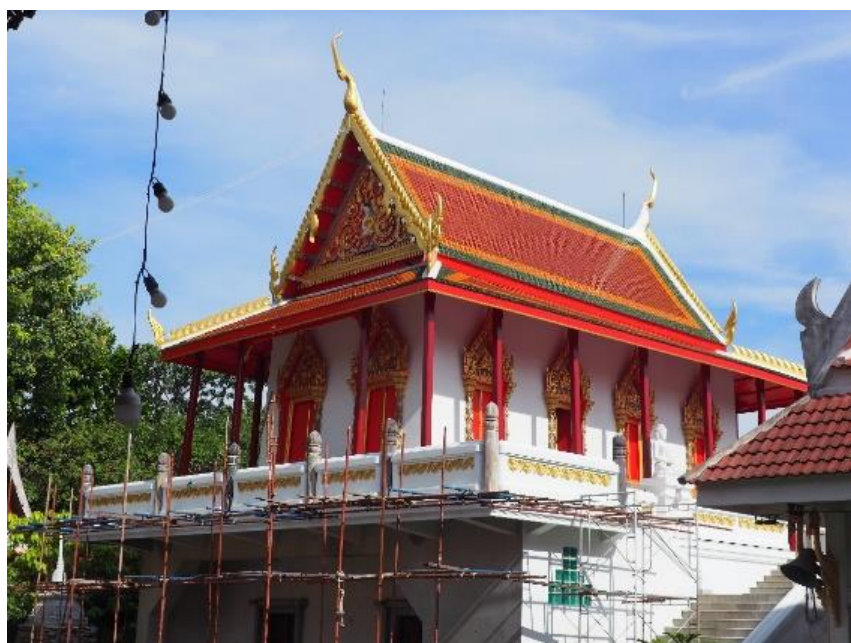
ภาพที่ 12 ภาพด้านหน้าอุโบสถวัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 13 ภาพด้านข้างอุโบสถวัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

วิหาร

วิหารวัดบางกระดี่แต่เดิมคืออุโบสถหลังเก่า ปัจจุบันได้ทำการยกพื้นวิหารขึ้นสูงจากพื้นดินเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีมีมุขหน้าหลัง หลังคาทรงจั่วมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เสาค้ำยันเป็นเสาสี่เหลี่ยมก่อปูน หน้าบันประดับลายปูนปั้นพระพุทธรูปปางสมาธิ ชุ่มบานประตุนหน้าต่างเป็นหน้าบันประดับลายปูนปั้น บานประตูวิหาร 4 บาน บานหน้าต่าง 8 บานทาด้วยสีแดง

ภาพที่ 14 ภาพวิหารวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ศาลเจ้าพ่อบางกระบือ

ศาลเจ้าพ่อบางกระบือตั้งอยู่ข้างกับศาลาริมน้ำหันหน้าเข้าคลองสนามชัย เป็นศาลไม้ เรือนไทยยกพื้นสูง ที่ปลูกตามธรรมเนียมการสร้างวัดและการสร้างชุมชนชาวมอญ ที่จะต้องมีการตั้ง ศาลเจ้าที่ประจำพื้นที่เพื่อบอกกล่าวให้ปกป้องรักษาที่นั้นๆ

ภาพที่ 15 ภาพศาลเจ้าพ่อบางกระบือ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

สิ่งก่อสร้างอื่นๆในวัดบางกระดี่

เจดีย์

เจดีย์วัดบางกระดี่เป็นเจดีย์รูปแบบมอญทรงระฆังคว่ำไม่มีบัลลังก์ ประดับปลียอดด้วยลายบัวคว่ำมีฉัตร 5 ชั้นสวมบนยอดเรียงกัน 4 องค์ประดิษฐานอยู่หน้าพระวิหาร ช่วงปลียอดทาด้วยสีทอง ช่วงฐานองค์ทาด้วยสีขาว

ภาพที่ 16 ภาพเจดีย์วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ศาลาการเปรียญ

ศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่มีลักษณะอาคารทรงไทย 2 ชั้นหลังคาแฝดยกพื้นสูงหน้าบันทั้ง 4 ด้านแบ่งเป็น ภาพพระพุทธรูปปางประทานพรและปางอุ้มบาตร ภาพพระพุทธรูปปางลีลา และภาพหงส์คู่ ชั้นล่างของศาลาการเปรียญนั้นเป็นพื้นที่ให้เหล่าพุทธศาสนิกชนได้มาทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ

ภาพที่ 17 ภาพศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

เมรุเผาศพ

เมรุเผาศพวัดบางกระดี่ เป็นเมรุเผาศพแบบทรงปราสาทหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้นยอด
หลังคาทรงบุษบก 9 ยอดเป็นปราสาทคู่กันสองหลัง

ภาพที่ 18 ภาพเมรุวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

หอกลอง – หอระฆัง

หอกลองและหอระฆังวัดบางกระดี่ตั้งอยู่หน้ากุฏิศาลาสีหน้าทั้งทางด้านซ้ายและขวา หอกลองจะตั้งอยู่ด้านซ้ายจากทางเข้าวัดลงจากสะพานวัดบางกระดี่ เป็นหอกลอง 2 ชั้นทรงจัตุรมุข หลังคายอดบุษบกทรงมณฑป ส่วนหอระฆัง เป็นหอระฆังทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส 2 ชั้นก่ออิฐถือปูนแบบ ตะวันตก

ภาพที่ 19 ภาพหอกลองวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

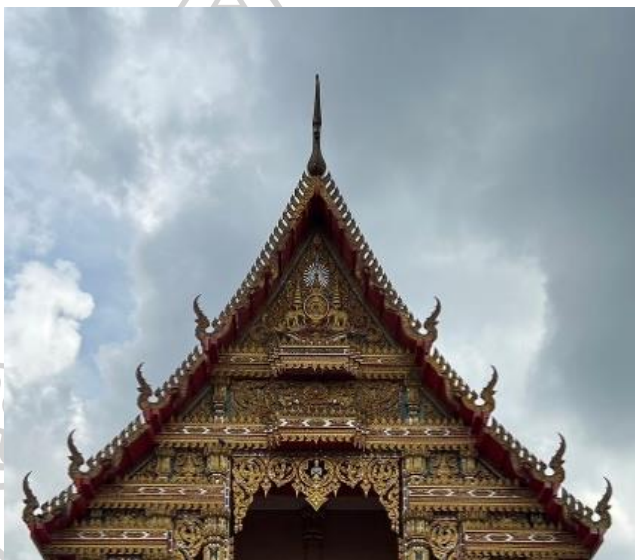
ภาพที่ 20 ภาพหอระฆังวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

3.2.2 ประติมากรรมภายในวัดบางกระดี่

รูปแบบประติมากรรมภายในวัดบางกระดี่แบ่งเป็น 2 รูปแบบหลักๆคือ ประติมากรรมตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรม และ ประติมากรรมรูปเคารพ

หน้าบันอุโบสถ

หน้าบันอุโบสถวัดบางกระดี่เป็นทรงมณฑปเสาย่อมุมไม้แปด เป็นประติมากรรมสัญลักษณ์ตราประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก พ.ศ.2539 ทาสีทองประดับกระจกสีประดับลวดลายเครือเถา กนกเปลวและคั่นกลางด้วยแม่ลายพุ่มหน้าสิงห์ประกอบลวดลายเครือเถาทะพนม

ภาพที่ 21 ภาพหน้าบันอุโบสถวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

หน้าบันวิหาร

หน้าบันวิหารวัดบางกระดี่เป็นภาพลายปูนปั้นพระพุทธรูปปางสมาธิประดับลายเครือเถาทาสีทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 22 ภาพหน้าบันวิหารวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

หน้าบันศาลาการเปรียญ

หน้าบันศาลาการเปรียญเป็นหน้าบันแฝดทั้งด้านหน้าและด้านหลังลวดลายหน้าบันทั้ง 4 ด้านแบ่งเป็น ภาพพระพุทธรูปปางประทานพรและปางอุ้มบาตรหันหน้าไปยังอุโบสถ (ภาพที่ 23) ภาพพระพุทธรูปปางลีลาและภาพหงส์คู่หันหน้าไปยังคลองสนามชัย (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 23 ภาพหน้าบันศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 24 ภาพหน้าบันศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ซุ้มประตูอุโบสถ

ซุ้มประตูอุโบสถวัดบางกระดี่เป็นซุ้มบุษบกทรงมณฑปครึ่งซีกทาสีทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 25 ภาพซุ้มประตูอุโบสถวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ซุ้มประตูวิหาร

ซุ้มประตูวิหารวัดบางกระดี่เป็นซุ้มหน้าบันประดับลายปูนปั้นทาสีทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 26 ภาพซุ้มประตูวิหารวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ซุ้มหน้าต่างอุโบสถ

ซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดบางกระดี่เป็นซุ้มบุษบกทรงมณฑปครึ่งซีกทาสีทองประดับ
กระจกสี

ภาพที่ 27 ภาพซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ประติมากรรมบนบานประตูอุโบสถ

ประติมากรรมบนบานประตูอุโบสถเป็นประติมากรรมนูนต่ำภาพทวารบาลแกะสลักด้วยไม้ทาสีทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 28 ภาพประติมากรรมอุโบสถวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

ประติมากรรมบนบานหน้าต่างอุโบสถ

ประติมากรรมบนบานหน้าต่างอุโบสถเป็นประติมากรรมนูนต่ำภาพทวารบาลแกะสลักด้วยไม้ทาสีทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 29 ภาพประติมากรรมหน้าต่างอุโบสถวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

ซุ้มหน้าต่างวิหาร

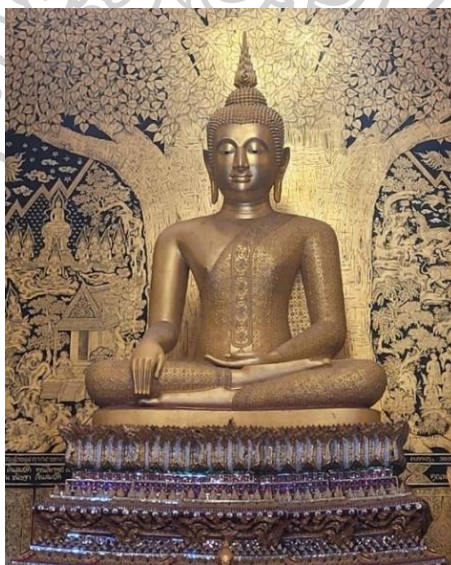
ซุ้มหน้าต่างวิหารวัดบางกระดี่เป็นซุ้มหน้าต่างประดับลายปูนปั้นทาสีทองประดับ
กระฉกสี

ภาพที่ 30 ภาพซุ้มหน้าต่างวิหารวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

พระประธานในอุโบสถ

พระพุทธรูปในอุโบสถวัดบางกระดี่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นองค์ประธาน เป็น
พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นประทับนั่งบนบัลลังก์ปิดทองประดับกระฉกสี

ภาพที่ 31 ภาพพระพุทธรูปอุโบสถวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

พระพุทธรูปในวิหาร

พระพุทธรูปในวิหารวัดบางกระดี่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้นประทับนั่งบนบัลลังก์ปิดทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 32 ภาพพระพุทธรูปในวิหารวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

พระพุทธรูปอื่นๆ

วัดบางกระดี่ยังมีพระพุทธรูปที่สำคัญอีก คือ พระพุทธรูปปางประทับยืนแกะสลักด้วยไม้ซุงทั้งต้นอายุมากกว่าร้อยปี รวมทั้งพระพุทธรูปศิลปะแบบมอญที่ทางวัดได้รวบรวมไว้ให้ชาวบ้าน บางกระดี่และเหล่าพุทธศาสนิกชนที่เดินทางมาที่วัดได้มีโอกาสเคารพสักการะอยู่โดยรอบ อาทิเช่น ประดิษฐานอยู่ในศาลาพระพุทธรูปยืน วิหารหลวงพ่อกว และประดิษฐานอยู่บนศาลาการเปรียญ เรียงลำดับ ดังนี้

ตารางแสดงภาพพระพุทธรูปภายในวัดบางกระดี่

1. พระพุทธรูปยืนปางประทับยืนในซุ้มเรือนแก้วแกะสลักด้วยไม้ซุงทั้งต้นอายุมากกว่าร้อยปีเป็นศิลปะแบบมอญโบราณ ทาสีปิดทองประดับกระจกประดิษฐานอยู่ที่ศาลาพระพุทธรูปร้อยปี ข้างศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่

2. พระพุทธรูปหลวงพ่อกว ในวิหารหลวงพ่อกว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นศิลปะแบบมอญโบราณเป็นสีขาวแทบทั้งองค์ปิดทองคำเปลวประดับเครื่องทรง ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า หลวงพ่อกว ในวิหารหลวงพ่อกว วัดบางกระดี่

3. หลวงพ่อขาวแกะสลักจากหินอ่อน พระพุทธรูปปางมารวิชัยทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ ไม่มีซุ้มเรือนแก้วรูปแบบศิลปะมอญแกะสลักจากหินอ่อนโบราณปิดทองคำเปลว

4. พระพุทธรูปหลวงพ่อขาวบนเวทีอาสนะ ศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่ พระพุทธรูป หลวงพ่อขาวปางมารวิชัยรูปแบบศิลปะมอญบนบัลลังก์และซุ้มเรือนแก้วปิดทองประดับกระจกสี ประดิษฐานบนเวทีอาสนะพระสงฆ์ศาลาการเปรียญ วัดบางกระดี่

5. พระพุทธรูปหลวงพ่อขาวทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ ศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่ พระพุทธรูปปางมารวิชัยทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ปิดทองประดับกระจกสี เครื่องประดับทำด้วยโลหะ ฉลุลายประดับพลอยและกระจกสี ประดิษฐานบนศาลาการเปรียญวัดบางกระดี่

เสาชิงช้า

เสาชิงช้าวัดบางกระดี่เป็นเสาชิงช้าคู่กับป้ายวัดบางกระดี่สร้างด้วยสแตนเลส ยอดเป็น ประติมากรรมหงส์สีทองประดับฉัตร 5 ชั้นไว้บนหลังตัวหงส์

ภาพที่ 33 ภาพเสาชิงช้าคู่วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

3.2.3 จิตรกรรมภายในวัดบางกระดี่

จิตรกรรมในวัดบางกระดี่มีการเขียนอยู่ 3 แห่ง คือ จิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ จิตรกรรมบนบานประตูอุโบสถ และจิตรกรรมบนบานหน้าต่างอุโบสถซึ่งทั้งหมดเป็นจิตรกรรมลายรดน้ำ

จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำในอุโบสถวัดบางกระดี่

เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาประกอบด้วย การเขียนภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ไตรภูมิโลกสัตถุฐาน เทพชุมนุม พุทธทำนาย 16 ประการ และตำรับยาแผนโบราณพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคลายรดน้ำปิดทองทั้งหลัง

รูปแบบการเขียนภาพจิตรกรรม

การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดบางกระดี่ เป็นการเขียนจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบไทยประเพณีร่วมสมัย เป็นจิตรกรรมไทยเขียนภาพตามแบบอุดมคติ มีรูปแบบสัดส่วนภาพสวยงาม การตัดเส้นที่ละเอียดประณีต มีการจัดองค์ประกอบภาพอย่างมีระเบียบแบบแผนกิ่งเสมือนจริงและกิ่งอุดมคติ โดยตัดทอนความเป็นจริงออกไป แล้วใส่แนวความคิดตามคติความเชื่อว่ามีความงามให้เหมาะสมกับเรื่องราว เพราะสื่อเรื่องเล่าที่นิยมเขียนนั้นเป็นภาพเกี่ยวกับพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย วรรณคดี และประวัติศาสตร์⁴⁷ แสดงภาพแบบสองมิติ เป็นรูปแบบการเล่าเรื่องแฝงด้วยสัญลักษณ์ภายในภาพ ตัวภาพไม่มีการใช้แสงเงาแบ่งช่องไฟเรื่องราวเป็นแต่ละตอนชัดเจนด้วยลายคั่น เน้นเรื่องราวที่สำคัญตามขนาดของภาพ แต่ยังคงยึดคติแบบแผนการเขียนเรื่องราวของภาพในรูปแบบของงานจิตรกรรมไทยประเพณีอยู่ ต่างกันเพียงแค่ตำแหน่งการจัดวางนั้นจะไม่ใช้รูปแบบไทยประเพณีที่ยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

สีของภาพ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดบางกระดี่เขียนขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำปิดทอง สีของภาพจิตรกรรมจะเป็นการใช้สีแบบเอกรงค์(Monochrome) การใช้สีเป็นการใช้สีเดียวในภาพทั้งหมด เน้นส่วนสำคัญของภาพด้วยขนาดของเส้น แสงเงา และช่องไฟให้มีความพอดี เทคนิคของงานเอกรงค์ในศิลปะไทยมักใช้ในงานจิตรกรรมไทยสองประเภทคืองานลายรดน้ำ และงานลายกำมะลอ โดยงานจิตรกรรมอุโบสถวัดบางกระดี่นั้นใช้เทคนิคลายรดน้ำทั้งหมด

กรรมวิธีในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำในอุโบสถวัดบางกระดี่

การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่เขียนขึ้นด้วยเทคนิคลายรดน้ำ ซึ่งเป็นหนึ่งในงานช่างสิบหมู่ประเภทช่างรักที่มีเอกลักษณ์คือ เป็นงานจิตรกรรมที่ใช้สีแค่สองสี คือสีทองจากทองคำเปลว และสีดำของยางรัก ส่วนใหญ่เราจะพบบานลายรดน้ำเขียนบนผิวไม้เขียนประดับ

⁴⁷ มัย ตะติยะ , สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ (กรุงเทพฯ : วาดศิลป์,2562), 199.

ภายนอกของตู้พระไตรปิฎก บานประตู บานหน้าต่าง หนีบไม้ ฉากลับแล และการเขียนประดับบนสิ่งของเครื่องใช้ในพระพุทธศาสนา ไม่ปรากฏหลักฐานว่าการเขียนลายรดน้ำเกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อใด มีเพียงการค้นพบว่างานลายรดน้ำส่วนใหญ่ที่พบในประเทศไทยนั้นเป็นงานสมัยอยุธยาตอนปลายและช่วงต้นรัตนโกสินทร์⁴⁸ แม้ปัจจุบันจะมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ไปตามยุคสมัยและความนิยม การเขียนจิตรกรรมลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่นั้นใช้กรรมวิธีการทำอย่างโบราณ ตั้งแต่การเตรียมพื้น การเขียน ไปจนถึงการปิดทอง และยังคงเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ตามแบบโบราณ โดยขั้นตอนและวัสดุอุปกรณ์ในการเขียนลายรดน้ำนั้นมีดังนี้

1. การเตรียมพื้นรัก

การเตรียมพื้นผิวที่จะเขียนลายมีผลต่อความคงทนของลายรดน้ำโดยจะต้องขัดผิวไม้ให้เรียบ นำรักน้ำเกลี้ยงมาทาพื้นให้ทั่ว รักน้ำเกลี้ยง คือ ยางรักบริสุทธิ์ที่กรองสิ่งสกปรกออกเพื่อไม่ให้มีตะกอนโดยยางรักได้มาจากการเจาะต้นรักใหญ่ รักน้ำเกลี้ยงจะมีลักษณะเหนียวข้นสีน้ำตาลเข้มและเหนียววาว เมื่อรักน้ำเกลี้ยงแห้งสีจะเข้มขึ้นจนเกือบดำ ในกระบวนการเตรียมพื้นรัก การทารักน้ำเกลี้ยงทำเพื่ออุดรอยเสี้ยนของไม้ จากนั้นนำรักน้ำเกลี้ยงผสมกับสมุกจะเรียกว่ารักสมุก ตัวสมุกคือผงถ่านจากใบตอง หญ้าคา หรือกะลามะพร้าวเผาไฟให้ไหม้บดกรองอย่างละเอียด นำไปทาบนพื้นผิวงานและผึ่งให้แห้งสนิท นำหินหรือกระดาษทรายมาขัดพื้นผิวให้เรียบเสมอกัน หากยังไม่เรียบให้นำรักสมุกมาทาซ้ำ รอให้แห้งและขัดผิวอีกครั้ง หากพื้นผิวที่รองด้วยรักสมุกไม่หนาพอจะมีผลทำให้ลายรดน้ำไม่คงทน แต่ก็ไม่ควรทำให้พื้นรักสมุกหนาจนเกินไป พื้นผิวอาจจะเกิดการกะเทาะได้หากโดนกระทบแรงๆ เมื่อได้พื้นผิวที่ต้องการนำรักน้ำเกลี้ยงมาทาเคลือบอีกครั้ง และเก็บให้มิดชิด ไม่มีให้มีฝุ่นเกาะที่ผิวทิ้งไว้ให้แห้ง ทำการทารักซ้ำทิ้งไว้ให้แห้งอีก 2-3 ครั้ง จนพื้นรักขึ้นเงาเป็นมันพร้อมจะเขียนลวดลายลงไป

2. การเตรียมวัสดุการเขียนลายรดน้ำ

เริ่มจากการเตรียม หรดาล คือ หินสีเหลืองที่นำไปบดให้เป็นผงละเอียด แชน้ำให้ตกตะกอนทิ้งไว้ 1 คืนเปลี่ยนน้ำล้างให้สะอาดและนำมาผสมกับน้ำฝักส้มป่อยแห้งต้ม นำไปตากแดดให้แห้ง จากนั้นนำมาใส่น้ำต้มฝักส้มป่อยบดทิ้งไว้ให้แห้งอีกครั้ง และทำเช่นนี้ซ้ำอีก 2-3 ครั้ง จากนั้นนำยางมะขวิด หรือ ก้อนยางกระถินจากต้นกระถินณรงค์มาแช่น้ำอุ่นคนให้ละลาย นำมาผสมกับผงหรดาลจนได้ความเหนียวพอดี เมื่อแห้งแล้วจะเซ็ตรักไม่หลุดแต่เมื่อรดน้ำจะละลายออกได้ดี โดยก่อนเขียนจะนำดินสอพองละลายน้ำมาละเลงพื้นผิวทิ้งไว้ให้แห้ง และล้างพื้นผิวให้สะอาด

⁴⁸อภิวันท์ อุดลยพิเชษฐ , ลายรดน้ำ (กรุงเทพ : เมืองโบราณ,2555), 12.

3. การเขียนลวดลาย

การเขียนลวดลายรดน้ำเดิมนั้น ช่างเขียนจะนำกระดาษข่อยมาร่างลวดลายก่อนจะเขียน จากนั้นจะใช้เข็มเหล็กแหลมปรุตามเส้นลายที่จะเขียนไว้ นำกระดาษปรุกลายมาทาบบนพื้นผิวนำฝุ่นดินสอพองเผาไฟบดละเอียดใส่ลูกประคบผ้านำมาโรยบนกระดาษแบบ เพื่อให้ฝุ่นดินสอพองนั้นผ่านรูปรุติดบนพื้นผิวรักเป็นลวดลายสำหรับเขียนทรดาล โดยนำทรดาลมาใช้โดยนำพู่กันขนาดต่างๆ จุ่มทรดาลเขียนลงไปในพื้นที่รัก หรือถมพื้นโดยลงทรดาลไปในส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดลายสีทอง โดยใช้ไม้รองมือ หรือสะพานมือทำจากไม้ยาวหุ้มด้วยผ้าที่ปลายไม้เพื่อไม่ให้เกิดรอยบนพื้นผิวที่จะกระทบไม้รองมือเวลาเขียน เมื่อเขียนทรดาลจนเสร็จแล้วให้นำผ้าเช็ดฝุ่นออก แล้วนำผ้ามาชุบน้ำเกลือที่เคี่ยวไฟเตรียมไว้มาทำการเช็ดรักออกให้เหลือบางที่สุด คือ เช็ดรักบนพื้นที่ไม่ได้ลงทรดาล พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ที่จะปิดทอง

4. การปิดทองรดน้ำ

เมื่อทำการเช็ดรักบนพื้นผิวแล้วนำแผ่นทองคำเปลวปิดลงพื้นผิวลงบนลวดลายให้ทั่ว เมื่อทำการปิดทองลงบนพื้นผิวเรียบร้อยแล้วจึงนำกระดาษหุ้มแผ่นทองคำเปลวนั้นมาชุบน้ำแล้วปิดทับทองที่ลงไว้ พรมน้ำให้ชุ่มพื้นผิวทั้งหมด ทิ้งไว้ 2-3 นาทีให้ทรดาลละลาย แล้วนำสำลีมาชุบน้ำเช็ดทรดาลที่ถมพื้นเอาไว้ให้น้ำมารดจนทรดาลที่เขียนไว้ออกจนหมด ทำให้ส่วนที่ปิดทองกลายเป็นลวดลายติดกับพื้นรัก ขั้นตอนนี้ได้กลายเป็นที่มาของชื่อ ลายรดน้ำ

5. รายละเอียดของลวดลาย

เมื่อรดน้ำได้ลวดลายและล้างทรดาลออกจนหมด จะได้ลวดลายของสีทองและสีดำ โดยหากมีจุดใดที่ชำรุดเช่น การปิดทองเกินลาย ก็จะใช้รักน้ำเกลี้ยงนั้นเขียนทับส่วนเกินให้เรียบร้อย แต่จะไม่สามารถวาดแต่งเติมหรือเปลี่ยนลวดลายใหม่ได้ การเขียนลายรดน้ำจึงต้องอาศัยความแม่นยำและความชำนาญเป็นอย่างมาก

ภาพลายรดน้ำส่วนใหญ่เป็นภาพบุคคลหรือภาพเล่าเรื่องที่มีลวดลายไทยประกอบ โดยที่ลายรดน้ำนั้นจะไม่ปล่อยให้พื้นที่ว่างสีดำมากนัก โดยจะเขียนตัวลายเต็มพื้นที่แทบทั้งหมดของภาพ มีเพียงแค่ลายสีทองและคำของลายรดน้ำ เน้นความสวยงามด้วยจังหวะช่องไฟ ความอ่อนช้อยของลายเส้นจะต้องผสมกันอย่างพอดี ประเภทของการเขียนภาพลายรดน้ำ จะแบ่งได้ 4 ประเภทคือ (1) ภาพพุทธประวัติ (2) ภาพพระราชพิธี (3) ภาพบุคคล และ (4) ภาพลวดลายประดิษฐ์

ภาพพุทธประวัติมักเป็นการเล่าเรื่องพุทธศาสนา ภาพเล่าเรื่องพุทธศาสนา จะนิยมเขียนภาพพุทธประวัติ ชาดก เช่นภาพทศชาติชาดก และจะเลือกบางตอนมาเขียน ภาพพระราชพิธีจะนิยมเขียนบนตู้พระไตรปิฎกในสมัยอยุธยาตอนปลาย คือ พระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ภาพบุคคลจะเป็นภาพที่ไม่ได้เขียนเรื่องราว เช่น เทวดา ทวารบาล เสียวกางแบบจีน กิณรี กิณรี รวมทั้งภาพอื่นๆเช่น กระบวนการกองทัพช้าง กองทัพม้า ภาพบุคคลทำให้เราได้ว่ารู้ว่ามีสังคมและ

วัฒนธรรมในอดีต เช่น ลักษณะการแต่งกายของกษัตริย์ ขุนนาง ทหาร การจัดกระบวนทัพ ราชรถ นอกจากนี้ยังมีภาพประเภทป่า ต้นไม้ ดอกไม้ โขดเขา สรรพสัตว์ เช่น กระจอก ลิง วังใต้ตามกิ่งก้านสาขาของต้นไม้เป็นลวดลายตามภาพจนเต็มผืนงาน และภาพลวดลายประดิษฐ์จะเป็นภาพลวดลายรดน้ำที่เป็นลวดลายไทยที่พบมากคือ ลายกระหนก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายดอกไม้ ลายเครือเถา ซึ่งลวดลายประดิษฐ์จะเป็นลายของพื้นภาพ โดยเว้นจังหวะช่องไฟ แต่งลายแซมด้วยสัตว์เช่น นกกระจอกให้ลงตัวเพื่อแสดงความชำนาญของช่างในการผูกลายและการสร้างสรรค์จินตนาการ⁴⁹

ภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี

ภาพจิตรกรรมลายรดน้ำวัดบางกระดีเขียนบนฝาผนังอุโบสถวัดบางกระดีเป็นงานจิตรกรรมที่เขียนขึ้นหลังจากการก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่แล้วเสร็จในปีพ.ศ.2553 เป็นพื้นที่คร่าวๆราว 500 ตารางเมตร ใช้ระยะเวลาเขียนทั้งหมด 2 ปี แล้วเสร็จในปีพ.ศ.2555 โดยความร่วมมือระหว่าง พระครูโสภณธนสาร เจ้าอาวาสวัดบางกระดี และนายพิชัย บุรณาภา ช่างเขียนจิตรกรรมฝาผนังในการวางแผนเขียนภาพ และกำหนดเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังขึ้นมา โดยนำเอาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเขียนเล่าเรื่องในรูปแบบจิตรกรรมไทยประเพณี ผสมกับการเขียนลวดลายประดิษฐ์จากสัญลักษณ์ที่สำคัญของชาวมอญโดยแบ่งเป็น 4 เรื่อง คือ พุทธประวัติ ไตรภูมิโลกสัตถุณ พุทธทำนาย 16 ประการ และภาพลวดลายประดิษฐ์ตำรับยาพื้นบ้านตำแหน่งของงานจิตรกรรมมีดังนี้

จิตรกรรมฝาผนังเบื้องหน้าพระประธาน

ภาพจิตรกรรมเบื้องหน้าพระประธานแบ่งช่วงฝาผนังด้านบนเหนือประตูอุโบสถ 1 ช่อง เป็นภาพไตรภูมิพระร่วง โดยมีการวาดลายกรอบเครือเถาถักนกกเปลวโดยมีการวาดลายกรอบคั่นเรื่องราวทุกภาพ ดังนี้

ภาพไตรภูมิพระร่วง หรือ ไตรภูมิภค เป็นวรรณกรรมที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 พระมหากษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงแห่งอาณาจักรสุโขทัย มีพระนามที่รู้จักกันว่า พญาลิไท ทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิภคขึ้นในปีพ.ศ. 1888 เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับศาสนาที่สอนให้คนรู้จักทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติตนให้ดีอยู่อย่างสม่ำเสมอ ถ้าทำแต่ความดีประพฤติตนดีมีศีลธรรมเมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในภพภูมิที่สูงขึ้น แต่ถ้าทำความชั่ว ประพฤติตนไม่ดีเมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดในภพภูมิที่ต่ำลงและถูกทรมานอยู่ในนรกจากบาปกรรมที่ตนได้กระทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ และจะมีการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลกในภพภูมิทั้งสามภพภูมิไปแบบนี้จนกว่าจะถึงเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คือ นิพพาน

⁴⁹เรื่องเดียวกัน, 13-17.

เนื้อหาของไตรภูมิ คือดินแดนที่อยู่ของมนุษย์ที่เวียนว่ายตายเกิดทั้ง 3 ภูมิคือ กามภูมิ 11 รูปภูมิ 16 และอรุภูมิ 4 ⁵⁰จะเริ่มจากกล่าวถึงกามภูมิเป็นภูมิแรก ตามด้วย รูปภูมิ และอรุภูมิตามลำดับ ดังนี้

กามภูมิ 11

ที่อยู่ของสัตว์โลกที่ยังเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับกิเลส เป็นที่อาศัยของผู้เสพกาม ทั้ง 11 ภูมิแบ่งเป็น 2 ภูมิใหญ่คือ อบายภูมิ 4 และสุคติภูมิ 7

อบายภูมิ 4 ที่อยู่ของผู้ที่เกิดเป็นสัตว์นรก ประกอบไปด้วย

1. นรกภูมิ
2. เตร็จฉานภูมิ
3. เปตวิสัยภูมิ
4. อสุรกายภูมิ

สุคติภูมิ 7 ที่อยู่ของมนุษย์โลกและผู้ที่เกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ประกอบไปด้วยภพภูมิ มนุษย์ 1 ภูมิและสวรรค์ทั้ง 6 ภูมิ

1. มนุษภูมิ
2. สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา
3. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
4. สวรรค์ชั้นยามา
5. สวรรค์ชั้นดุสิต
6. สวรรค์ชั้นนิมมานรดี
7. สวรรค์ชั้นปรนิมิตสวัตตี

รูปภูมิ 16 เป็นที่อยู่ของผู้ที่ถือศีลภาวนาสะสมจนเกิดเป็นพระพรหม เรียกอีกชื่อว่า พรหมโลก มี 16 ภูมิ ดังนี้

1. พรหมปารีสัชชาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 1
2. พรหมบุโรหิตาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 2
3. มหาพรหมมาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 3
4. ปรีตตาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 4
5. อัปมาณาภาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 5
6. อาภัสสรภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 6

⁵⁰กรมศิลปากร, ไตรภูมิภค หรือ ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาที่ 1 พญาสิทธิชัย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่ (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2526. พิมพ์ครั้งที่ 3 เนื่องในโอกาสการประชุมสัมมนา เรื่อง ไตรภูมิพระร่วงในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสือไทย วันที่ 19-21 ธันวาคม 2526), 3.

- 7.ปริตตสุภาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 7
- 8.อัปมาณสุภาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 8
- 9.สุภิกินหาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 9
- 10.เวทย์ผลาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ 10
- 11.อัสถัญญีสัตตา พรหมโลกชั้นที่ 11
- 12.อวิหา พรหมโลกชั้นที่ 12
- 13.อตัปปา พรหมโลกชั้นที่ 13
- 14.สุทัตสสา พรหมโลกชั้นที่ 14
- 15.สุทัตสสี พรหมโลกชั้นที่ 15
- 16.อกนิภูฐา พรหมโลกชั้นที่ 16

อรุปรหม 4 เป็นที่อยู่ของพรหมที่ไม่มีรูปลักษณ์ ผู้ที่มาจากในภุมินีจะละเว้นซึ่งกิเลส
ทุกอย่าง มี 4 ภุมินี ดังนี้

- 1.อากาศาณัญญาตนะ
- 2.วิญญาณัญญาตนะ
- 3.อาภิญญาตนะ
- 4.เนวสัญญาตนะ⁵¹

ซึ่งเรื่องราวไตรภุมินีนั้นเป็นที่นิยมในการเขียนจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ภาพ
จิตรกรรมไตรภุมิพระร่วงในอุโบสถวัดบางกระดีเขียนเต็มพื้นที่เหนือวงกบประตูอุโบสถไปจรดเพดาน
กลุ่มเขาสัตตปริภันท์ทั้งเจ็ดได้แก่ 1.เขายุคันธร 2.เขาอิสินธร 3.เขากรวิก 4.เขาสุทัตสสะ
5.เขาเนมินธร 6.เขาวินันกะ 7.เขาอัสน์กัณณะ ซึ่งกลุ่มเขาสัตตปริภันท์ทั้งเจ็ดนี้มีความสูงลดหลั่นกัน
ยิ่งห่างไกลจากเขาพระสุเมรุเท่าไรจะมีขนาดและความสูงเล็กลง รอบนอกเป็นกลุ่มเทือกเขาจักรวาล
โดยแต่ละจักรวาลมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ และมหาทวีปทั้งสิ้น และโลกมหาสมุทร เหมือนกำแพง
จักรวาล การเล่าเรื่องไตรภุมินีนั้นจะเริ่มจากกล่าวถึงกามภุมินีเป็นภุมินีแรก ตามด้วย รูปภุมินี และอรุปรหม
ตามลำดับทั้ง 31 ภุมินีในรูปแบบวิมาน โดยมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางภาพ ซึ่งเขาพระสุเมรุมีความสูง
ที่สุดในจักรวาลสูง 84,000 โยชน์ยอดเขาเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ไส่ลงมาจะเป็นวิมานของ
ท้าวจตุโลกบาลผู้ปกครองรักษาทิศทั้งสี่โดยรอบจักรวาล เชิงเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของวิมานฉิมพลีที่อยู่
ของพญาครุฑ

⁵¹สถาบันบันลือธรรม, สมุดภาพไตรภุมิพระร่วง เล่าเรื่องภุมินีทั้ง 3 อันเป็นที่อยู่ของสัตว์โลก พระราช
นิพนธ์ของพญาสิทธิ พระมหาหัตถ์ทรงราชวงศ์โชทัย (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท), 148-150.

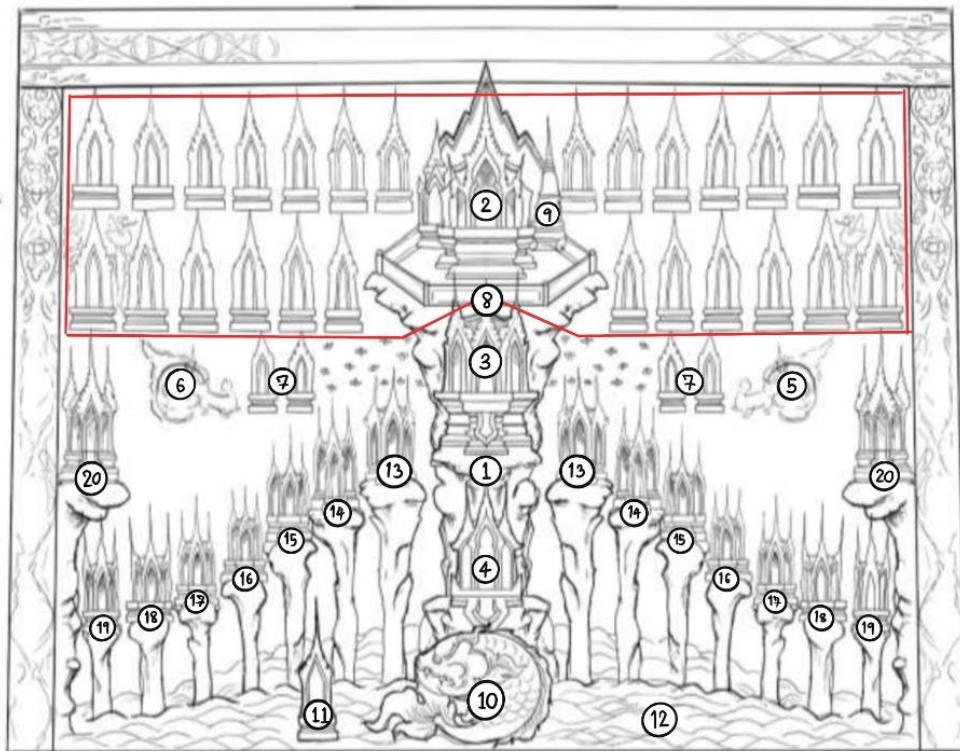
ซึ่งแต่เดิมนั้นการเขียนภาพไตรภูมิจะนิยมเขียนที่ผนังเบื้องหลังองค์พระประธานอุโบสถกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เพื่อให้องค์ประกอบสำคัญสัมพันธ์กับขนาดพระประธานในเชิงทัศนศิลป์ เพื่อให้พระประธานมีความโดดเด่นและสมดุลกับที่ว่างภายในอาคาร และเหตุผลทางด้านองค์ประกอบสถาปัตยกรรม คือ ภาพไตรภูมิมีหน้าที่กำหนดความหมายของที่ว่างภายในอาคารว่างเป็นที่ว่างสมมุติหรือสถานที่สมมุติ ซึ่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้นเป็นที่แสดงธรรมโปรดพุทธมารดา และเทวดาบนสวรรค์ตลอดทั้ง 3 เดือน จากที่สันนิษฐาน การที่พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาทำพิธีในอุโบสถหลังนั้น หมายถึงกลุ่มศาสนิกชนกำลังอยู่ในมิติความสมมุติถึง สวรรค์ดาวดึงส์⁵² การเขียนภาพไตรภูมิโลกสี่ฐานได้ถูกพัฒนาคติ ความเชื่อในการเขียนภาพจากคติเดิมค่อยๆพัฒนาขึ้นตามยุคสมัยและความชอบของช่างในยุคนี้ๆ ในปัจจุบัน

⁵²สน สีมารัง, *คติความเชื่อ ไตรภูมิและจักรวาลวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังไทย* (กรุงเทพฯ: คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556), 21.

ภาพที่ 34 ภาพจิตรกรรมเบื้องหน้าพระประธานวัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

องค์ประกอบในจิตรกรรมไตรภูมิพระร่วง วัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร

① เขาพระสุเมรุ	② สวรรค์ชั้นดาวดึงส์	③ วิมานท้าวจตุโลกบาลทั้ง 3
④ วิมานนิมพลีของพญาครุฑ	⑤ พระอาทิตย์	⑥ พระจันทร์
⑦ กลุ่มสวรรค์ทั้ง 4 ในสุคติภูมิ	⑧ กลุ่มวิมานทั้ง 31 ในไตรภูมิ	⑨ จุฬามณีเจดีย์
⑩ ปลาอานนท์	⑪ ที่อยู่ของนาค	⑫ มหาสมุทรสีทันดร
⑬ เขาคันธ	⑭ เขาอินทร	⑮ เขากรวิก
⑯ เขาทัสสะ	⑰ เขาเนมิทร	⑱ เขาวินันกะ
⑲ เขาอัสดกัณณะ	⑳ กำแพงสุดขอบจักรวาล	

ภาพที่ 35 ภาพแสดงองค์ประกอบในจิตรกรรมไตรภูมิพระร่วง วัดบางกระดี
ที่มา: ภาพลายเส้นโดยศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมฝาผนังเบื้องข้างพระประธานฝั่งซ้าย

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเบื้องข้างพระประธานฝั่งซ้ายเป็นการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ซึ่งการเขียนภาพพุทธประวัติบนจิตรกรรมฝาผนังนับเป็นอีกเรื่องราวที่นิยมนำมาเขียน จิตรกรรมฝาผนังมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยการเขียนเรื่องราวพุทธประวัติเป็นแบบอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ มีการเขียนภาพเทวดา นางฟ้า พญามารเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อโน้มน้าวให้ผู้คนมีความซาบซึ้งในพุทธศาสนา ความตั้งใจของจิตรกรที่เขียนภาพพุทธประวัติ คือการรับใช้พุทธศาสนาด้านการแสดงออกทางศิลปะ และการกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นบุญกุศลอย่างหนึ่ง เพื่อความเข้าใจและเชื่อในพระพุทธรูป รวมทั้งหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น⁵³

การเขียนจิตรกรรมฝาผนังเบื้องข้างพระประธานฝั่งซ้ายอุโบสถวัดบางกระดี้นำเรื่องราวเหตุการณ์ที่สำคัญในพุทธประวัติมาเขียนเริ่มจากการกำเนิดพระพุทธรูปแบ่งเป็น 1 ช่องตีกรอบต่อ ตอนทั้งหมดด้านละ 5 ช่องเรียงลำดับโดยเริ่มนับจากช่องทางเข้าประตูอุโบสถทิศเหนือทางด้านซ้าย เชื่อมต่อเรื่องราวไปยังจิตรกรรมผนังเบื้องหลังพระพุทธรูป และเชื่อมต่อไปยังจิตรกรรมฝาผนัง ด้านขวาจรดผนังเบื้องหน้าพระประธาน ดังนี้

⁵³ ชุมศรี มหาสันทนะ และคนอื่นๆ, พุทธประวัติจากจิตรกรรมฝาผนังไทย (กรุงเทพฯ: ตำนานสุทธาการพิมพ์, 2542), 3.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 1 ภาพองค์สันดุสิตเทพบุตรเตรียมจุมุติจากสวรรค์มาเกิดบนโลก
และงานอภิเษกสมรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายาในปราสาทกรุงเทวทหะ

ภาพที่ 36 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 1 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 2 ภาพพระนางสิริมหามายาทรงสุบินเห็นช้างเผือกเดินมาหาเพื่อนำดอกบัวมาถวายพระนาง และภาพพระนางสิริมหามายาประสูติการเจ้าชายสิทธัตถะที่ได้ต้นสาละ ณ สวนลุมพินี

ภาพที่ 37 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 2 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 3 ภาพพระเจ้าสุทโธทนะประกอบพิธีฉัตรมงคลแรกนาขวัญ
 เจ้าชายสิทธัตถะทรงนั่งขัดสมาธิเป็นปฐมฌานครั้งแรก ภาพพิธีอภิเษกของเจ้าชายสิทธัตถะกับพระ
 นางยโสธราพิมพา และภาพเจ้าชายสิทธัตถะทรงทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง 4 ในพระราชอุทยาน

ภาพที่ 38 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 3 วัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 4 ภาพเจ้าชายสิทธัตถะตัดสินพระทัยแน่วแน่ที่จะแสวงหาคำตอบในการดับทุกข์ ทรงเข้าไปร่ำลาพระนางพิมพาและราหุลกุมารพระโอรส ทรงม้ากัณฐกะออกจากเมืองโดยมีพญามารมาดักขวางไว้ สุดท้ายพระองค์ตัดสินใจตัดเกศาพระองค์บรรพชาเป็นสมณะเป็นเหตุการณ์ออก

ภาพที่ 39 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 4 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 5 ภาพเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชเป็นสมณโคดมแสวงหา
 ทางการดับทุกข์ นางสุชาดาที่เลื่อมใสในพระองค์ได้ทำข้าวมธุปายาสใส่ถาดทองคำถวายพระพุทธองค์
 เมื่อเสวยเสร็จทรงนำถาดทองคำไปลอยสู่แม่น้ำและได้ทำการอธิษฐาน และทรงรับกำห่วย้าจากนาย
 โสถียะถวายปูรองอาสนะใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์

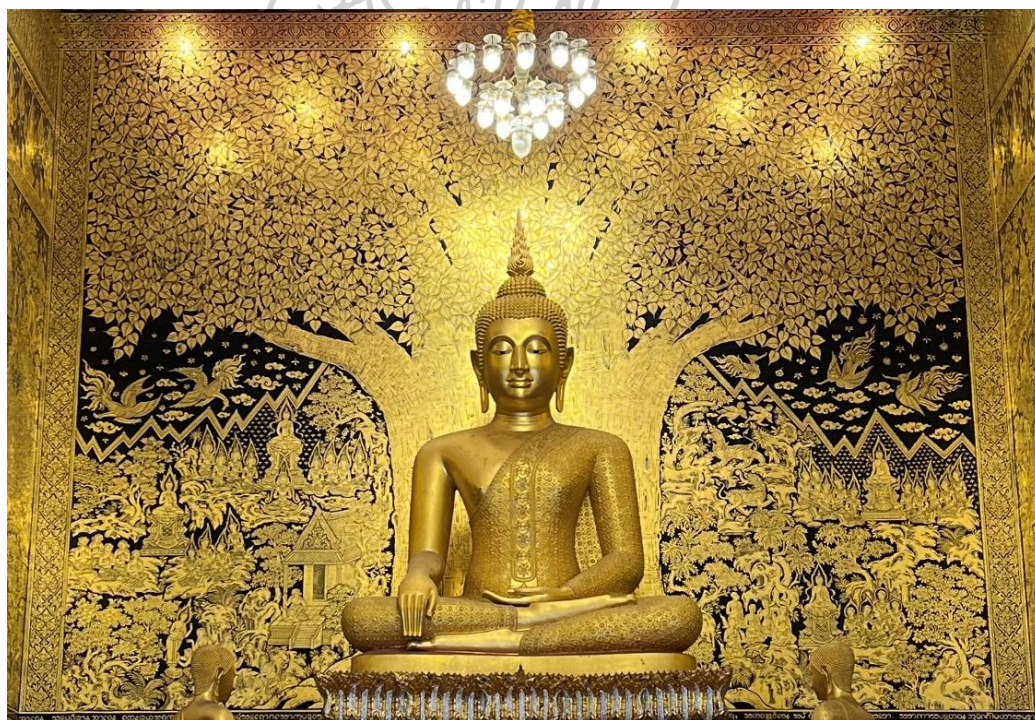
ภาพที่ 40 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 5 วัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมฝาผนังเบื้องหลังพระประธาน

ภาพจิตรกรรมเบื้องหลังพระประธาน คือช่วงฝาผนังด้านบนเหนือประตูอุโบสถ 1 ช่อง ใหญ่เป็นภาพเรื่องราวพุทธประวัติช่วงตอนหลังตรัสรู้เชื่อมต่อเรื่องราวจากจิตรกรรมเบื้องข้างพระประธานฝั่งซ้ายจากช่องที่ 5 และเชื่อมต่อไปยังจิตรกรรมเบื้องข้างพระประธานฝั่งขวาช่องที่ 7

ภาพพุทธประวัติตอนหลังตรัสรู้ ได้เลือกเขียนภาพต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นใหญ่โดยวาดแผ่กิ่งก้านสาขาไปจรดเพดานโดยวาดให้มีขนาดรับกับพระประธานเสมือนภาพจิตรกรรมเป็นฉากหลังให้กับพระประธานในอุโบสถอยู่ใจกลางภาพ ฉากด้านข้างซ้ายเป็นเหตุการณ์ในเนื้อหาพุทธประวัติ เรื่องราวที่เชื่อมต่อจากจิตรกรรมฝาผนังด้านซ้ายในตอน และด้านขวาในตอนเพื่อเชื่อมต่อเรื่องราวไปยังจิตรกรรมฝาผนังด้านขวา ดังนี้

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 6 ภาพต้นพระศรีมหาโพธิ์และภาพพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาโปรดเหล่าปัญจวัคคีย์หลังตรัสรู้ และภาพเหล่าปัญจวัคคีย์เกิดความเลื่อมใสขอพระพุทธองค์ผนวชเป็นภิกษุกลุ่มแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ภาพที่ 41 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 6 วัดบางกระดี่

ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมฝาผนังเบื้องข้างพระประธานฝั่งขวา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเบื้องข้างพระประธานเบื้องขวาวัดบางกระดี่ แบ่งเป็น 1 ช่องตีกรอบต่อตอนทั้งหมดด้านละ 5 ตอนเรียงลำดับเช่นเดียวกับผนังเบื้องซ้ายโดยเริ่มนับจากช่องติดผนังด้านขวาประตูทางเข้าอุโบสถเบื้องหลังพระประธานเป็นเหตุการณ์ในเนื้อหาพุทธประวัติเรื่องราวที่เชื่อมต่อกับจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังองค์พระประธานในช่วงตอนตรัสรู้ เพื่อเชื่อมต่อเรื่องราวไปยังจิตรกรรมฝาผนังด้านขวาจรดผนังเบื้องหน้าพระประธาน ดังนี้

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 7 ภาพพระพุทธเจ้าปราบยักษ์และเหล่ามารทั้งหลายหลังจากทรงตรัสรู้ และภาพพระพุทธเจ้าทรงเดินทางไปโปรดชฎิล 3 พี่น้องและเหล่าสาวกที่ตำบลอุรุเวลา

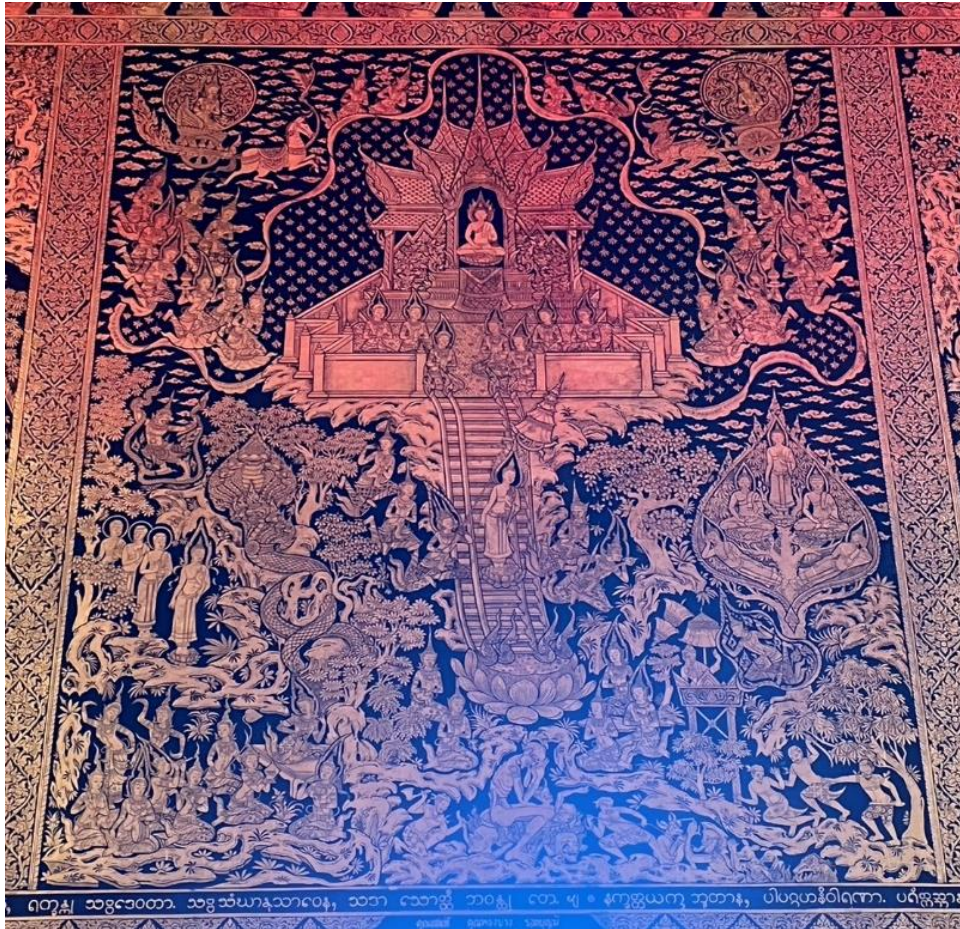
ภาพที่ 42 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 7 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 8 ภาพพระพุทธเจ้าทรงโปรดแสดงธรรมให้บิดากับเหล่าญาติศากยวงศ์ที่กรุงกบิลพัสดุ์ และภาพพระพุทธเจ้าทรงถวายพระเพลิงศพพระเจ้าสุทโธทนะ

ภาพที่ 43 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 8 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 9 ภาพพระพุทธเจ้าทรงเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันมหาปวารณาหลังจากทรงแสดงธรรมโปรดพุทธมารดาทรงจำพรรษาที่นั่นเป็นเวลา 3 เดือน เมื่อเสด็จลงมาได้ทรงแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เปิดโลกทั้ง 3 โลก สวรรค์ มนุษย์ นรก ให้เห็นซึ่งกันและกันได้

ภาพที่ 44 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 9 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 10 ภาพพระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาที่ป่าเลไลย์พร้อมเหล่าสาวกโดยมีช้างเชือกหนึ่งเฝ้าพิทักษ์รับใช้ และภาพทรงเดินทางไปโปรดไกลเกลี่ยปัญหาของเหล่าคณะสงฆ์ที่หมู่บ้านพราหมณ์กรุงโกสัมพี ก่อนจะทรงปรินิพพานที่เมืองกุสินารา

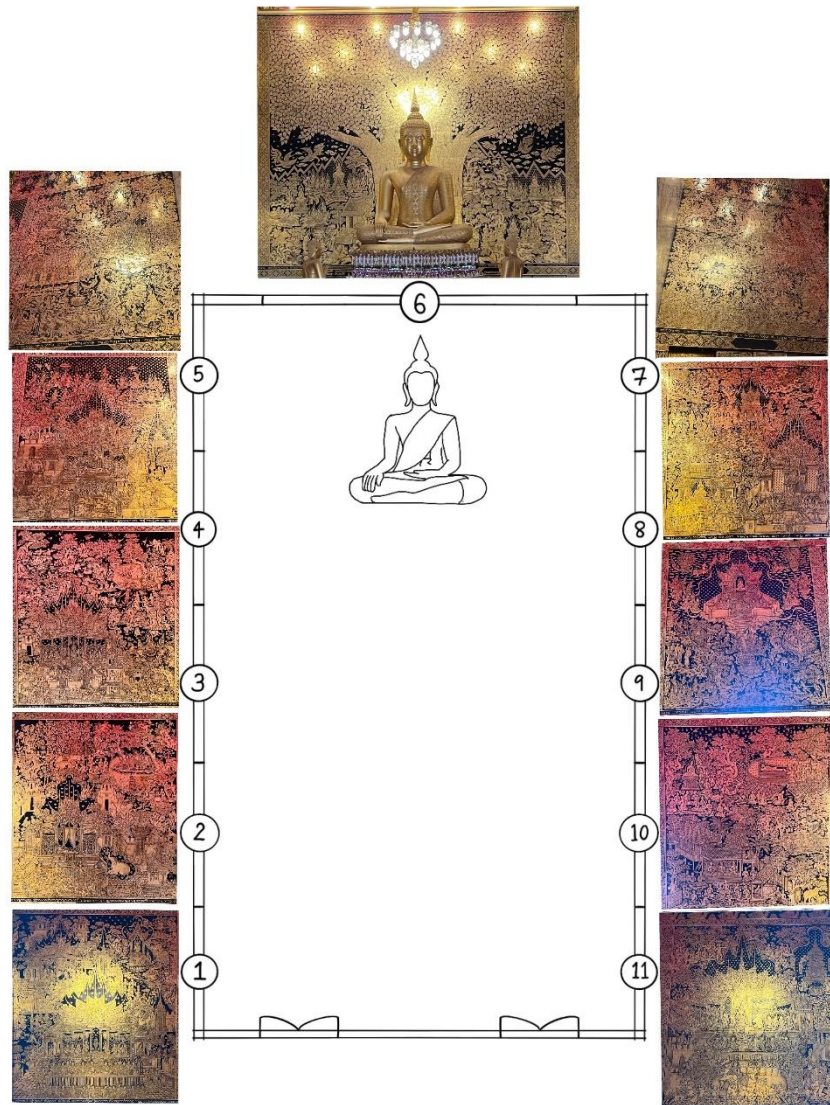

ภาพที่ 45 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 10 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพจิตรกรรมช่องที่ 11 ภาพการถวายพระเพลิงพุทธสรีระ และนำพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น 8 ส่วนแจกจ่ายให้เหล่ากษัตริย์แต่ละเมืองทั้ง 8 เมือง และภาพสงครามการโจมตีกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อทำลายศากยวงศ์จากเหตุการณ์ปัญหาการเจรจาระหว่างแคว้นโกศลและกบิลพัสดุ์ สงครามนั้นถือเป็นจุดสิ้นสุดของศากยวงศ์

ภาพที่ 46 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติช่องที่ 11 วัดบางกระดี
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 47 ภาพแสดงผังเรื่องราวจิตรกรรมพุทธประวัติ วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมภาพเทพชุมนุม

ในอุโบสถวัดบางกระดี่ยังมีการเขียนจิตรกรรมภาพเทพชุมนุมอยู่เหนือภาพจิตรกรรมพุทธประวัติหันหน้าเข้าไปยังพระประธานจรดฝาเพดานอุโบสถทั้งสองด้านทั้งซ้ายและขวาเป็นภาพเทพชุมนุม ด้านละจำนวน 28 องค์รวมทั้งหมดเป็น 56 องค์

ภาพที่ 48 ภาพจิตรกรรมเทพชุมนุม วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 49 ภาพจิตรกรรมเทพชุมนุม วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมภาพพุทธทำนาย 16 ประการ

จิตรกรรมลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ยังมีการเขียนภาพพุทธทำนาย 16 ประการที่ผนังข้างบานประตูและบานหน้าต่างอุโบสถเล่นระดับขึ้นจากผนังอุโบสถระหว่างการเขียนตำหรับยาพื้นบ้านรักษาโรคทั้งหมด 8 ช่อง ช่องละ 2 คำทำนายเรียงลำดับเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ ซึ่งเหตุการณ์พุทธทำนายนั้นเป็นเรื่องราวหนึ่งในสมัยพุทธกาลปรากฏในอรรถกถาพระไตรปิฎก มหาสุบินนิมิตชาดก เกิดจากวันหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสุบินนิมิตเหตุการณ์ที่มีความแปลกประหลาด โดยไม่ทราบความหมายว่าจะมีเหตุการณ์ดีร้ายอย่างไรเกิดขึ้น จึงทรงทูลถามกับพระพุทธเจ้า จึงทรงทำนายสุบินนิมิตนั้นเป็นคำทำนาย 16 ประการที่จะเกิดขึ้นในยุคสมัยในอนาคตที่ศาสนาจะเสื่อมลง⁵⁴นั้นว่า

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 1

“ทรงเห็นนิมิตว่ามีกลุ่มโคลำสัน 4 ตัววิ่งมาจากทางทิศทั้ง 4 มีอาการกิริยาเกรี้ยวกราดราวกับความโกรธแค้นกันมานาน พอทั้ง 4 วิ่งเข้ามาใกล้กันแล้วกลับถอยห่างออกไปไม่ชนกัน”
ทำนายว่าอนาคตในภายภาคหน้า จะเกิดภัยธรรมชาติ ฤดูกาลจะแปรปรวน ฝนไม่ตกตามฤดูกาล จะมีก้อนเมฆฝนมาจากทั้ง 4 ทิศพร้อมกัน ฝนจะตกหนักราวกับพายุ แต่เมื่อก้อนเมฆลอยเข้ามาใกล้กัน จะไม่มีฝนตกทั่วทั้งโลก พืชผลของชาวบ้านจะแห้งแล้งตาย มนุษย์และสัตว์จะอดอยากล้มตายเป็นจำนวนมาก

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 2

“ทรงเห็นนิมิตว่ามีต้นไม้ขนาดชนิด ยังไม่ใหญ่โตพอที่จะมีดอกมีผล แต่ต้นไม้เหล่านั้นเต็มไปด้วยดอกและผลจนกิ่งก้านสาขาร่วงเพราะรองรับผลนั้นไม่ไหว”
ทำนายว่าอนาคตในภายภาคหน้า เด็กที่ยังไม่ถึงวัยอันควรที่จะมีคู่ครองแต่งงานออกเรือน กลับมีสามีและภรรยาตั้งแต่อายุน้อย เพราะมีความหลงใหลในตัณหา ยินดีกับรูป รส กลิ่น เสียง ประพุดติดไม่ถูกตามประเพณีนิยม พอมีตั้งครรรภ์มีบุตรขึ้นมาจะหาวิธีฆ่าลูกตนเอง หรือปล่อยปะ ละเลยให้เด็กที่เกิดมาอดอยากใช้ชีวิตเพียงลำพังเป็นบาปกรรมติดตัวตนเอง

⁵⁴พระไตรปิฎกออนไลน์ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม, พุทธทำนาย 16 ข้อ, เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2566, เข้าถึงได้จาก <https://tripitaka-online.blogspot.com/2016/06/gn010.html>

ภาพที่ 50 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายนายช่องที่ 1 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายนายสุบินนิมิตข้อที่ 3

“ทรงเห็นนิมิตว่าเห็นฝูงพ่อแม่โคทั้งหลายดูตักสินนมลูกตนเอง”

ทำนายนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า พ่อแม่ทั้งหลายจะกินหยาดเหงื่อแรงงานของลูก อาศัย ข้าวปลา อาหารเครื่องอุปโภคบริโภคที่ลูกเป็นคนจัดหา มา เงินทองก็ต้องแบ่งปันให้พ่อแม่จับจ่ายใช้ สอย ในยุคนั้นพ่อแม่ก็ต้องเอาอกเอาใจลูก ถ้าปฏิบัติต่อลูกดี ๆ ลูกจะแบ่งปันเงินทองให้ได้ใช้ ถ้าพ่อแม่ปฏิบัติไม่ดี จะไม่ได้รับส่วนแบ่งอะไรจากลูกเลย

คำทำนายนายสุบินนิมิตข้อที่ 4

“ทรงเห็นนิมิตว่าเห็นกลุ่มคนทั้งหลายจับลูกโคตัวเล็กๆเข้ามาเทียมเกวียน ถ้าลากไปไม่ไหวจะโดนเขี่ยนตี”

ทำนายนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า คนทั้งหลายจะพากันนิยมนำเด็กที่เรียนจบสูง มา ใหม่ๆไปรับราชการแผ่นดิน หรือทำงานบริหารระดับสูงเพื่อพัฒนาชาติบ้านเมือง เป็นงานหนักทั้งๆที่ยังไม่มีประสบการณ์ และความสามารถมากพอ ทำให้มีความผิดพลาดล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ ขาด ความรับผิดชอบ ทำให้ประเทศเสียหายและคนดูว่ากล่าวนานาประการ

ภาพที่ 51 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายนชองที่ 2 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 5

“ทรงเห็นนิมิตว่าเห็นม้าตัวเดียว หัวเดียว มีสองปาก กำลังกินหญ้าสองทาง กินเท่าไร
ก็ไม่วู้จักอิม”

ทำนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจคดีความต่างๆจะใช้อุบาย
เล่ห์เหลี่ยมเพื่อเอาเงินจากคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เพื่อผลประโยชน์ตนเองในการวินิจฉัยคดี ถ้าไม่ได้ตามที่
ทุกคนเรียกร้องก็จะไม่รับเรื่องร้องเรียนและสามารถตัดสินใจคดีพลิกไปตามจำนวนผลประโยชน์จากถูก
เป็นผิด จากผิดเป็นถูกได้

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 6

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นหม่อมขุนยี่ถือถาดทองคำรองให้สุนัขจิ้งจอกถ่ายอุจจาระปัสสาวะ
ใส่”

ทำนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า กลุ่มคนที่โง่เขลาและปัญญาทึบจะนำหลักธรรม
คำสอนของพระพุทธเจ้าไปให้ลัทธิอื่นๆ เหยียบย่ำทำลายและทำลาย แล้วถ่ายถอดคำสอนลัทธิตน
แทนด้วยสิ่งโสโครกมากด้วยกิเลสตัณหาหลากหลายกลบเกลื่อน แก้อั้วคำสอนพระพุทธเจ้าให้เข้ากับลัทธิของ
เขาแล้วทำการแอบอ้างชื่อของพระพุทธเจ้าให้ผู้คนเข้าใจว่าเป็นคำสอนจากที่เดียวกัน ทำให้ผู้คนสับสน

ภาพที่ 52 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายนายช่องที่ 3 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 7

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นชายผู้หนึ่งเอาหนังสือมานั่งพันเป็นเชือก มีสุนัขจิ้งจอกคอยกัดกินปลายเชือก เมื่อพันแล้วเสร็จสุนัขจะกินเชือกเส้นนั้นจนหมด”

ทำนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า คนที่มีจิตใจดำทราวมจะได้รับสมมุติยกย่องให้เป็นผู้มีอำนาจและยศถาบรรดาศักดิ์ อาศัยอำนาจบารมีของเจ้านายสั่งการแทน ไม่มีความสำรวม กล่าวเปิดเผยความลับต่างๆทำให้ผู้ไม่หวังดีนั้นตีแผ่เรื่องราวทำให้หมดศรัทธาและความน่าเชื่อถือในตัวเจ้านายชั้นสูงของตน

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 8

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นโอ่งน้ำใหญ่และโอ่งน้ำเล็กตั้งอยู่ในที่เดียวกัน มีคนแย่งกันตักน้ำใส่โอ่งน้ำใหญ่”

ทำนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า ต่อไปจะมีคนทำบุญโดยเลือกหน้าพระภิกษุที่มีอายุพรรษามาก ยิ่งมียศถาบรรดาศักดิ์ผู้คนจะให้ความสนใจมากกว่า และจะพากันถวายเครื่องไทยทาน ข้าวของดีมีราคา ข้าวปลาอาหารมีแต่ของราคาสูงตั้งต่อหน้าจนเหลือเฟือ ส่วนของพระภิกษุสามเณรชั้นผู้น้อยนั้นไม่มีใครถวายของให้เลย

ภาพที่ 53 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 4 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 9

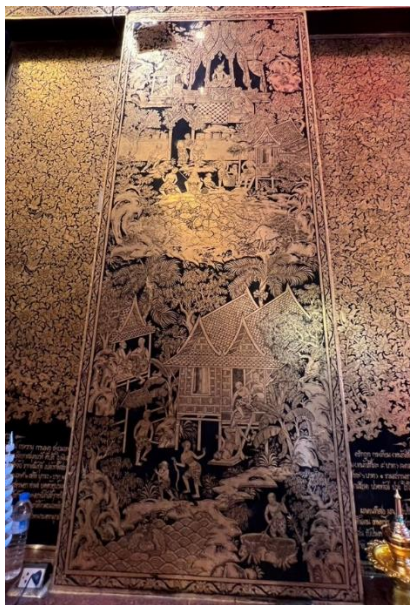
“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นสระน้ำขนาดใหญ่ มีน้ำรอบนอกใสสะอาด ส่วนน้ำในสระตรงกลางนั้นขุ่นข้นเป็นโคลนตม และมีสัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลาย”

ทำนายว่าในอนาคตในภายภาคหน้า ผู้คนจะมีความโลภในเงินทอง การงานที่สะอาดบริสุทธิ์และสุจริตจะไม่อยากทำ เพราะถือว่าเงินเดือนน้อยร่ำรวยช้า จึงได้เต็มใจที่จะประกอบอาชีพสูงๆ และใช้เล่ห์กลอุบายในการทุจริตกับเงินของประเทศ มีความคิดเพียงว่าได้เงินกองโตมาก็พอใจไม่มีความละเอียดใส่ใจในการกระทำของตน

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 10

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นหม้อหุงข้าวหม้อเดียว มีความแตกต่างกัน ข้าวในหม้อซีกหนึ่งสุกซีกหนึ่งดิบๆสุกๆ อีกซีกหนึ่งข้าวไม่สุก”

ทำนายว่าในอนาคตภายหน้า ผู้คนบนโลกจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป กลุ่มหนึ่งจะมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเมื่อปฏิบัติให้ถึงที่สุดจากนั้นจะพ้นจากความทุกข์ เชื่อว่ามีมรรคผลนิพพานจริง นรกสวรรค์มีจริง กรรมดีกรรมชั่วให้ผลกรรมแก่ผู้กระทำ ถ้าตายแล้วยังมีกิเลสตัณหาเชื่อว่าได้มาเกิดใหม่ อีกกลุ่มหนึ่งนั้นไม่แน่ใจว่าการดับทุกข์นั้นเป็นหนทางสู่นิพพานนั้นมีอยู่จริง อีกกลุ่มหนึ่งนั้นจะไม่เชื่อเลย

ภาพที่ 54 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 11

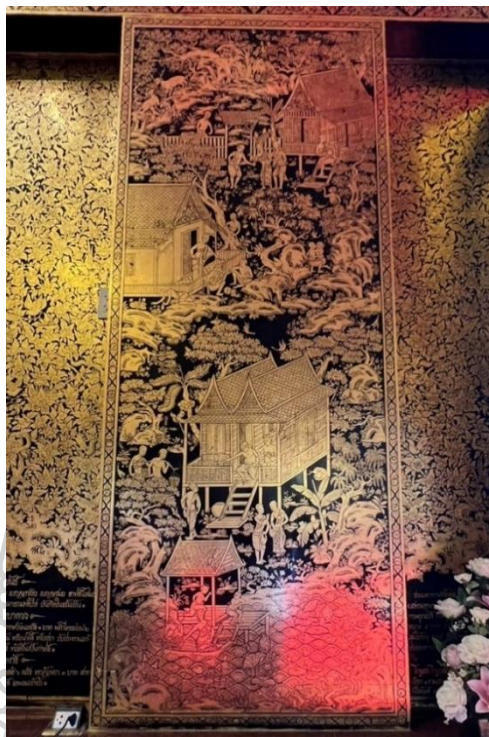
“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นคนพวกหนึ่งเอาแก่นจันทน์แดงที่มีค่าราคาแพงไปแลกกับนมเปรี้ยวหม้อเดียวซึ่งไม่สมราคากันเลย”

ทำนายว่าในอนาคตข้างหน้า จะมีคนพวกหนึ่งจะเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เขียนเป็นตำราขายเพื่อแลกเงินประทังชีวิต และแสดงธรรมเพื่อเป็นประโยชน์ในกัมม์เทศน์เพื่อเห็นแก่ค่าจ้างรางวัล ไม่สมกับเป็นหลักธรรม ตั้งเป้าหมายไว้ว่าถ้าเทศน์แสดงธรรมจะได้เงินตอบแทนเท่าไรแทนผลลัพธ์ในการสอนเพื่อรู้จักซึ่งในคำสอนของพระพุทธเจ้า

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 12

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นน้ำเต้าแห้งเปล่ากลวงใน จมลงในน้ำแทนที่จะลอยในน้ำ”

ทำนายว่าในอนาคตข้างหน้า เหล่าภิกษุสงฆ์กับฆราวาสที่มีความรู้และสติปัญญา มีความฉลาด มีความสามารถ จะไม่ได้รับความยกย่องและเปิดตัวในสังคม จะถูกขัดขวางจากกลุ่มคนพาลและคนชั่วตลอดเวลา ถ้าเป็นฆราวาสจะไม่มีโอกาสได้ทำงานบริหารพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง

ภาพที่ 55 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายนายช่องที่ 6 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายนายสุบินนิมิตข้อที่ 13

“ทรงเห็นนิมิตว่า ก้อนศิลาแห่งทิบขนาดใหญ่ลอยอยู่บนผิวน้ำราวกับเรือสำเภา แทนที่จะจมลงได้ผิวน้ำ”

ทำนายนายว่าในอนาคตข้างหน้า ผู้คนที่มีจิตใจชั่วช้า ไม่เคารพในศีลธรรม ซึ่ประจบสอพลอ ไม่มีความละอายแก่ใจ จะเป็นใหญ่ในสังคม เป็นที่เชิดหน้าชูตา มีผู้คนต้อนรับและเอาใจ กลายเป็นกระจกสะท้อนว่าคนผู้นั้นมาจากประเทศใด ดินแดนใด สังคมจะมองว่าที่นั่นมีแต่ความเจริญเสื่อมลง ถ้าศาสนามีผู้คนแบบนั้น ภาพลักษณ์ของศาสนาเองจะเสื่อมถอยลงไปด้วย

คำทำนายนายสุบินนิมิตข้อที่ 14

“ทรงเห็นนิมิตว่า มีนางเขียดตัวเล็กไล่กินงูเห่าตัวใหญ่ เมื่อเข้าใกล้ได้จะจับงูใหญ่ขึ้น กลืนลงไปทันที”

ทำนายนายว่าในอนาคตข้างหน้า พระภิกษุสงฆ์หรือผู้คนที่มิเชื่อเสียงโด่งดัง มีคำพูดที่ช่างเจรจา มีวาทศิลป์ มีบทบาทในสังคมและมีลาภยศสรรเสริญนั้นจะลุ่มหลงในความสามารถ และลาภยศจนลืมหิว ไม่มีสติ ไม่รักษาศีล ขาดความสำรวมในวาจา ทำให้คุณธรรมเสื่อมลงจนสติริมองเห็นช่องโหว่ในการบ่อนทำลายโดยมารยาพูดจาหวานล่อมให้หนักบวช ผู้คนเหล่านั้นน่าอัปติเสื่อมเสียในที่สุด

ภาพที่ 56 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 7 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 15

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นฝูงหงส์สีทองไปล้อมรอบฝูงอีกา และกลายเป็นบริวารของอีกา”

ทำนายว่าในอนาคตภายหน้า พระภิกษุสามเณรที่เพิ่งบวชใหม่เข้ามาในร่มพุทธศาสนา ที่ยังใหม่ความบริสุทธิ์ในศีลธรรมจะพากันเข้าไปรายล้อมเหล่าพระภิกษุที่ไม่ปฏิบัติให้อยู่ในศีลธรรมคำสอน และยกย่องเหล่าภิกษุนั้นเป็นครูบาอาจารย์ เนื่องจากผู้คนเหล่านั้นมีความสามารถในการให้ผู้คนศรัทธาเชื่อฟังเคารพกราบไหว้ รวาก็อีกาที่ฉลาดในการหาอาหาร และภิกษุเหล่านั้นจะแบ่งปันลาภยศสิ่งของให้เหล่าภิกษุบริวาร ทำให้ต่อไปพระภิกษุจะไม่รู้ว่าศีลธรรมที่ถูกต้องแท้จริงเป็นแบบใด คำทำนายสุบินนิมิตข้อที่ 16

“ทรงเห็นนิมิตว่า เห็นฝูงแพะพากันไล่จับเสื่อมาเป็นอาหาร”

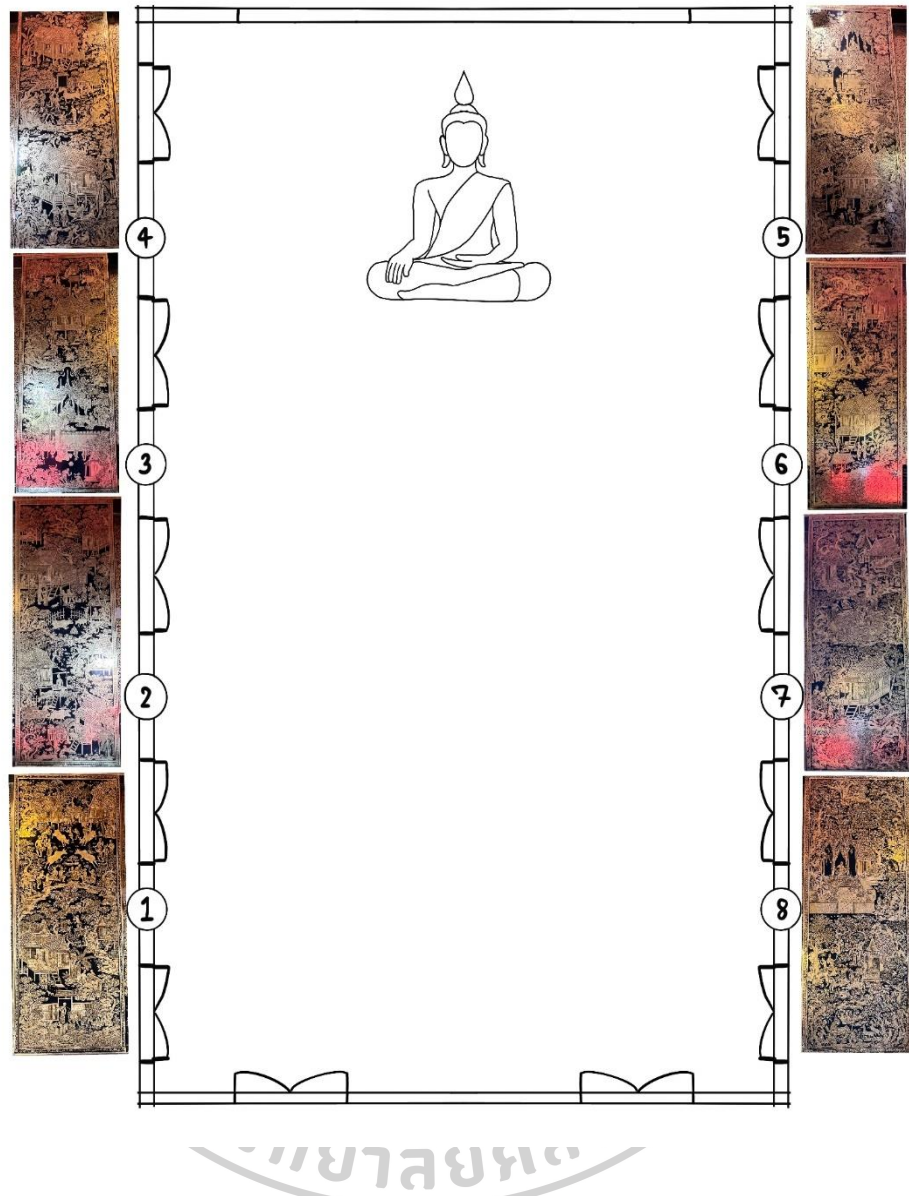
ทำนายว่าในอนาคตภายหน้า ต่อไปประชาชนจะไม่พอใจกับการปกครองแบบราชาธิปไตย เพื่อให้คนปกครองดินแดนลดบทบาทและอำนาจลงให้อยู่ในกฎหมายที่เท่าเทียมกัน หากไม่ยอมก็จะพากันปฏิวัติรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจให้เป็นไปตามความต้องการ หากผู้ปกครองยินยอมเหล่าผู้คน

จะพากันยกย่องสรรเสริญปกป้องเชิดชูกันสุดชีวิต และเป็นศูนย์รวมจิตใจให้กับประชาชนและดินแดน
นั้นตลอดไปชั่วกาลนาน⁵⁵

ภาพที่ 57 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายนายช่องที่ 8 วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

⁵⁵พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ. พุทธทำนาย (San Francisco: ม.ป.ท.), 1-37.

ภาพที่ 58 ภาพแสดงผังเรื่องราวจิตรกรรมพุทธทำนาย 16 ประการ วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, (2566).

จิตรกรรมตำรับยาพื้นบ้านและลวดลายพรรณพฤกษา

จิตรกรรมลายรดน้ำในอุโบสถวัดบางกระดี่ นอกจากจะมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และพุทธทำนาย 16 ประการแล้ว ยังมีการเขียนตำรับยาพื้นบ้านสมัยโบราณจากสมุนไพรไทย ในการรักษาอาการเจ็บป่วยและบำรุงร่างกายโดยรอบอุโบสถด้วย โดยตำแหน่งการเขียนสูตรตำรับยานั้นจะอยู่ระหว่างบานประตู บานหน้าต่าง และภาพพุทธทำนาย 16 ประการ เขียนลวดลายประดิษฐ์

เป็นภาพพรรณพฤกษาดอกพุดตานแซมด้วยสัตว์เล็กๆเช่น นก กระรอก เหมือนกันทุกช่องและจะเขียนชื่อตำรับยา ส่วนผสมและขั้นตอนทำยาเอาไว้ด้านล่างของภาพโดยรอบผนังอุโบสถเป็นรูปแบบเดียวกัน

ภาพที่ 59 ตัวอย่างงานจิตรกรรมพรรณพฤกษาและตำรับยาพื้นบ้าน วัดบางกระดี
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมบานประตูอุโบสถวัดบางกระดี

ภาพจิตรกรรมบานประตูอุโบสถวัดบางกระดีทั้งหมด 4 บานถูกเขียนอยู่ที่บานประตู
หันหน้าเข้าภายในอุโบสถด้วยเทคนิคลายรดน้ำโอบสีเป็นภาพพัตยศสมณศักดิ์ของพระสงฆ์แต่ละ
ลำดับชั้นประดับด้วยจิตรกรรมภาพจับและลายเครือเถาดอกพุดตานกนกเปลว ผูกลายประดับด้วย
สัตว์เล็กและลวดลายหงส์แบบเดียวกันทั้ง 4 บาน

ภาพที่ 60 ภาพจิตรกรรมบานประตูอุโบสถ วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จิตรกรรมบานหน้าต่างอุโบสถวัดบางกระดี่

ภาพจิตรกรรมบนบานหน้าต่างวัดบางกระดี่ทั้งหมด 10 บานถูกเขียนด้วยเทคนิคลายรดน้ำเป็นภาพทศชาติชาดก เล่าเรื่องอดีตชาติของพระพุทธเจ้าทั้ง 10 ชาติก่อนจะเกิดมาเป็นชาติสุดท้ายเพื่อบรรลุอรหันต์ เขียนลายประดับทั้งบานส่วนที่เหลือด้วยการเขียนภาพพระอิศวร พระพิฆเนศ และลายเทพนมเครือเถากนกเปลวไล่ระดับลงมาด้านล่างจนเต็มผืนบานหน้าต่าง

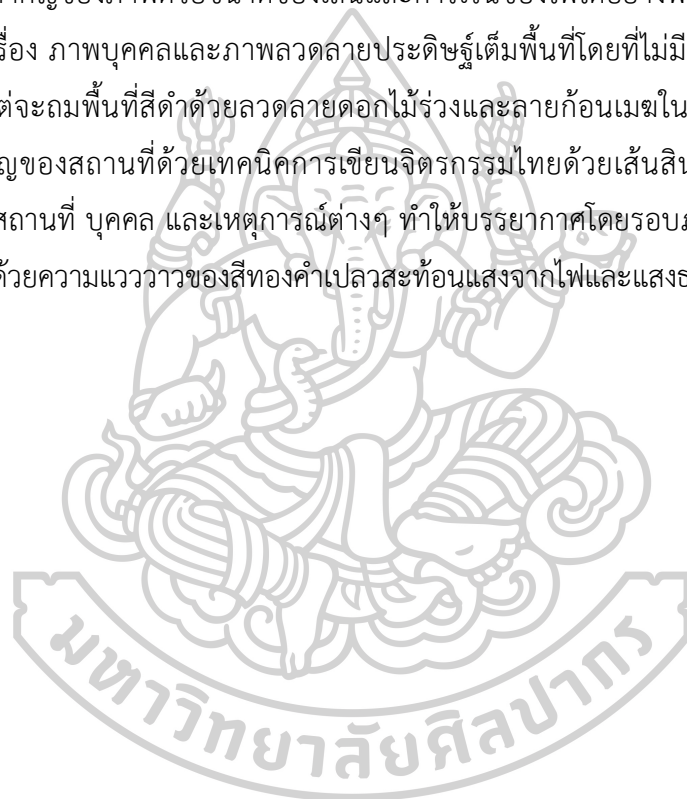

ภาพที่ 61 ตัวอย่างงานจิตรกรรมบานหน้าต่างอุโบสถ วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง และจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ มีความสำคัญกับวิถีชีวิตชาวมอญ เนื่องจากศิลปกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญที่มีอยู่ในวัดบางกระดี่ ทั้งรูปแบบเจดีย์ทรงมอญ เสาหงส์ที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดมอญ และศิลปกรรมแบบอื่นๆในวัดบางกระดี่ที่ยังนำวัฒนธรรมของชาวมอญมาปรับใช้ในงานศิลปกรรม โดยเฉพาะงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ ที่สอดแทรกเรื่องราวของวัฒนธรรมความเชื่อ การใช้ชีวิต ประเพณีของชาวมอญอยู่ในเรื่องราวของงานจิตรกรรม พบว่า ช่างเขียนงานจิตรกรรมอุโบสถได้มีแนวคิดเขียนงานจิตรกรรมที่นำทั้งเรื่องราวความเชื่อทางพุทธศาสนา

ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การบวช และการตาย การใช้ชีวิตของชาวมอญในด้านความเป็นอยู่ คำสอนทางพุทธศาสนาที่ชาวมอญนั้นให้ความสำคัญในการดำรงชีวิต นำมาปรับใช้ให้เข้ากับเรื่องราวของงานจิตรกรรมฝาผนังได้อย่างมีระเบียบแบบแผนทุกเรื่องราวการเขียน ทุกเรื่องราวจะเว้นแบ่งช่อง เรื่องราวต่างๆด้วยขนาดภาพและกรอบคั่นแต่ละด้านจนเห็นได้อย่างชัดเจน แม้งานจิตรกรรมฝาผนังนี้จะมีเพียงสีสองสีจากพื้นรักสีดำและสีจากทองคำเปลวเท่านั้น และเป็นงานจิตรกรรมรูปแบบของงานจิตรกรรมไทยประเพณีร่วมสมัย

ด้วยเทคนิคการเขียนจิตรกรรมภายในอุโบสถวัดบางกระดี่นั้นเป็นเทคนิคลายรดน้ำทั้งหมด การเน้นส่วนสำคัญของภาพด้วยขนาดของเส้นและการเว้นช่องไฟได้อย่างพอดีในการเขียนลวดลายของภาพเล่าเรื่อง ภาพบุคคลและภาพลวดลายประดิษฐ์เต็มพื้นที่โดยที่ไม่มีการปล่อยพื้นที่ว่างสีดำเท่าไรนัก แต่จะถมพื้นที่สีดำด้วยลวดลายดอกไม้ร่วงและลายก้อนเมฆในส่วนที่เป็นท้องฟ้า และเน้นส่วนสำคัญของสถานที่ด้วยเทคนิคการเขียนจิตรกรรมไทยด้วยเส้นสีเทาที่เป็นเส้นกั้นพื้นที่เพื่อแบ่งภาพสถานที่ บุคคล และเหตุการณ์ต่างๆ ทำให้บรรยากาศโดยรวมภายในอุโบสถนั้นดูกว้างและสว่างไสวด้วยความแวววาวของสีทองคำเปลวสะท้อนแสงจากไฟและแสงธรรมชาติ

บทที่ 4

วิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่

เนื้อหาสำคัญในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวมอญในงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำ อุโบสถวัดบางกระดี่ ภายใต้การศึกษาเทคนิคการวาดของช่างเขียนชาวมอญที่มีเอกลักษณ์ในแบบอย่างของตนเอง ในบทนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาองค์ประกอบภาพจิตรกรรมที่แสดงถึงแนวคิดและเนื้อหาของจิตรกรรมฝาผนังของชุมชนมอญบางกระดี่ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระหว่างชาวมอญกับวัดบางกระดี่ โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่ในประเด็นองค์ประกอบของเนื้อหาทางวัฒนธรรม และภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญ
2. ลักษณะของผลงานวาดของช่างเขียนชาวมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภาพพุทธประวัติของวัดบางกระดี่

4.1 จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่ในประเด็นองค์ประกอบของเนื้อหาทางวัฒนธรรมและภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญ

4.1.1. วัฒนธรรมมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำของวัดบางกระดี่

วัฒนธรรมของชนชาติมอญนั้นเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยโบราณที่สุดชนชาติหนึ่ง รวมทั้งยังมีรูปแบบของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมอญส่วนใหญ่ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากรากฐานของวัฒนธรรมชาวมอญส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดมาจากความเชื่อของชาวมอญที่มีต่อพุทธศาสนา วัด และพระอุโบสถจึงมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับความตายของชาวมอญอุทิศเพื่อเป็นสถานที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับจากความเชื่อและความศรัทธาในคำสอนของพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระอุโบสถที่ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่นั้นสอดแทรกวัฒนธรรมของชาวมอญที่ชาวมอญบางกระดี่นั้นมีความเชื่อและยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในเรื่องราวของงานจิตรกรรมฝาผนัง ดังนี้

4.1.1.1. ความเชื่อในการจัดพิธีการที่สำคัญของชาวมอญจากเรื่องราวพุทธประวัติบนจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่

เนื่องจากชาวมอญนั้นมีความศรัทธาและนับถือพุทธศาสนา ความเชื่อ และพิธีการสำคัญของชาวมอญก็มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยโบราณตั้งแต่วัดที่เมืองสะเทิมจากการเดินทางแลกเปลี่ยนทำการค้ากับอินเดียมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ชาวมอญจึงได้รับอิทธิพลความเชื่อการนับถือศาสนาพุทธมาจากการแลกเปลี่ยนนั้นโดยยังคงรักษาความเชื่อเดิมในการนับถือผีบรรพบุรุษอยู่ควบคู่กัน เมื่อชาวมอญได้อพยพมาตั้งรกรากอาศัยอยู่ในประเทศไทยก็ยังคงรักษาวิถีชีวิตและการนับถือพุทธศาสนาตั้งเดิมเอาไว้

ซึ่งธรรมเนียมและพิธีการสำคัญในชีวิตของชาวมอญบางกระดี่นั้นได้รับอิทธิพลและมีคติความเชื่อในการปฏิบัติตนมาจากพุทธศาสนา ทั้งคำสอนและธรรมเนียมปฏิบัติตนตามความเชื่อจากพุทธประวัติ ทำให้เรื่องราวของงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมกับชาวมอญบางกระดี่ ดังนี้

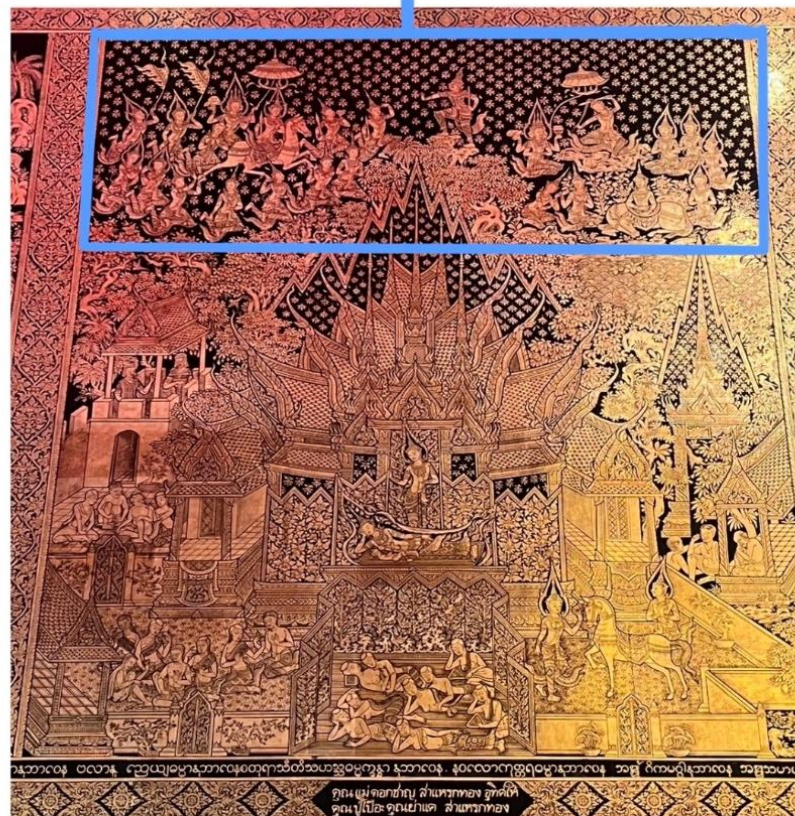
คติธรรมเนียมการบวชนาคของชาวมอญที่มาจากความเชื่อในเรื่องราวพุทธประวัติ

ชาวมอญนั้นมีความศรัทธาในพุทธศาสนามานาน เชื่อในคำสอนและการทำความดีเพื่อสั่งสมบุญอุทิศส่วนกุศล ครอบครัวชาวมอญที่มีบุตรหรือลูกหลานผู้ชายเมื่อเติบโตขึ้นจนสามารถบวชเป็นพระภิกษุได้จึงมีธรรมเนียมให้ลูกหลานนั้นบวชเป็นพระภิกษุเพื่อศึกษาพระธรรมคำสอนของศาสนาและการทำความดี ชาวมอญเชื่อกันว่าการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์จะทำให้รู้จักผิดชอบชั่วดี เกรงกลัวต่อบาปจากการกระทำที่ไม่ดีของมนุษย์ และยังมีขั้นตอนพิธีการบวชมาจากที่

ชาวมอญนั้นมีพุทธประวัติเป็นคติ ซึ่งก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะออกผนวชนั้น เจ้าชายยังคงเป็นกษัตริย์ที่มีสมบัติมั่งคั่ง สวมเครื่องแต่งกายงดงามประดับด้วยทรัพย์สินมีค่า เมื่อพระองค์ทรงตัดสินพระทัยแน่วแน่ที่จะออกผนวช ทรงละทิ้งเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับงดงามห่มผ้าจีวรเป็นเพศสมณะเพื่อละทิ้งซึ่งกิเลสและทางโลกมุ่งค้นหาคำตอบของการดับทุกข์

ชาวมอญจึงนำคตินี้มาประกอบพิธีบวชนาคก่อนที่จะอุปสมบทด้วยการให้นาคที่จะบวชนั้นแต่งกายห่มสบงนุ่งผ้าถุง ประดับเครื่องประดับให้สวยงามเฉกเช่นกษัตริย์ แต่เมื่อจะเข้าพิธีอุปสมบทจะต้องถอดเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเหล่านี้ออกไปจนหมด แม้จะมีพญามารมาขัดขวางมิให้พระองค์ออกผนวชซึ่งขั้นตอนนี้ชาวมอญได้นำเรื่องราวของพุทธประวัติมาเล่าผ่านพิธีบวชนาค และชาวมอญยังถือความเชื่อว่ามีพญามารนั้นเป็นตัวแทนของกิเลสในจิตใจมนุษย์ที่มีความลึกลับระหว่างโลกทางโลกและทางธรรม เป็นการสอนใจนาคที่จะเข้าพิธีอุปสมบทว่า ต่อให้จะมีทรัพย์สมบัติมากมายแค่ไหน เมื่อตัดสินใจที่จะเข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ทรัพย์สินที่มีค่าและเครื่องแต่งกายสวยงามเหล่านั้นจะต้องสลัดออกไป เพราะเมื่อบวชเป็นพระสงฆ์แล้ว สิ่งของสวยงามมีค่าเหล่านั้นไม่มีความจำเป็นในการศึกษาคำสอนทางพุทธศาสนา

ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่ได้มีการเขียนภาพเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์และภาพพญามารมาขัดขวางพระองค์มิให้ออกผนวชอยู่ที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำเรื่องพุทธประวัติที่ผนังเบื้องข้างพระประธานฝั่งซ้ายช่องที่ 4 อยู่ด้านบนสุดของช่อง ที่เขียนภาพเจ้าชายสิทธัตถะทรงม้าก็ณฐกะออกจากเมืองพร้อมกบฏนายฉันทะโดยที่มีขบวนเหล่าเทวดานำผ้าไตรจีวรและบาตรพร้อมถวายอยู่รอบๆ ซึ่งนั่นเป็นอีกคติความเชื่อหนึ่งในการแห่ นาคของพิธีอุปสมบท ถ้าใครได้มาเข้าร่วมพิธีการแห่ นาคถือปัจจัยที่จำเป็นสำหรับเป็นพระภิกษุสงฆ์ก่อนเข้าอุปสมบทในอุโบสถก็จะได้บุญกุศลใหญ่และเมื่อตายไปจากโลกมนุษย์จะได้อานิสงส์เกิดเป็นเทวดานางฟ้าบนสวรรค์

ภาพที่ 62 ภาพขยายเหตุการณ์เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

พิธีการจัดงานศพและรูปแบบโลงศพของชาวมอญในงานจิตรกรรมฝาผนัง
ลายรดน้ำวัดบางกระดี่

ชาวมอญมีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์มีชีวิตเกิด แก่ เจ็บ ตาย ที่เป็นเรื่อง
ธรรมดา และยังเชื่อว่าเมื่อมนุษย์สิ้นชีวิตหมดอายุขัยจากโลก วิญญาณของมนุษย์จะไปกำเนิดที่ภพภูมิ
ใหม่จากการกระทำของมนุษย์คนนั้นเมื่อยังมีชีวิตอยู่จากความศรัทธาในพุทธศาสนาพร้อมกับความ
เชื่อเรื่องวิญญาณผีบรรพบุรุษ ทำให้กำเนิดประเพณีการจัดงานศพขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวมอญมี
ลำดับพิธีการและความเชื่อการจัดงานศพตามคู่มือการใช้ชีวิตของชาวมอญอย่างคัมภีร์โลกสมมุติที่แบ่ง
ประเภทการจัดงานศพของผู้ตายไว้อย่างชัดเจน และยังมี การตั้งปราสาทศพ และการทำโลงศพ
รูปแบบเฉพาะตัวของชาวมอญอีกด้วย

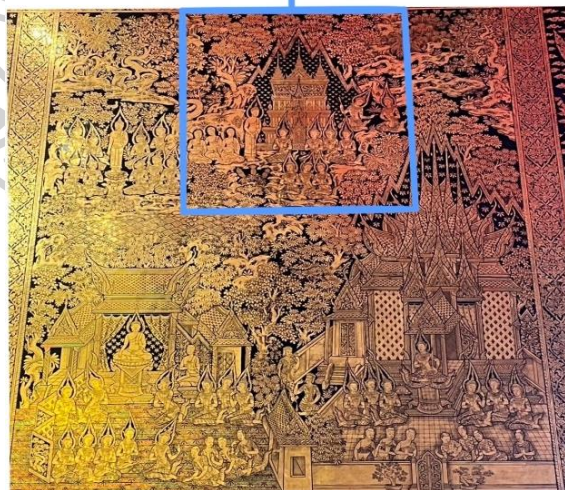
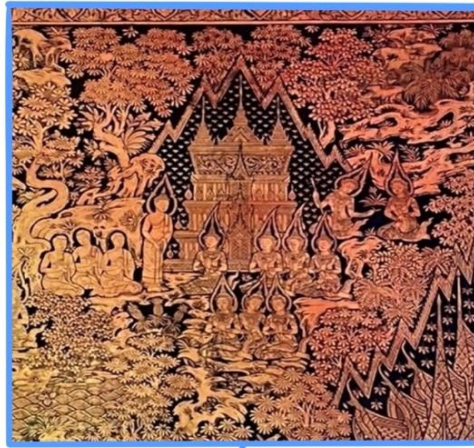
ซึ่งการตั้งปราสาทศพมอญนั้นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวมอญที่ชน
ชาติมอญได้ทำสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งการตั้งปราสาทศพมอญนั้นจะจัดทำ
ขึ้นเพื่อถวายพระสงฆ์ชาวมอญที่มีรณภาพ เป็นการให้เกียรติและแสดงถึงคุณงามความดีที่พระสงฆ์รูป
นั้นได้กระทำไว้ตอนมีชีวิตอยู่ เนื่องจากปราสาทนั้นถือว่าเป็นของสูง จะใช้สำหรับพระมหากษัตริย์
พระบรมวงศานุวงศ์ และพระสงฆ์เท่านั้น

การทำปราสาทศพมอญจะสร้างเป็นกลุ่มอาคารเรือนยอดชั้วคราวตักแต่ง
ลวดลายสวยงามจากการตอกกระดาศ ซึ่งจะสร้างปราสาทที่มีขนาดใหญ่และมีหลังคายอดปราสาทสูง
ที่สุดสำหรับตั้งศพอยู่ใจกลางกลุ่มอาคาร ส่วนอาคารที่เหลือจะใช้สำหรับพระภิกษุสงฆ์ทำพิธีสวดพระ
อภิธรรม และชาวมอญยังมีความเชื่อการแบ่งจำนวนยอดหลังคาซ้อนกันแต่ละชั้นตามศักดิ์ของ
พระสงฆ์อีกด้วย ซึ่งการตั้งปราสาทศพมอญนั้นจะตั้งแค่นั้นและจะรื้อถอนทิ้งทันทีที่เผาสังขาร
ของพระภิกษุเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ส่วนการทำโลงศพมอญ หรือ ยะลาบ็อก ถือเป็นงานศิลปกรรมที่เป็นมรดก
ทางวัฒนธรรมชิ้นสำคัญของของชาวมอญที่มีความละเอียด งดงาม ตกแต่งด้วยลวดลายสวยงาม
รอบตัวโลงตักแต่งลวดลายด้วยการตอกกระดาศ และการเจาะช่องประตูหน้าต่างด้านหน้าและ
ด้านหลังทั้งหมดสามช่อง ตัวโลงจะโค้งแคบช่วงก้นหีบ ปากโลงจะผายออก โดยเฉพาะฝาโลงที่มีความ
สวยงามยิ่งใหญ่มากที่สุด โลงศพของชาวมอญจะมีลักษณะแตกต่างจากโลงศพของชาวไทยที่ตัวโลงศพจะ
เหมือนอาคารรูปทรงวิมาน มีฝาโลงทำเป็นหลังคายอดปราสาทซ้อนกันหลายชั้นเหมือนกับวิมานของ
เทวดาบนสวรรค์ ชาวมอญเชื่อกันว่ายิ่งทำโลงศพให้มีความวิจิตรงดงาม ยิ่งมีอานิสงค์ผลบุญ เนื่องจาก
การทำโลงศพมอญนั้นมีขั้นตอนการสร้างและตกแต่งด้วยความละเอียด ประณีต และต้องใช้ความ
อดทนอย่างมาก

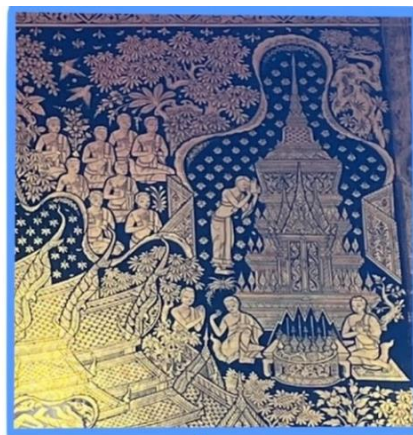
ซึ่งพิธีการจัดงานศพและรูปแบบโลงศพขาวมอญในงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่ปรากฏอยู่ภาพจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำเรื่องราวพุทธประวัติที่ผนังเบื้องข้างพระประธานฝั่งขวาช่องที่ 8 และช่องที่ 11

โดยภาพจิตรกรรมช่องที่ 8 เป็นภาพเล่าเหตุการณ์พิธีถวายพระเพลิงศพพระเจ้าสุทโธทนะผู้เป็นพุทธบิดา โดยการเขียนภาพที่วางโลงศพบนแท่นพิธีมีซุ้มประตูทั้งหมดสามชั้น ตกแต่งด้วยพุ่มดอกไม้รอบๆ ตัวโลงพระศพมีลักษณะโค้งที่ส่วนก้นหีบ ตกแต่งตัวโลงด้วยลวดลายสวยงาม ส่วนฝาโลงศพเป็นลักษณะของหลังคายอดปราสาทซ้อนกันสามหลังเหมือนกับโลงศพของขาวมอญ เขียนอยู่ที่ด้านบนสุดของช่องตรงใจกลางภาพ

ภาพที่ 63 ภาพขยายเหตุการณ์พิธีถวายพระเพลิงศพพระเจ้าสุทโธทนะ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

และภาพจิตรกรรมช่องที่ 11 เป็นภาพเล่าเหตุการณ์พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยที่มีความแตกต่างจากพิธีศพของพระเจ้าสุทโธทนะ ที่แท่นวางพระพุทธรูปจะมีซุ้มประตูขนาดใหญ่เพียงแค่ว่าประตูเดียวและตกแต่งด้วยพุ่มดอกไม้และลวดลายสวยงามละเอียดกว่า ตัวโลงศพเป็นหลังคายอดปราสาทเป็นยอดสูงเพียงยอดเดียวมีลักษณะคล้ายกับยอดของเจดีย์ทรงระฆังคว่ำแบบมอญ เพื่อให้ชาวมอญได้ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธศาสนา และประเพณีการจัดงานศพของชาวมอญที่สืบทอดต่อกันมาไม่ให้เลือนหายไปตามกาลเวลา

ภาพที่ 64 ภาพขยายเหตุการณ์พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของพระพุทธรูปของพระเจ้า
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 65 ตัวอย่างภาพโลงศพมอญ หรือ ฮะลาบ็อก
 ที่มา: สุริยา ฟิวเนอรัล, “โลกสมุดติ” พิธีศพที่เลื่อนหายไปของชาวมอญ , เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2567 เข้าถึงได้จาก <https://www.suriyafuneral.com/>

4.1.1.2. ลวดลายคั่นเรื่องราวจิตรกรรมฝาผนังเขียนบทสวดมนต์ภาษามอญรอบพระอุโบสถ

จิตรกรรมฝาผนังวัดบางกระดี่ยังมีการเขียนบทสวดมนต์พาหุและบทสวดมนต์จักรวาลใหญ่เป็นภาษามอญ ซึ่งภาษามอญนั้นถือเป็นภาษาโบราณภาษาหนึ่งที่เป็นภาษาเฉพาะชนชาติ ปัจจุบันชาวมอญที่รู้ภาษามอญนั้นมีอยู่ค่อนข้างน้อย แต่วัดบางกระดี่และชุมชนมอญบางกระดี่นั้นยังคงมีชาวมอญที่ยังคงใช้ภาษามอญในสื่อสาร และยังคงมีการสวดมนต์เป็นภาษามอญอยู่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาษามอญให้คงอยู่ในชุมชนมอญบางกระดี่

ภาพที่ 66 ภาพลายคั่นเขียนตัวอักษรมอญจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

4.1.1.3. การก่อสร้างบ้านเรือนของชาวมอญตามความเชื่อโบราณ

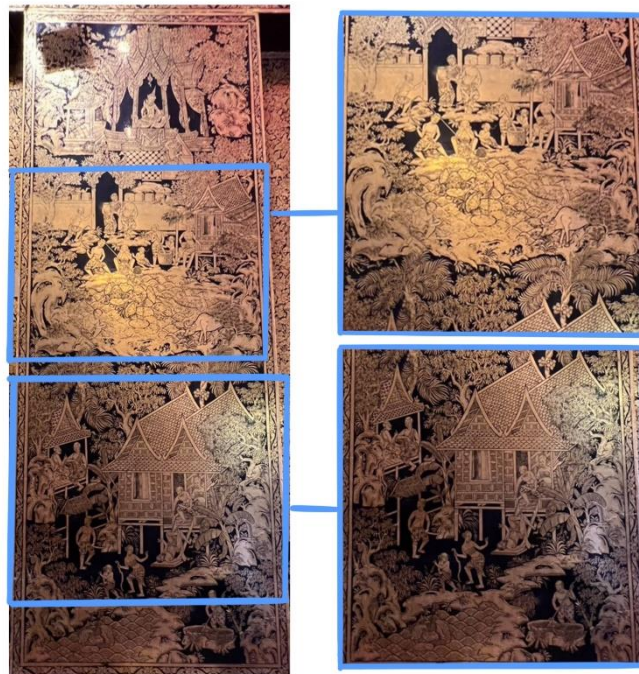
การปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวมอญนั้นมีความเชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณ เรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษตามตำราโลกสิทธิ คู่มือการใช้ชีวิตของชาวมอญที่ยึดถือปฏิบัติกันมาคือ การปลูกบ้านที่หันด้านกว้างของเรือนเพื่อให้ห้องที่มีเสาผี(เสาเอก)ของบ้านนั้นตรงกับทิศตะวันออกซึ่งห้องที่มีเสานั้นจะเป็นห้องของเจ้าของบ้านที่จะได้รับแสงแรกของเวลาเช้าเพื่อไม่ให้เงาของคนในบ้านเวลาเคลื่อนไหวมาบดบังทับเสาผีในช่วงชีวิตคนมอญนับถือรองลงมาจากพระพุทธเจ้า และนิยมปลูกเรือนอยู่ริมน้ำเพื่อที่จะสะดวกต่อการดำเนินชีวิตและมีลมพัดผ่านเข้าบ้านอยู่เสมอตลอดเวลา ประกอบอาชีพและการเดินทางสร้างบ้านที่หันด้านจั่วของบ้านลงน้ำ และลักษณะบ้านเรือนของชาวมอญเป็นบ้านไม้ยกพื้นใต้ถุนสูงหลังคาทรงจั่ว เป็นเรือนไม้เครื่องผูก ยกพื้นสูง ใ้ทั้งไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็งตามแต่ความนิยม มีปั้นลมแหลม ฝาเพี้ยม มุงหลังคาด้วยตับจากและเปลี่ยนมาเป็นกระเบื้องที่มีความคงทนกว่าตามยุคสมัย มีระเบียงนอกชานไว้พักผ่อนก่อนจะเข้าพื้นที่ภายในตัวบ้าน ชาวมอญในชุมชนมอญบางกระตั้นก็นิยมปลูกบ้านหันหน้าบ้านไปยังริมคลองสนามไชยมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันและนิยมสร้างบ้านด้วยไม้และมีหลังคาทรงจั่วยกพื้นสูง แต่ปัจจุบันนั้น บ้านในชุมชนมอญบางกระตั้นบางหลังก็จะยกพื้นและต่อเติมด้วยคอนกรีตเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพเนื่องจากอยู่ใกล้ริมน้ำ จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระตั้นเขียนภาพการปลูกบ้านเรือนของชาวบ้านในงานจิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธทำนาย 16 ประการให้ด้านหน้าบ้านเรือนของชาวบ้านในเรื่องราวนั้นหันไปทางแหล่งน้ำทุกภาพ ดังนี้

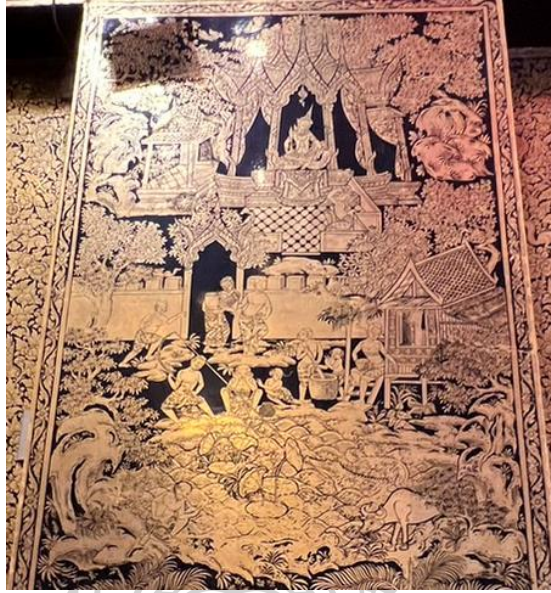
ภาพที่ 67 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1 แสดงภาพการก่อสร้างบ้านเรือนของชาวมอญ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

ภาพที่ 68 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญในจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

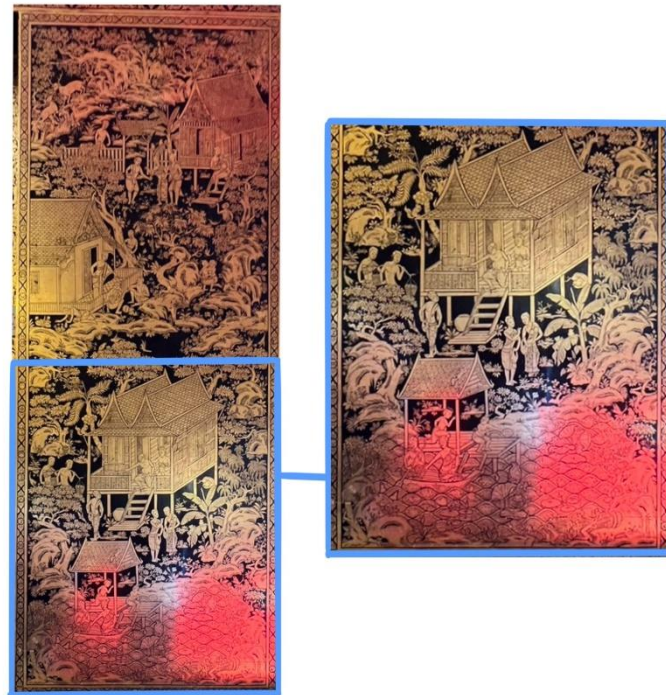
ภาพที่ 69 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 แสดงภาพการก่อตั้งบ้านเรือนของชาวมอญ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

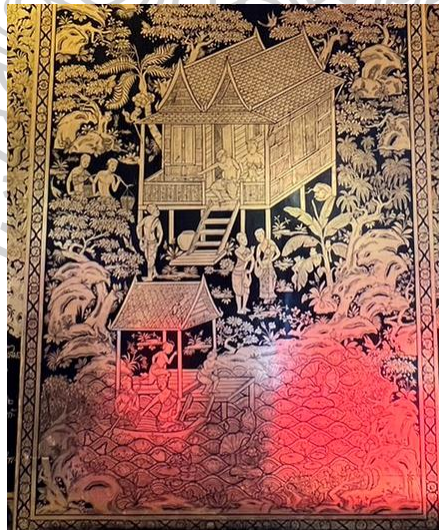
ภาพที่ 70 ภาพขยายแสดงการปลุกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนาย ช่องที่ 5
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

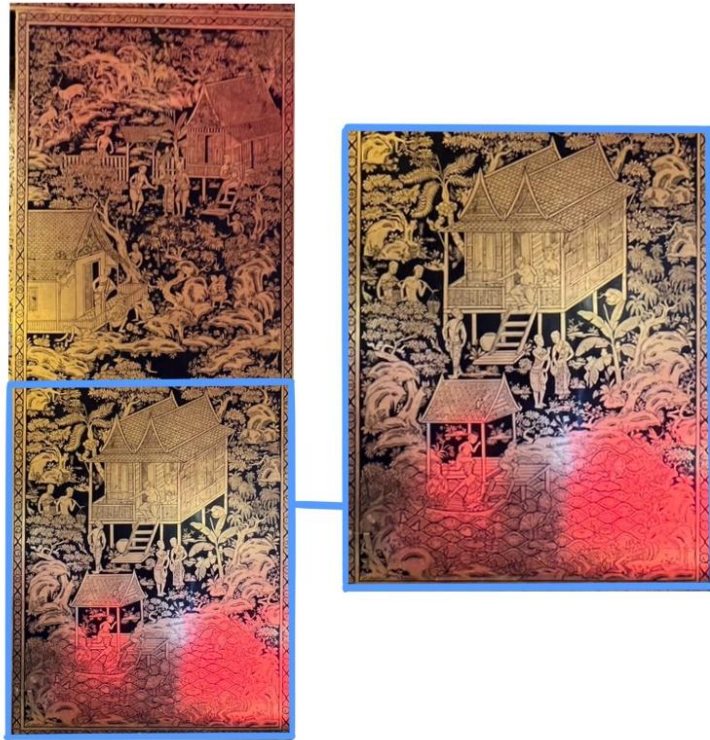
ภาพที่ 71 ภาพขยายแสดงการปลุกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนาย ช่องที่ 5
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

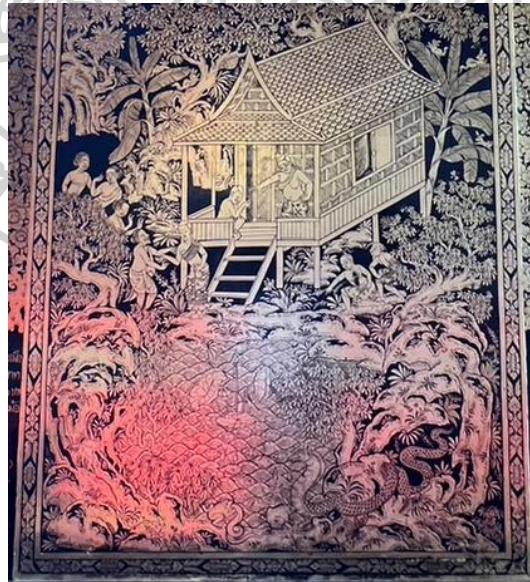
ภาพที่ 72 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 6 แสดงภาพการก่อสร้างบ้านเรือนของชาวมอญ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 73 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนาย ช่องที่ 6
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 79 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 7 แสดงภาพการก่อตั้งบ้านเรือนของชาวมอญ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 74 ภาพขยายแสดงการปลูกบ้านหันไปทางริมน้ำของชาวมอญจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 7
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 75 ภาพถ่ายบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนมอญบางกระดี่ริมคลองสนามไชย
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 76 ภาพถ่ายทางเดินในชุมชนของชุมชนมอญบางกระดี่ริมคลองสนามไชย
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 77 ภาพถ่ายด้านหน้าหลังคาบ้านทรงจั่วมีปั้นลมแหลมในชุมชนมอญบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

4.1.2. วิถีชีวิตของชาวมอญในกิจกรรมฝาน้ำลายรดน้ำของวัดบางกระดี่

ชนชาติมอญนั้นมีวิถีการใช้ชีวิตที่สงบ อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มขนาดใหญ่แบบพึ่งพาอาศัยกัน และใช้ชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบ ประกอบอาชีพด้วยการค้าขาย ทำนา ทำสวนและการจับสัตว์น้ำ เพราะชาวมอญนิยมตั้งรกรากบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ ชาวมอญบางกระดี่เองก็มีวิถีชีวิตแบบนี้เช่นกัน เพราะชาวบางกระดี่ตั้งรกรากชุมชนอยู่ริมคลองสนามไชย ชาวมอญบางกระดี่จึงประกอบอาชีพด้วยการทำนา ทำสวนผลไม้ การจับสัตว์น้ำ แต่เดิมนั้นชาวมอญบางกระดี่ยังทำเครื่องจักสานใช้เองแต่ปัจจุบันก็หันมาใช้ของผลิตสำเร็จหรือหาซื้อมามากกว่า

ชาวมอญบางกระดี่ยังมีฝีมือการประกอบอาหาร และการทำขนมหวานต่างๆ โดยเฉพาะขนมกาละแมร์มัญเป็นขนมที่ชาวมอญนิยมทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ กระบวนการทำขนมกาละแมร์ที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันเพราะตัวขนมจะต้องใช้ทั้งแรง และเวลานานกว่าจะได้รับการอบแห้งคนที่มากพอที่จะกวนขนมกาละแมร์ให้มีความเหนียวแรกๆผู้หญิงสามารถกวนสลักกันได้ แต่พอกาละแมร์เริ่มเหนียวมากก็จะให้ผู้ชายเป็นคนกวนแทนจนกว่าจะได้ที่ รวมทั้งยังเป็นขนมที่ต้องใช้เตาถ่านและกระทะขนาดใหญ่เพื่อจะได้ขนมชนิดนี้มา ขนมกาละแมร์จึงมักจะเป็นที่นิยมทำกันเพื่อนำไปทำบุญ ซึ่งการทำขนมกาละแมร์ในชุมชนวัดบางกระดี่นั้นเป็นกิจกรรมที่สำคัญประจำชุมชนมอญบางกระดี่เพื่อให้ชาวมอญในชุมชนนั้นได้มีส่วนร่วมในวันสำคัญทางศาสนาโดยเฉพาะในวัน

สงกรานต์ ทำให้ชาวมอญบางกระดี่ที่นอกจากมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่ในชุมชน แต่เมื่อถึงเวลาสำคัญทางศาสนาพวกเขาก็จะเข้าวัดทำบุญอยู่เสมอ

จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่เขียนเล่าเรื่องราววิถีชีวิตชาวมอญสอดแทรกอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำพุทธทำนาย ที่เขียนภาพการใช้ชีวิตในภาพเขียนการทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยเขียนเล่าไว้ในแต่ละภาพ ดังนี้

ภาพชายชาวบ้านกำลังพายเรือโดยสารมาจอดที่ท่าน้ำริมคลองที่มีหญิงสาวนั่งรออยู่ที่ท่าน้ำกับกลุ่มเด็ก ๆ ถัดไปไม่ไกลกันที่บริเวณประตูทางเข้าบริเวณบ้าน หญิงสาวกำลังหาบคอนเตรียมออกไปค้าขาย ในจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1 ซึ่งปัจจุบันชาวมอญบางกระดี่นั้นก็ยังคงดำรงอาชีพจับสัตว์น้ำ เพื่อรับประทานและจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับครอบครัว

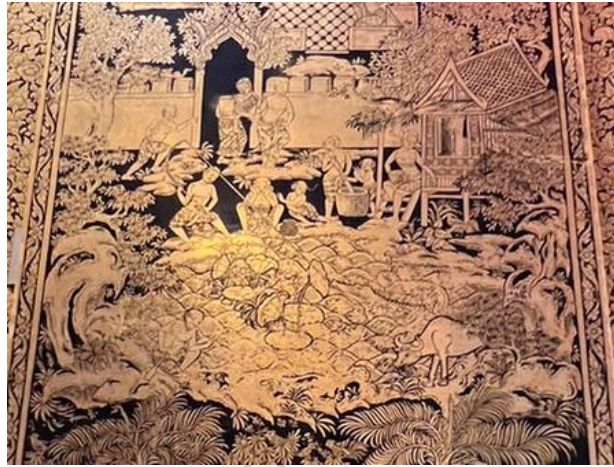
ภาพที่ 78 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 1 แสดงวิถีชีวิตของชาวมอญในการค้าขาย
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 79 ภาพขยายแสดงเหตุการณ์หญิงสาวกำลังหาบคอนค้าขาย
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 80 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 แสดงวิถีชีวิตของชาวมอญในการจับสัตว์น้ำดำรงชีพ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 81 ภาพขยายแสดงเหตุการณ์ชายกำลังใช้เบ็ดตกลาจับสัตว์น้ำในแหล่งน้ำ
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 82 ภาพจิตรกรรมพุทธทำนายช่องที่ 5 แสดงวิถีชีวิตของชาวมอญในการทำนมกะละแม
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 83 ภาพขยายแสดงเหตุการณ์ชายกำลังใช้ไม้พายกวนขนมกะละแมในกระทะใบบัว
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 84 ภาพถ่ายชาวบ้านกำลังพายเรือหาปลาริมคลองสนามไชย ชุมชนมอญบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

4.2 ลักษณะของผลงานของช่างเขียนชาวมอญในจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำภาพพุทธประวัติของวัดบางกระดี่

จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่เป็นงานจิตรกรรมรูปแบบไทยประเพณีร่วมสมัยที่เขียนเรื่องราวตามอุดมคติ เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งพุทธประวัติ ไตรภูมิ และตำหรับยาพื้นบ้าน ด้วยเทคนิคปิดทองลายรดน้ำทั้งหลัง เขียนโดยช่างเขียนชาวประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งการเขียนจิตรกรรมฝาผนังมีการตกลงกำหนดพูดคุยกันระหว่างนายพิชัย บุรณาภา ช่างเขียน และพระครูโสภณธนสาร (สมบัตร์ อุชฺจาโร) เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่องค์ปัจจุบันด้วยตัวของท่านเองจากตัวอย่างการเขียนจิตรกรรมฝาผนังและศิลปกรรมจากวัดอื่นๆมาปรับใช้ให้เข้ากับวัดและชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายให้จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดบางกระดี่เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชนชาติมอญที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาไปพร้อมกับความตั้งใจที่จะอนุรักษ์งานศิลปะไทยโบราณด้วยเทคนิคลายรดน้ำที่เป็นงานจิตรกรรมไทยชั้นสูงแขนงหนึ่งในเทคนิคงานช่างสิบหมู่ที่เป็นมรดกทางศิลปกรรมของประเทศไทย⁵⁶

ซึ่งการกำหนดตำแหน่งเรื่องราวของภาพจิตรกรรมในอุโบสถนั้น พระครูสมบัตินธสารได้กำหนดแตกต่างจากการเขียนจิตรกรรมฝาผนังตามอุดมคติเดิมคือ จิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวไตรภูมิซึ่งปกตินั้นจะนิยมเขียนภาพไตรภูมิอยู่ผนังสกัดด้านหลังพระประธานอุโบสถเหนือบานประตูเปลี่ยนมาเป็นอยู่ที่ผนังสกัดด้านหน้าพระประธานเหนือบานประตูแทน และเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพุทธประวัติโอบล้อมรอบจากผนังสกัดด้านซ้ายเหนือประตูอุโบสถจากประตูทางเข้าอุโบสถด้านหน้าต่อไปด้านหลังพระประธาน และผนังสกัดด้านขวาของพระประธานจากทางเข้าเหนือบานประตู ซึ่งการกำหนดตำแหน่งการเขียนจิตรกรรมจากอุดมคติเดิมเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ นายพิชัย บุรณาภา ผู้เป็นช่างเขียนจึงได้ออกแบบให้ผนังสกัดด้านหลังพระประธานนั้นเป็นภาพช่วงเหตุการณ์ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและเขียนต้นพระศรีมหาโพธิขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางเป็นฉากหลังรับกับพระประธานในอุโบสถวัดบางกระดี่และยังได้นำสัญลักษณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับชนชาติมอญมาเขียนประดับประดาในงานจิตรกรรม และชาวมอญนั้นก็นิยมนำสัญลักษณ์เหล่านั้นมาประดับอยู่ในงานศิลปกรรมที่อยู่ในสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญและพุทธศาสนา⁵⁷

ซึ่งชาวมอญเป็นชนชาติที่มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างยาวนานจากความเชื่อการกำเนิดเมืองหงสาวดี ซึ่งสัญลักษณ์สำคัญของชาวมอญมักจะปรากฏอยู่ในวัดเป็นศิลปกรรมรูปแบบการตกแต่งศาสนสถาน และปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งลวดลายสัญลักษณ์ที่สำคัญของชาวมอญที่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรม มีดังนี้

⁵⁶พระครูโสภณธนสาร (สมบัตร์ อุชฺจาโร). เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2565.

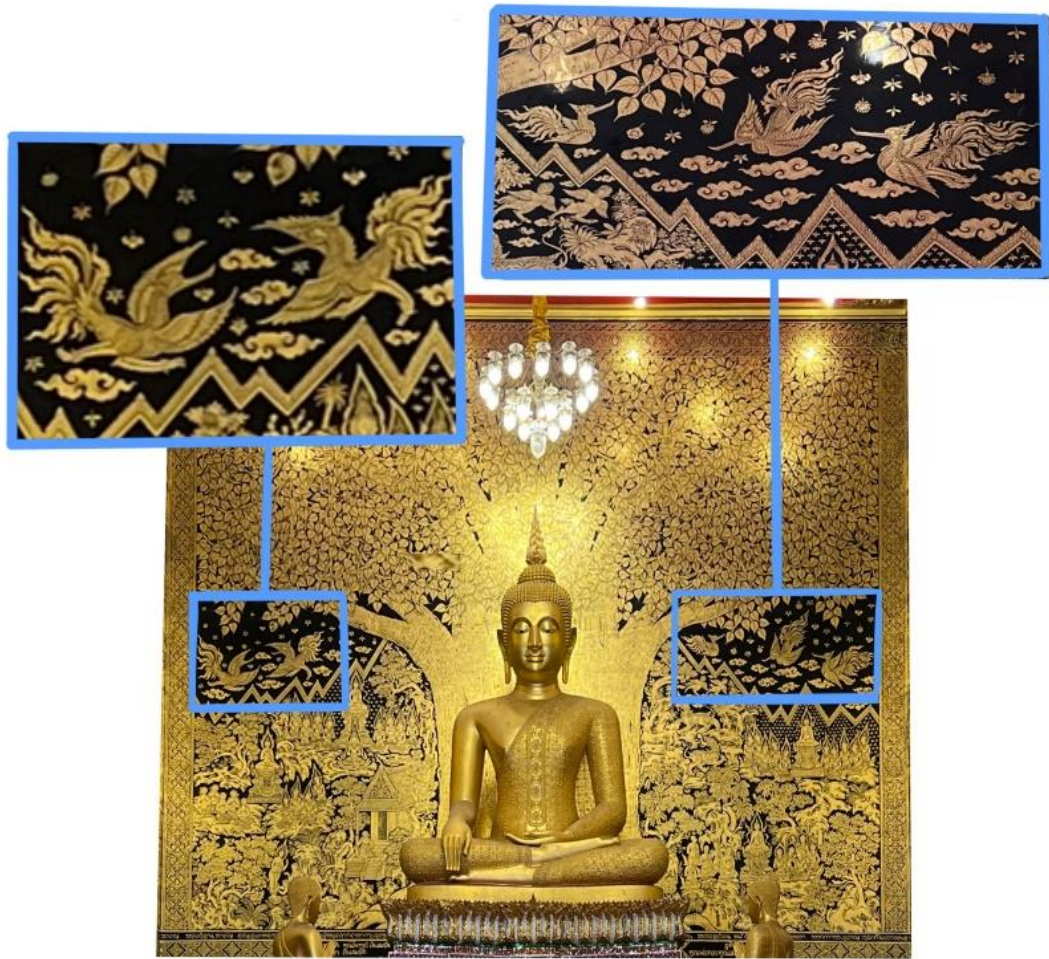
⁵⁷พิชัย บุรณาภา. ช่างเขียนภาพจิตรกรรม. สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2566.

สัญลักษณ์หงส์ในงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่

หงส์ ถือเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของชาวมอญจากตำนานการสร้างเมืองหงสาวดีในสมัยพุทธกาล ชาวมอญถือกันว่าหงส์เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองประจำชนชาติมอญ สถานที่สำคัญของชาวมอญ มักมีรูปหงส์ประดับไว้ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะวัดมอญ มักจะมีรูปหงส์และเส้าหงส์จากความผูกพันของพุทธศาสนาและตำนานเมืองหงสาวดี จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่มีการเขียนภาพหงส์ สอดแทรกไว้ที่เรื่องราวของงานจิตรกรรมฝาผนัง ดังนี้

ภาพที่ 85 ภาพขยายรูปหงส์ในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเรื่องไตรภูมิ วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 86 ภาพขยายรูปหงส์ในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเรื่องพุทธประวัติ วัดบางกระดี
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566.

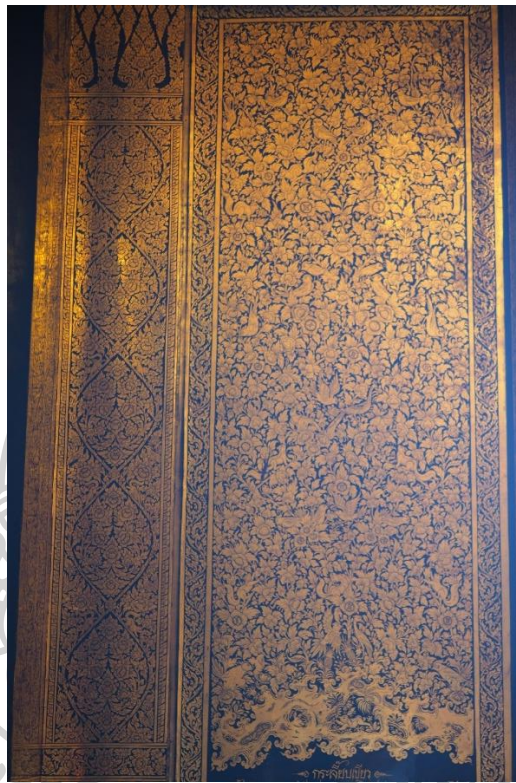
ภาพที่ 87 ภาพเสาหงส์สำหรับแขวนธง วัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ภาพที่ 88 ภาพคันทวยรูปหงส์แกะสลักในวิหารพระพุทธรูปยืน วัดบางกระดี่
 ที่มา: ศุภกานต์ เหมริด, 2566.

ลายดอกพุดตานในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดบางกระดี่

ลวดลายดอกพุดตานเป็นลวดลายที่ได้รับความนิยมในการตกแต่งศาสนสถานและการตกแต่งโรงศพของชาวมอญ ลายดอกพุดตานในงานจิตรกรรมวัดบางกระดี่จะเขียนลายดอกพุดตานประกอบลวดลายโดยรอบฝาผนังทั้งลายพรรณพฤกษชาติตกแต่งฝาผนังอยู่รอบๆอุโบสถระหว่างช่องหน้าต่าง และเป็นลวดลายคั่นระหว่างเรื่องราวจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพที่ 89 ภาพลวดลายดอกพุดตานในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดบางกระดี่
ที่มา: ศุภกานต์ เหมริต, 2566

ภาพที่ 90 ภาพขยายลวดลายดอกพุดตานที่ประกอบอยู่ในลวดลายคั่น และลวดลายพรรณพฤกษาในภาพจิตรกรรม

สรุปผลการวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่

ผลการวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่ จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่เขียนขึ้นด้วยเทคนิคจิตรกรรมลายรดน้ำลงรักปิดทอง ซึ่งเป็นหนึ่งในเทคนิคงานช่างสิบหมู่ของไทยด้วยกระบวนการทำแบบโบราณทิ้งหลัง รูปแบบงานจิตรกรรมไทยประเพณีร่วมสมัยที่มีองค์ประกอบของงานจิตรกรรมในรูปแบบของการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งความเชื่อเรื่องไตรภูมิ พุทธประวัติ และคำเตือนในการใช้ชีวิตให้ปฏิบัติแต่ความดีของศาสนาอย่างพุทธทำนาย 16 ประการ เรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่จัดวางเรื่องราวภาพก่อน-หลังชัดเจนและแบ่งแต่ละเรื่องราวด้วยกรอบและลายคั่นแต่ละตอน เน้นสถานที่และสถาปัตยกรรมประกอบแต่ละฉากด้วยขนาดของกลุ่มสถาปัตยกรรมและนำเทคนิคการใช้เส้นต่างขนาด และการเว้นช่องไฟแต่ละลวดลายของการเขียนลายรดน้ำมาช่วยขับให้องค์ประกอบภาพมีความเด่นเพราะเป็นงานจิตรกรรมไทยเอกรงค์ที่มีการใช้สีเพียงแค่อีสคือสีดำจากพื้นรัก และสีทองจากทองคำเปลว โดยอิงตามผนังสกัดจากด้านหน้าทางเข้าอุโบสถ จากประตูอุโบสถทางด้านซ้ายเรียงไปที่ผนังสกัดด้านหลังพระประธานอุโบสถและกลับมาบรรจบที่ประตูอุโบสถด้านขวาด้านหน้าทางเข้าอุโบสถเหนือวงกบบานประตูและบานหน้าต่าง และผนังสกัดด้านหน้าของพระประธานที่ถูกออกแบบให้รับกับองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมภายในอุโบสถได้อย่างลงตัวชัดเจนโดยเริ่มต้นเรื่องราวด้วยการเขียนภาพพุทธประวัติที่ผนังสกัดด้านข้างทางซ้ายมือของพระประธาน เชื่อมจรดไปที่ผนังสกัดด้านหลังพระประธานที่มีความโดดเด่นที่จัดวางเหตุการณ์ช่วงตรัสรู้และโปรดปัญจวัคคีย์ที่มีต้นพระศรีมหาโพธิ์แผ่กิ่งก้าน

ขนาดใหญ่อยู่ใจกลางภาพที่มองจากด้านหน้าพระประธานในอุโบสถจะมีขนาดรับกันพอดี เรียงต่อกันมาจนถึงตอนสุดท้ายของเรื่องราวพุทธประวัติสิ้นสุดที่มุมผนังด้านสกัดทางด้านขวาของพระประธานเหนือวงกบประตูและหน้าต่างอุโบสถ และส่วนของผนังสกัดด้านหน้าพระประธานเหนือบานประตูทางเข้าอุโบสถจะเขียนภาพไตรภูมิโลกัณฐานที่จัดองค์ประกอบในภาพ และมีขนาดช่องไฟที่มีความสมดุลเท่ากันทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของภาพสวยงาม

เรื่องราวการเขียนจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ยังมีภาพพุทธทำนาย 16 ประการอยู่ระหว่างบานหน้าต่างอุโบสถโดยแบ่งเป็นภาพละสองคำทำนายด้านบนและด้านล่างของภาพจำนวน 8 ภาพ แบ่งเรื่องราวด้วยการเขียนสถาปัตยกรรมและธรรมชาติอย่างชัดเจน ต้นไม้ใหญ่และบึงน้ำตามที่ช่างเขียนกำหนดไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาทางพุทธประวัติ ความเชื่อ และคำสอนของพุทธศาสนาเรื่องราวต่างๆที่สำคัญ และช่างเขียนยังมีการเขียนภาพสอดแทรกเนื้อหาสัญลักษณ์ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ ได้แก่ หงส์ ลักษณะของเจดีย์มอญ และลวดลายดอกพุดตานที่มีคติความเชื่อเกี่ยวข้องกับชาวมอญตั้งแต่การกำเนิดประเทศบ้านเกิดของบรรพบุรุษชนชาติมอญจากความเชื่อทางพุทธศาสนาที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับในการตกแต่งศาสนสถานซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในวิถีชีวิตของชาวมอญ เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยของการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี พบว่ามีการเขียนภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่สำคัญด้วยเทคนิคลายรดน้ำกรรมวิธีแบบโบราณทั้งหลังสามเรื่องราวคือ ไตรภูมิ พุทธประวัติ และพุทธทำนาย 16 ประการในรูปแบบจิตรกรรมไทยประเพณีร่วมสมัยที่ถูกออกแบบจัดวางเรื่องราวใหม่ที่ไม่ได้ยึดตามแบบอุดมคติจากสมัยอยุธยา ถึงแม้จะได้รับแรงบันดาลใจมาจากจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบไทยประเพณีที่อุโบสถที่อื่นตามที่เจ้าอาวาสวัดบางกระดีต้องการให้จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดีเป็นจิตรกรรมที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อของพุทธศาสนาที่สอดแทรกประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวมอญสอดแทรกอยู่ในงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และปลูกฝังเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้ชาวบ้าน บุคคลภายนอกที่สนใจเกี่ยวกับศาสนาที่มีโอกาสได้เข้ามาเยี่ยมชมวัดบางกระดีได้ศึกษา

โดยเรื่องราวของงานจิตรกรรมทั้งสามเรื่องราวล้วนมีความเกี่ยวข้องกับชาวมอญในด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และภาพสะท้อนของชาวมอญที่นับถือและเลื่อมใสศรัทธาพุทธศาสนา ซึ่งชาวมอญได้ยึดศรัทธาคำสอนของศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ซึ่งภาพจิตรกรรมนั้นมียอดประกอบที่มีเนื้อหาทางวัฒนธรรม และภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวมอญสอดแทรกอยู่ในภาพแต่ละเรื่องราว ประกอบไปด้วยความเชื่อของชาวมอญในการจัดพิธีการสำคัญที่เกิดขึ้นจากความศรัทธาในพุทธศาสนาและมีอิทธิพลอย่างมากให้กับชาวมอญในด้านความเชื่อ ธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญในช่วงชีวิตของชาวมอญที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาอย่างยาวนานมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจากการติดต่อค้าขายกับประเทศอินเดีย อิทธิพลของพุทธศาสนาทำให้เกิดคติความเชื่อธรรมเนียมการบวชขนาดของชาวมอญที่โดดเด่นและเชื่อมโยงให้ชาวมอญนั้นยังคงมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนาไม่เหมือนชนชาติใดในโลก

พุทธศาสนายังทำให้ชาวมอญเป็นชนชาติที่เริ่มต้นกำเนิดประเพณีที่สำคัญเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้กับชนชาติอื่นๆจากความเชื่อ และคำสอนของศาสนา อานิสงค์ผลบุญของชาวมอญที่มีต่อพิธีการจัดงานศพ รูปแบบโลงศพของชาวมอญที่ยังมีความใส่ใจและประณีตในการสร้างมากนอกจากโลงศพจะมีความสวยงามเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตายแล้ว ยังได้อานิสงค์ผลบุญจากความตั้งใจที่ทำเพื่อผู้ตายอีกด้วยการทำโลงศพของชาวมอญจึงกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติมอญมาตั้งแต่อดีตซึ่งชาวมอญเชื่อกันว่ายิ่งประพาศิตินดี อยู่ในศีลธรรม มีความเต็มใจและตั้งใจทำบุญมาก ยิ่งได้อานิสงค์และเชื่อว่าตนเองและครอบครัวเมื่อตายไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์เกิดเป็นเทวดา นางฟ้าใช้ชีวิตอย่างมีความสุขที่บนนิมมานแต่ละลำดับชั้นดังที่เห็นในภาพจิตรกรรมฝาผนังไตรภูมิตามแต่กุศลผลบุญที่ตนได้กระทำไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่

นอกจากนี้ จิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ยังมีการเขียนเรื่องเล่าภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญผ่านงานจิตรกรรมฝาผนังวัดบางกระดี่ในการก่อตั้งบ้านเรือนของชาวมอญมาตั้งแต่สมัยโบราณและยังคงความเชื่อแน่นอยู่จนถึงปัจจุบันแม้การใช้วัสดุ รูปแบบการก่อสร้างบ้านเรือนจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัยแล้วก็ตาม การประกอบอาชีพของชาวมอญที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณตั้งแต่บรรพบุรุษของตนยังมีชีวิตอยู่ว่าพวกเขาเหล่านั้นประกอบอาชีพอะไรในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ลูกหลานชาวมอญปัจจุบันได้เห็น ตระหนัก และรำลึกถึงวิถีชีวิตของชาวมอญตั้งแต่อดีต โดยช่างเขียนจะเขียนจิตรกรรมสอดแทรกเนื้อหา สัญลักษณ์ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ ได้แก่ หงส์ ลักษณะของเจดีย์มอญ และลวดลายดอกพุดตานที่มีคติความเชื่อเกี่ยวข้องกับชาวมอญตั้งแต่การกำเนิดประเทศบ้านเกิดของบรรพบุรุษชนชาติมอญจากความเชื่อทางพุทธศาสนาที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับในการตกแต่งศาสนสถานซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในวิถีชีวิตของชาวมอญ เป็นต้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำอุโบสถวัดบางกระดี่ นอกจากเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องราวที่สำคัญทางพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้คนได้ศึกษาแล้ว ยังสอดแทรกความเชื่อวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวมอญชุมชนมอญบางกระดี่ที่ตั้งอยู่รอบๆอาณาเขตวัดบางกระดี่ที่ถือเป็นศูนย์กลาง และศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญในชุมชนมอญวัดบางกระดี่ ซึ่งชาวมอญบางกระดี่แทบทุกคนนั้นล้วนมีความผูกพันและใกล้ชิดกับวัดบางกระดี่มาตั้งแต่กำเนิด การก่อสร้างเหล่าศาสนสถานและการทำนุบำรุงภายในวัดล้วนเกิดจากความศรัทธาของชาวมอญบางกระดี่แทบทั้งสิ้น ทำให้เห็นถึงความตั้งใจและความศรัทธาอย่างแรงกล้าในพุทธศาสนาของชาวมอญชุมชนบางกระดี่ที่ร่วมแรงร่วมใจกันได้เป็นอย่างดีเหมือนกับชุมชนมอญบางกระดี่ที่ยังคงรักษาวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมอญได้ดีที่สุดชุมชนหนึ่งในประเทศไทย จากรูปแบบของศิลปกรรม และสัญลักษณ์ของชนชาติมอญที่ถูกนำมาประดับตกแต่งรอบๆบริเวณวัด และยิ่งสอดแทรกรูปแบบงานศิลปกรรม และสัญลักษณ์ของชาวมอญอยู่ในงานจิตรกรรมฝาผนังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวมอญโดยเฉพาะการเกิด การบวช และการตาย โดยเฉพาะการตายที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตให้ตั้งมั่นอยู่แต่ในศีลธรรม สอนให้ทำแต่ความดีอยู่สม่ำเสมอเพื่อที่ชีวิตหลังความตายของตนและลูกหลานจะได้ขึ้นสวรรค์มีความสุขไปจนกระทั่งนิพพานดังที่พุทธศาสนาได้สอนไว้ ซึ่งชนชาติชาวมอญที่มีความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างมากจึงนิยมปลูกฝังความเชื่อและความศรัทธาพุทธศาสนาสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ชาวมอญบางกระดี่เองก็เช่นกันชาวมอญในชุมชนมอญบางกระดี่นอกจากจะยังคงรักษาธรรมเนียมการนับถือผีบรรพบุรุษที่ชนชาติมอญให้ความเคารพนับถือ ยังปลูกฝังให้ลูกหลานนั้นมีความศรัทธาและปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาให้ประพฤติตนทำแต่ความดีอย่างเคร่งครัดส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และเพื่อไม่ให้ความศรัทธา

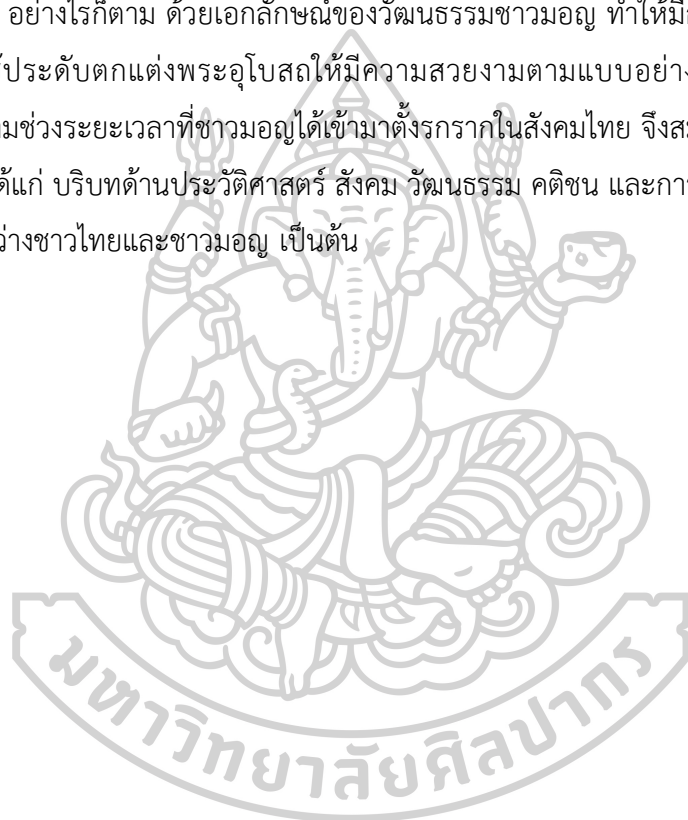
ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนชาติมอญที่มีพุทธศาสนาเป็นอิทธิพลในการดำรงชีวิตยังคงอยู่คู่กับลูกหลานสืบต่อไป ชาวมอญบางกระดี่จึงนิยมให้บุตรหลานนั้นมีความผูกพันกับพุทธศาสนาโดยมักจะพามาทำบุญและทำกิจกรรมทางศาสนาตั้งแต่เด็กๆ ให้ได้รู้ธรรมเนียมปฏิบัติเวลาทำบุญตั้งแต่แรกเริ่ม เมื่อลูกหลานผู้ชายโตขึ้นจนอายุที่เหมาะสมที่จะบวชก็จะให้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนของศาสนามากขึ้น ส่วนลูกหลานผู้หญิงมักจะเป็นฝ่ายประกอบอาหารคาวหวานและเตรียมปัจจัยต่างๆถวายพระภิกษุสงฆ์แล้วแต่ฝีมือความถนัดของแต่ละคนด้วยความศรัทธา

วิถีชีวิตของชาวมอญบางกระดี่ที่มีระบบการใช้ชีวิตกันแบบเครือญาติ และปลูกบ้านอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่คอยช่วยเหลือกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวมอญบางกระดี่ในปัจจุบันถึงแม้จะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและความนิยมจากความเจริญภายนอกชุมชนเพื่อดำรงชีวิต แต่ก็ยังมีชาวบ้านในชุมชนมอญบางกระดี่ที่ยังคงยึดอาชีพดั้งเดิมของตนทำมาหากินดำรงชีวิตอย่างสงบสุขในชุมชนอย่างเรียบง่ายที่ชุมชนบางกระดี่ริมคลองสนามไชยในปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมในชุมชนก็ยังคงเป็นชุมชนชาวมอญริมน้ำที่สงบเงียบล้อมรอบบริเวณวัดบางกระดี่และยังนิยมปลูกบ้านหันด้านจั่วไปที่คลองสนามไชยอยู่แม้วัสดุในการสร้างจะไม่ใช้ไม้เป็นหลักแล้วก็ตาม เพื่อรักษาธรรมเนียมความเชื่อของบรรพบุรุษของชาวมอญตั้งแต่สมัยโบราณให้ลูกหลานได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของรากเหง้าตนเอง

ในการสะท้อนเอกลักษณ์ของชาวมอญนั้น พระครูสมุห์ดิณสาร เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่ และนายพิชัย บุรณภา ข่างเขียนจิตรกรรมได้นำความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวมอญมาเล่าเรื่องราวผ่านงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดี่เป็นองค์ประกอบในเรื่องราวแต่ละตอนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญที่สอดแทรกสัญลักษณ์ที่สำคัญที่แสดงความเป็นชนชาติมอญออกมาผ่านงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธศาสนา และคำสอนทางพุทธศาสนาในแต่ละเหตุการณ์ออกมาผ่านงานจิตรกรรมทั้งสามเรื่องราวไตรภูมิคาถา พุทธประวัติ และพุทธทำนาย โดยที่นำเทคนิคและกรรมวิธีการเขียนจิตรกรรมลายรดน้ำมาช่วยด้านการกำหนดและออกแบบเรื่องราวเพื่อให้จิตรกรรมฝาผนังมีความสวยงามและถ่ายทอดเรื่องราวของพุทธศาสนาทั้งสามเรื่องออกมาให้เห็นชัดที่สุดในแต่ละเรื่องราว แต่ละเหตุการณ์เน้นตามความสำคัญด้วยการออกแบบแต่ละลวดลายให้มีการเขียนเส้นแต่ละขนาด แบ่งช่องไฟให้มีความพอดีในแต่ละส่วนเพื่อให้ภาพจิตรกรรมลายรดน้ำวัดบางกระดี่นั้นสามารถสื่อเรื่องราวทางพุทธศาสนา และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญออกมาให้ผู้สนใจ และผู้ที่เข้ามาร่วมพิธีทางศาสนาภายในอุโบสถซึ่งส่วนใหญ่้นคือชาวมอญชุมชนบางกระดี่ได้มีความเข้าใจในพุทธศาสนาและยังยึดมั่นในการทำนุบำรุงศาสนา หมั่นทำความดีอยู่เสมอ และส่งต่อความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวมอญให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตนตามที่บรรพบุรุษของชนชาติมอญต้องการสืบไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผลงานวิจัยในครั้งนี้เน้นการศึกษาเฉพาะผลงานจิตรกรรมฝาผนังลายรดน้ำวัดบางกระดีเท่านั้น อย่างไรก็ตามในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งต่อไป ยังคงมีประเด็นศึกษาที่น่าสนใจให้ศึกษาต่อ ดังนี้ โดยเฉพาะประเด็นการศึกษาความแตกต่างระหว่างงานจิตรกรรมฝาผนังของวัดมอญในช่วงเวลาต่าง ๆ ของสังคมไทย เพราะชนชาติมอญได้ตั้งรกรากชุมชนอยู่ใกล้กับพื้นที่ตั้งวัดเดิม อาจมีการปรับปรุงวัดร้างแล้วอัญเชิญพระภิกษุสงฆ์มาจำพรรษา หรือมีการสร้างวัดขึ้นใหม่ในชุมชน ทั้งนี้เพราะชาวมอญมีกิจวัตรไปทำบุญกับพระสงฆ์ที่วัด และยังร่วมกันทำนุบำรุงศาสนสถานเพราะเชื่อในอานิสงส์ผลบุญที่ได้รับ อย่างไรก็ตาม ด้วยเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมชาวมอญ ทำให้มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อใช้ประดับตกแต่งพระอุโบสถให้มีความสวยงามตามแบบอย่างของตนเอง ซึ่งมีความแตกต่างกันตามช่วงระยะเวลาที่ชาวมอญได้เข้ามาตั้งรกรากในสังคมไทย จึงสมควรมีการศึกษาวิจัยในบริบทอื่น ๆ ได้แก่ บริบทด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม คติชน และการผสมผสานทางคติธรรม ความเชื่อระหว่างชาวไทยและชาวมอญ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2525.
- กรมศิลปากร. **ไตรภูมิภค หรือ ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหารัชมหาราชที่ 1 พงศาวดารไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, เนื่องในโอกาสการประชุมสัมมนา เรื่องไตรภูมิพระร่วงในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสือไทย วันที่ 19-21 ธันวาคม, 2526.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. **การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.
- จวน เครือวิชฌยาจารย์. **วิถีชีวิตชาวมอญ**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2537.
- จิรา จงกล. **ศิลปกรรมสมัยทวารวดี**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2509.
- ชุมศรี มหาสันทนะ และคนอื่นๆ. **พุทธประวัติจากจิตรกรรมฝาผนังไทย**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธากา
รพิมพ์, 2542.
- ฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **กลุ่มชาติพันธุ์มอญ**. เข้าถึงเมื่อ 19 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/ethnic-groups/ethnic-group/198/197>
- น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง) และอภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ. **จิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2554.
- นนทพร วัฒนาม และคณะ. **ปทุมธานี เมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี. เอส. เอส. กรุ๊ป, 2554.
- ประภิต เพ็งวิชัย. "เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนชาวมอญ ขนานแท้... พิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านมอญ บางกระบือ." **เทคโนโลยีชาวบ้าน** 23, 507 (กรกฎาคม 2554): 76.
- ประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์. **กำเนิดดินแดน "มอญปากกลัด" เมืองนครเขื่อนขันธ์**. สมุทรปราการ: ม.ป.ท., 1-2, 41.
- . **ประวัติเมือง "นครเขื่อนขันธ์"**. สมุทรปราการ: ม.ป.ท., 8, 19-23.
- ประเพณีท้องถิ่นภาคกลาง. **ประเพณีแห่งธง ธงตะขาบ**. เข้าถึงเมื่อ 14 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก <http://www.openbase.in.th/node/7599>

พระโชติภัญญะ. "โลกทัศน์ชาวไทยเชื้อสายมอญที่ปรากฏในพิธีกรรมงานบวช : กรณีศึกษาบ้านนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

พระครูโสภณธรรมา (สมบัตร อุชฺจาโร). เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2565.

———. เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2565.

พระไตรปิฎกออนไลน์ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม. **พุทธทำนาย 16 ข้อ**. เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://tripitaka-online.blogspot.com/2016/06/gn010.html>

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญญา. **พุทธทำนาย**. San Francisco: ม.ป.ท., 1-37.

พิชัย บูรณภา. ช่างเขียนภาพจิตรกรรม, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2566.

พิสิทธิ์ ปลัดสิงห์. **คนมอญ**. กรุงเทพฯ: แสงแดด, 2530, 172.

———. **มอญ ขนชาติไร้แผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: จตุจักรการพิมพ์, 2545, 84.

มัย ตะตยะ. **สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์, 2562, 199.

เรื่องนี้มีตำนาน. "พิธีกรรมทำขวัญนาคมอญ." ออกจากอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. 3 ธันวาคม 2562.

———. "พิธีเลี้ยงเจ้าหมู่บ้านมอญบางกระดี่." ออกจากอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. 7 พฤษภาคม 2562.

ลักษณะไทย. "ความเป็นมางานบวชของคนไทยเชื้อสายมอญ." ออกจากอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยรัฐทีวี. 21 สิงหาคม 2566.

สถาบันบันลือธรรม. **สมุดภาพไตรภูมิพระร่วง เล่าเรื่องภูมิทั้ง 3 อันเป็นที่อยู่ของสัตว์โลก พระราชนิพนธ์ของพญาสิทธิ พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 148-50.

สน สีมাত্রัง. **คติความเชื่อ ไตรภูมิและจักรวาลวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังไทย**. กรุงเทพฯ: คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556, 21.

สารคดีกลางเมือง. "บวชมอญ." ออกจากอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. 22 พฤศจิกายน 2559.

สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. **ลูกหลานชาวมอญปากัด จัดพิธีแห่ธงตั้งตะขาบอย่างยิ่งใหญ่ ในงานเทศกาลสงกรานต์ ประจำปี 2561**. เข้าถึงเมื่อ 14 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://web.archive.org/web/20200713085906/http://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TNSOC6104140010061>

สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **คติความเชื่อการปลุกบ้านของชาวมอญ**. เข้าถึงเมื่อ 9 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก https://library.stou.ac.th/wp-content/odi/mawn-qarng/P_3.html

- . **บ้านมอญ**. เข้าถึงเมื่อ 10 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก https://library.stou.ac.th/wp-content/odi/mawn-qarnng/P_1.html
- สุด แสงวิเชียร. **มอญในอดีตและปัจจุบัน การศึกษาโครงการกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้ในสมัยทวารวดี**. กรุงเทพฯ: แสงสุรพาณิชย์, พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ ทรัพย์ แสงวิเชียร เมษายน 2513, 2513, 5.
- สุภรณ์ โอเจริญ. **มอญในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541, 13, 165-66.
- สุภาพร มากแจ้ง. "การศึกษาวิถีชีวิตมอญบางขุนเทียน" มอญบางกระบือ." รายงานการวิจัย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ศูนย์ศึกษาและปฏิบัติการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2540.
- สุวัฒน์ชัย สวัสดิผล. "ทุนทางสังคมกับการจัดการศูนย์เรียนรู้ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญบางกระบือ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการพัฒนชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552, 4-5.
- องค์ บรรจุน. **ข้างสำหรับมอญ**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557, 261.
- . **คันทาร์อรรอยภาษามอญ ในภาคอีสานของไทย**. เข้าถึงเมื่อ 26 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_40858
- . **ธรรมเนียมแต่งสวยก่อนบวช**. เข้าถึงเมื่อ 29 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_13143
- อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ. **ลายรดน้ำ**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555, 12.
- Brian, L. Foster. "Ethnic Identity of the Mons in Thailand." **Siam Society Journal** 61, 1 (January 1973): 205.
- . "Ethnicity and Economy : The Case of the Mons in Thailand." Ph.D. The University of Michigan, 1972.
- Family News Today**. "สงกรานต์มอญบางกระบือ." ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เอชดี.
- iASEAN**. "บางกระบือ วิถีมอญที่ซ่อนทับความเป็นไทย." ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์วอยซ์ทีวี.
- Kunstadter, Peter. **Introduction to Thailand Section, in Southeast Asian, Minorities, and Nations**. 1st ed. New Jersey: Princeton University Press, 1967, 373.
- Simon de La Loubere. **Historical Relation to the Kingdom of Siam**. London: Oxford University Press, 1986, 107.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

ศุภกานต์ เหมริต

วุฒิการศึกษา

วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

